

ROBERT BOBANEC

● DOMOVINA —
TI SI MOJA
SVOBODA str. 14

Dr. JURIJ ZALOKAR

● MOČ MANJŠINE
str. 6

ZDRAVKO VIDRIH

● NOBEN VIHAR JIH
NI IZRUVAL str. 5

MIMI MALENŠEK

● NI LAHKO UMRETI
S SONCEM
V OČEH str. 13

ZA ZAŠČITO BORCEV

Komisija Svetovne federacije je imela ob sodelovanju delegatov mednarodnega Rdečega križa v Parizu sejo v dneh med 8. in 10. marcem, na kateri so obravnavali dopolnitev ženevskih konvencij.

Kot prvi govornik je predstavnik ZZB NOV Jugoslavije Branko Golović opozoril na zgodovinski pomen, ki ga ima diplomatska konferenca za vse tiste, ki se borijo za izpolnitev človeških pravic.

Komisija je sestavila besedilo spomenice, ki ga bo svetovna federacija predložila generalnemu sekretarju diplomatske konference in vladam držav udeleženk. Sprejela je več predlogov prestavnika ZZB NOV Branka Golovića. Spomenica tako vsebuje načela, iz katerih izvira zahteva, da je treba nova določila izoblikovati na način, ki bo vzel pogum agresorju in krepil težnjo ljudstev po svobodi.

Na predlog predsedstva ZZB NOV Jugoslavije so nadalje odobrili stališče, po katerem je zaščita borcev razširjena, neglede na dosedanja določila, po katerih so zaščite deležni samo vojaški ujetniki. Ta zaščita bo zagotovljena v vseh spopadih in v okoliščinah, kadar gre za ranjenca.

ODLOČNI PROTESTI

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije in naše uredništvo sta prejela veliko število protestnih resolucij, v katerih borci z ogorčenjem obsojajo zahrbtni umor našega konzula v Frankfurtu Edvina Zdovca. V zvezi s tem lahko povemo, da so bili pred dobrim tednom dni v našem zveznem sekretariatu za notranje zadeve funkcionarji zahodnonemškega notranjega ministrstva. Med obiskom so seznanili naše funkcionarje z rezultati preiskave in ukrepi, ki so jih podvzeli, da bi ulovili morilce. Te iščejo na vsem zahodnonemškem ozemlju, preiskavo pa vodi posebna komisija. Ukrepi varnostnih organov za preprečevanje in odkrivanje teroristične dejavnosti skrajnežev iz emigrantskih krogov se nadaljujejo v skladu z dogovorom, ki je bil sklenjen lani v Bonnu. Predstavniki zveznega sekretariata za notranje zadeve so ponovno izrazili zahtevo po učinkovitem preprečevanju teroristične dejavnosti in kaznovanja zločincev.

Republiške Slovenije

ZDRUŽENJE BORCEV NOV
KRŠKA VAS - ČATEL

ZDRUŽENJE BORCEV NOV
PREVALT

Dne: 7. 2. 1976

ZBZ NOV
OBČINSKI ODBOR IDRİJA

veznemu sekretariatu za zunanje zadeve
Beograd

ZDRUŽENJE BORCEV NOV
NOVE JARŠE LJUBLJANA

LJUBLJANA

ZADEVA: Protestno pismo zaradi uboja našega konzula Edvina Zdovca.

Borci in aktiv. Protestna organizacija ZB Planina

zbrani svoji le. dne 7. februarja

Protestno pismo to umor naš. ina Zdovc. 7. februarja 1976 zju-

mo umorili fašis. 7 ZR Ne. ji.

SKUPŠČINA ZDRUŽENJA VOJAŠKIH INVALIDOV NOV SAVSKO NASELJE LJUBLJANA

lujejo prot-

ZDRUŽENJE BORCEV NOV

LEVI BREG

LITELJA

OV Slovenije, Republiški ...

te zveznemu sekretarja

amo, da naš pro-

deve.

DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE

OBČINE RADLJE OB DRAVI

in aktivisti NOV

PLANINA POD GOLICO

i protestirajo

ZDRUŽENJE BORCEV NOV

BLEJSKA DOBRAVA

JESENICE NA GORENJSKEM

ZDRUŽENJE BORCEV NOV

STADION LJUBLJANA

ZDRUŽENJE BORCEV NOV

ŠIROVNICA

RAVNE NA KOROŠKEM

AKTIV ZDRUŽENJA BORCEV NOV

"TAN" MARIBOR

ZVEZA VI NOV

TERENA "IVAN CANKAR"

MARIBOR

Protestna resolucija

TV 15

LETO XIV. — Št. 11

18. 3. 1976

SPOPAD MLADIH
S SNEGOM

Prejšnji teden se je Ljubljana pokrila z debelo snežno odejo. Prišla pa je prepozno in nepričakovano. Komunalne službe ji niso mogle biti kos, očistiti pa jo je bilo treba v čim krajšem času. Teda so priskočili na pomoč mladinci. Po javnem pozivu, ki ga je nanje naslovila ZSMS, jih je na tisoče prišlo za lopate. Akcija je stekla izredno naglo. Že prvi dan so dosegli skoraj normalne pogoje za potekanje prometa po mestnih ulicah. Starejši občani so z veseljem gledali, kako je šlo delo mladim brigadirjem naglo izpod rok. Prav gotovo pa ni odveč poudariti ob tem tudi požrtvovalnost in družbeno zavzetost naše mladine. Nič manjšega pomena pri tej akciji ni bil vzgojni vidik.

Podobne prizore je bilo videti tudi po drugih mestih Slovenije: v Kočevju, Mariboru in Murski Soboti.

MAKS ZADNIK

● POROČA O TRŽAŠKEM
PROCESU POSEBEJ
ZA TV-15

str. 2

Obsodba kolaboracionizma neizogibna

Uvod v četrti teden razprave proti nacističnim zločincem Dietrichu Allersu in Josephu Oberhauserju se je začel v ponedeljek, 8. marca, z nastopom komunističnega senatorja Gianfranca Marisa, ki je kot podpredsednik vsedržavnega združenja bivših političnih internirancev in deportirancev (ANED) spet zelo ostro napadel pravno in politično neutemeljeno, za žrtve nacističnega terorja pa krivično ločevanje v Rižarni pobitih in mučenih na »nedolžne« (Žide in tiste, ki so jih nacisti pobili, ne da bi se aktivno in organizirano upirali nacističnim okupacijskim oblastem) in »krivce« (ujete borce NOVJ in italijanskega odporiškega gibanja ter člane organizacij teh gibanj).

To - pravno problematično, politično pa nevzdržno stališče preiskovalnega sodnika dr. Sergia Serba in javnega tožilca dr. Claudia Coassina je Maris ostro napadel že 1. oktobra 1975 v št. 6/7 glasila ANED Triangolo rosso. Tokrat pa ga je izpodbijal tudi z mednarodnim sporazumom med ZR Nemčijo in Italijo, sklenjenim 1961, v katerem je ZR Nemčija priznala odškodnino vsem italijanskim političnim preganjancem, ne da bi razlikovala med njimi Žide, partizane idr.

Marisovo pričanje je bilo pomembno tudi zato, ker je opozoril sodišče na Himmlerjevo navodilo, dano aprila 1945 vodstvom vseh uničevalnih taborišč, naj sistematsko uničijo priče in dokumente o svojem zločinskem delovanju. Ta pa so, kot je znano, navodila vestno izpolnili. S tem je Maris vsaj indirektno in neizrecno opozoril sodišče, naj ne pričakuje za v takšnih okoliščinah storjena kazniva dejanja dokazov, kakršne bi bilo mogoče dobiti in obvezno uporabiti za v mirnodopskih razmerah storjene zločine.

Maris je predlagal sodišču tudi, naj uporabi za dokazovanje zločinov v Rižarni dnevnik Milančanke Arianne Szoreni, ki je med prvimi kot mladoletnica pomladi 1944 doživela strahote v Rižarni.

Obžalovati pa je treba, da se tudi tokrat nihče izmed uglednih predstavnikov italijanskega političnega življenja in pravosodnega sistema ni resno zavzel za obsodbo zločincev iz Einsatzkommande Reinhard in njihovih sodelavcev za dejanja, storjena po slovenskih in hrvaških vaseh v okolici Trsta (pobijanje in sežiganje živih ljudi, ropanje in požiganje vasi) - tako na ozemlju, ki je sedaj pod italijansko, kot na tistem, ki je pod jugoslovansko jurisdikcijo.

Ponedeljkova razprava je bila izredno pomembna tudi zato, ker je na njej pričal Marino Laris, brat v Rižarni ubitega vodilnega miljskega komuniste Maria Larisa-Mora. Mora so ranjenega ujeli med spopadom 7. maja 1944 člani Collottijeve tolpe, ga najprej odpeljali v tržaško bolnišnico, od tam pa v zapore na via Coroneo in ga končno izročili esesovcem v Rižarno, kjer so ga 26. septembra 1944 ubili.

Na Morovi (Larisevi) usodi, kot tudi na enakem primeru v Borštu pri Trstu 10. januarja 1945 ujetega ranjenega partizana Petarosa iz Slovenske VDV enote, usodi Alojza Colje iz Gabrovice pri Komnu in nekaterih drugih je bila ponovno potrjena že prej dokazana, iz logike okupacijskega problema izhajajoča tesna akcijska povezanost med posebnim fašističnim inšpektoratom javne varnosti (Collottijevo tolpo), nemško varnostno službo SD in

PRIČEVANJE PODPRESEDNIKA ANED SENATORJA MARISA PRED TRŽAŠKO POROTO

Tudi ZRN ni ločila žrtev nacističnih taborišč na »nedolžne« in »krivce«

Poskus esesovcev, da bi v zadnjih dneh vojne zabrisali vsako sled za taborišči smrti - Krematorijska peč v Rižarni začela goltati prve žrtve že v začetku aprila 1944. leta - Sodni zbor bo moral v tem tednu odločati o zasliševanju dodatnih prič, ki so jih predlagali javni tožilec in zastopniki prizadetih strank

Odposlanstvo devinsko-narežinske občine z županom Albinom Škerkom na čelu.

Rižarno. Iz usod mnogih aretirancev, pojasnjenih na procesu, je razvidno, da so jih esesovci ali Collottijeveci takoj po aretaciji najprej odpeljali na sedež gestapa na Trgu oberdan 4 ali v »Villo Triste« na via Bellosguardo v Collottijevo mučilnico (nekateri »zanimivejši« ujetniki pa so celo »romali« na obe »postaji«, nato pa v zapore na ulici Coroneo ali pa naravnost v Rižarno, kjer so večino jetnikov pobili ali pa poslali v nemška uničevalna taborišča.

Iz takšnih ugotovitev logično in nedvoumno izhaja, da je bila Rižarna predvsem eksekucijska postaja (morišče) za ujete partizane in aktiviste jugoslovanskega in italijanskega odporiškega gibanja. V njej so esesovski rablji samo izvrševali obsodbe, izrečene na gestapu in drugih pooblaščenih nacističnih policijskih poveljstvih. Za Žide in prebivalce, pobrane po vaseh na slepo srečo, pa je bila Rižarna predvsem zbirno taborišče za odgon v nemška uničevalna in delovna taborišča.

V nadaljevanju razprave v torek, zlasti pa v sredo so se spet ponavljale scene (Po nekaterih mnenjih zlovesče sence preteklosti!), znane iz prejšnjih razprav, da »priča« iz vrst kolaboracionistov - Raimonda Pisierija (Rajka Piščanca - slov.), Scopinicheve, esesovca Konrada Genga idr. - enostavno ni bilo na razpravo, ker policisti niso mogli izslediti njihovih bivališč, ali pa so bile »bolne« (odvetnica Erminija Schellandrova) in je bilo zato sodišče postavljeno pred izbiro, ali naj se zadovolji le z branjem zapisnikov iz njihovih predhodnih zaslišanj ali pa odloži zaslišanje na razpravi na poznejši datum. Odločilo se je, da zasliši 74 let staro in hudo bolno Schellandrovo v petek, 12. 3. na njenem stanovanju v Milanu. Za ostale pa prebere zaslišanja v predhodnem postopku.

Na bogati obravnavi v torek so močno odjeknile zlasti izjave Felicite Legiša in Srečka Colje iz Nabrežine. V sredo pa je bilo zasedanje manj pomembno. Na njem je predsednik sodnega zbora dr. Maltese zaslišal le pričo Vojka Miota in prebral zapisnik izjave prič Raimonda Pisierija in Konrada Genga iz predhodne preiskave, nato pa prekinil razpravo do torka, 16. marca.

Priletna Legiševa mama se je težko znašla v sodni dvorani, v kateri je bilo izrečenih največ smrtnih obsodb nad anti-fašisti v Italiji, zato so bili njeni koraki proti sodnemu zboru negotovi. Njene preproste in kot jeklo klene besede pa so z neizprosno logiko - kot ostre strele - opominjale elementarno človeško vest sodnikov, odvetnikov, novinarjev in drugih poslušalcev, naj nikdar več ne dopustijo vrnitve nacistično-fašistični krutosti podobnega zla. Predirljivo jasno in nedvoumno je Legiševa povedala sodnikom, da so esesovci 26. aprila 1944 aretirali njeno 22-letno, dobro, pošteno, zavedno in delovno hčerko Rozo ter jo po hudem mučenju 17. maja ubili v Rižarni. Ona pa jo je vztrajno in neustrašeno iskala in šla celo v Rižarno, kjer so ji na njeno zahtevo pokazali Rozino osebno izkaznico, h kateri je bil pripet črn listič, po katerem je zvedela za hčerkino usodo.

Pričanje Srečka Colje, občinskega svetovaleca z Nabrežine je izzvenelo kot obtožba zoper nedoslednost italijanske justice in njeno preteklo »hipoteko«, ki jo hudo bremeni v povojnem preganjanju fašističnih kolaboracionistov.

Colja, ki je eden izmed 60 obtoženec na 2. tržaškem procesu decembra 1941 in so mu nacisti 4. aprila 1945 v Rižarni ubili 66. letnega očeta Alojza, je med drugim dejal, da ga pogled na prazno kletko in obtožence navdaja z občutkom tesnobe in žalosti zlasti zato, ker se še dobro spominja, kako polna antifašistov je bila prav ista kletka decembra 1941, ko je bil on pred tedanjim posebnim fašističnim sodiščem obsojen na 16 let zapore, 9 njegovih tovarišev na smrt, 23 na 30 let, ostalih 23 pa na skupno 288,5 let zapore, oproščeni so bili le 4.

Med v torek zaslišanimi pričami je bila zelo zanimiva tudi izpoved Sonje Špangher iz Repniča na Krasu, ki je pojasnila, da so esesovci na sedežu gestapa na Oberdankovem trgu 4 v Trstu zverinsko mučili njenega strica Vojmira, aktivista OF, nato pa ga odgnali v Rižarno in ga tam pobili. Tržačanka Julija Fon-da pa je povedala, da so jo Collottijeve agenti aretirali v Trstu skupaj s pokojnim možem in ju odgnali v »Villo Triste«, nato pa moža ubili v Rižarni.

Preden končamo ta sestavek bo prav, da omenimo še pismeno izjavo esesovskega podoficirja Konrada Genga, »priče«, ki bi morala biti na tem procesu obtoženec in v moralnem pomenu tudi je bila. Geng

je bil od 1941. leta član posebnega esesovskega odreda Einsatzkommando, vendar je bil šele v začetku 1943 poslan v Luban na Poljsko in dodeljen kot sam trdi, Christianu Wirthu za šoferja. Z njim je tudi prispel v Trst in bil kot šofer ob partizanskem napadu na Wirtha 26. maja 1944 ranjen pri Kozini. Vendar se je tedaj izredno izkazal, saj je rešil Wirthovo truplo, ranjenega ukrajinskega rablja Nikolaja in svojo glavo, pozneje pa se je izkazalo, da Geng ni bil le šofer, pač pa je tudi podpisoval zaporne naloge. Toda, kako ugodno ozračje je bilo za skrivanje esesovskih zločincev v Trstu tja do 1960. leta ne dokazuje le tamkajšnje nemoteno bivanje Ernesta Lercha, Ericha Rajakowitscha, pač pa še bolj Gengovo, ki je bil do 1956. leta v Trstu poročen s Tržačanko. Ko se je začela preiskava za zločine, storjene v Rižarni, je opravljal dolžnost šoferja na konzulatu ZRN v Milanu. Tam so ga tudi 1970. aretirali karabinerji in ga privedli v Trst na zaslišanje. Ko ga je preiskovalni sodnik Serbo izpustil iz zapora je izginil iz Italije. Zato se je moralo sodišče zadovoljiti le z branjem njegove izjave o predhodni preiskavi.

Zasliševanja prej predvidenih in nekaterih dodatnih prič se bliža h kraju. S tem pa bo končan tudi prvi del sojenja - izvajanje dokazov. Sodišče bo moralo sedaj ali formalno skleniti ta del sojenja ali pa odločiti, ali bo sprejelo predloge zastopnikov prizadetih civilnih strank, da zasliši še dodatne priče, zlasti ugotovljive preživele italijanske esesovce iz objavljene seznama 42 in tiste, ki so bile sprejete z rezervno.

V kolikor sodišče ne bo nadaljevalo izvajanja dokazov, pač pa bo prešlo k zaključnim nastopom strank, se vsiljuje dvoj vprašanj, in sicer: kolikšni so bili splošni dosežki sojenja in kakšen bo zaključni sodni izrek?

Za sedaj lahko z vso gotovostjo zapišemo le to, da je vsebina razprav na procesu presegla ozko zastavljene formalne okvire, kar pomeni, da nista bila sojena le obtožena Allers in Oberhauser, pač pa predvsem in najbolj kolaboracionizem v vseh njegovih oblikah od kollottijevskega, civilnega, financerskega in mnogih drugih. Zato bo sodišče, če bo realno povzelo na razpravi izvedene dokaze, in temu se najverjetneje ne bo moglo izogniti, moglo in moralo vsaj moralno obsoditi tržaški fašistični kolaboracionizem na sploh in vse njegove najbolj znane oblike in nosilce še posebej. Glede končnega pravokazenskega izreka je sodba bolj ali manj že sedaj v glavnem znana. Oba obtoženca, v kolikor ne bo sodišče ugotovilo pred izrekom Allersove smrti, bosta verjetno obsojena na najstrožjo kazen, predvideno po italijanskem kazenskem zakoniku, t. j. dosmrtni zapor (ergastolo).

MAKS ZADNIK

V BELŠKI GRAPI JE IZKRVAVEL 1. BATALJON

Dne 19. marca 1943 je v neenakem boju z nadmočnim sovražnikom v Belški grapi pod obronki Goljeka in Grmade izkrvavel 1. bataljon Dolomitskega odreda. Ta čudovita in mirna grapa je postala poslednji dom borcev bataljona. Padali so pod streli in ognjenimi zublji. Uničevali so sami sebe in si prostovoljno jemali življenja, da ne bi padli v roke sovražniku. Redki so se prebili iz tesnega obroča in še ti ranjeni, ožgani in na smrt utrjeni. Padel je komandant, padel je komisar in na večer, ko je zavladal mir, je padla narodna herojka Lizika Jančar-Majda, ki je

izkrvavela pod streli poveljnika domačih izdajalcev v Lenartovi domačiji na Belem. Tja bodo v petek romali pionirji osnovne šole Janeza Kalana iz Katarine in s cvetjem okrasili spominsko obeležje ter se v spominu podali v težke dni, ko njih še ni bilo. Lovci bodo obšli Belško grapo in za trenutek obstali ob spominskem obeležju na lovski koči na robu polhograjske Grmade.

V eni naslednjih številkih bomo tudi mi pisali o Belški grapi in o tragediji.

UREDNIŠTVO

Kako so v vaših organizacijah zaživel delegatski odnosi in kje vse so se borci vključili kot delegati?

Od uvedbe delegatskih razmerij je tudi naša organizacija — aktivni del članstva — vključena v delegatski sistem. Imamo delegate v krajevni skupnosti in na nivoju občine. Naši delegati zastopajo interese članstva in občanov nasploh. Naše članstvo je aktivno vključeno v oblikovanje krajevne in občinske politike, vključeno je v problematiko družbenoekonomskega in socialnega stanja krajevne skupnosti kot tudi občine. Borci aktivno sodelujejo v družbenopolitičnih organizacijah na terenu in doprinasajo svoj delež k nadaljnjemu izpopolnjevanju in utrjevanju družbenoekonomskih in samoupravnih odnosov. Se prav posebno pa so aktivni pri razvijanju in negovanju tradicij narodnoosvobodilnega boja.

S katerimi posebnostmi se ZZZB NOV zaradi svoje specifičnosti srečuje pri uveljavljanju delegatskega sistema?

Borci preko delegatskega sistema uspešno rešujejo tudi svoja socialna vprašanja. Znano je, da je naša komisija za vprašanja borcev in invalidov NOV pri SO Ljubljana-Bežigrad namenila temu vprašanju vso pozornost. Gre za dodeljevanje priznanih, enkratne družbene pomoči članom za pomoč pri šolanju otrok naših borcev, za preventivno in kurativno zdravljenje borcev in udeležencev NOV. Tudi stanovanjskemu vprašanju namenimo ustrezno pozornost in tako imamo s tem v zvezi probleme v glavnem rešene.

Komisija za razvijanje in obujanje revolucionarnih tradicij NOB in svet krajevne skupnosti pa z gledno skrbijo za varstvo spomenikov in spominskih obeležij.

Kaj menite o dosedanjem delovanju delegatskega sistema in kakšne so vaše pripombe?

Brez dvoma je uveljavitev delegatskih odnosov nov in pomemben korak pri razvijanju ter neposrednem odločanju v naši samoupravni socialistični družbi. Ti novi odnosi so spodbudili novo aktivnost naših ljudi. Obogatili so nas z novimi spoznanji; postali so skratka naša vsakdanja potreba. Odločanje občanov in tudi nas borcev je postalo tako neposredno. Poleg težav, ki jih prinaša sleherna novost, pa so uspehi v delegatskem sistemu očitni. Ta sistem moramo še naprej nenehno razvijati in vanj vključevati vse več občanov, ki naj postanejo aktivni družbenopolitični delavci.

Pogovarjali smo se z Jožetom Blatnikom, predsednikom komisije za vojaške invalide pri ZZZB NOV »Boris Kidrič« v Ljubljani.

Edino pravilna pot

Da nismo imeli sreče z izbiro datuma za srečanje s sodelavci in dopisniki »TV 15« v Kopru, nam je bilo jasno tako, ko smo si v sejni dvorani občinske skupščine segli v roke, saj se nas je zbralo polovico manj, kot smo pričakovali, kot smo jih povabili.

Nekaj takega je v pozdravnih besedah, v opravičilo in v pojasnilo, ugotovil tudi Albert Klun.

V Ljubljani je bila prav ta čas seja republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije in v Trstu je tekel proces proti nacističnim zločincem iz Rižarne... Tako se je zgodilo prvič, da našemu srečanju niso prisostvovali predstavniki občinskih združenj, ki so nas doslej, s svojo pripravljenostjo pomagati nam, tako v naših uredniških težnjah kot pri zbiranju novih naročnikov, povsod presenetili in s tem tudi razveselili.

Povrnimo se še enkrat k besedam Alberta Kluna, našega dolgoletnega sodelavca:

»Z novostmi, ki smo jih v zadnjem letu zasledili v našem časniku, smo izredno zadovoljni. Ta pot je edino pravilna in edino pravilna, saj dobro vemo, da so najmlajši borci stari že okrog petdeset let in da bo borčevska organizacija slej ko prej izumrla. Kam bi prišli, če bi nadaljevali pot, po kateri je »TV 15« sicer uspešno hodil dolgo vrsto let? Se enkrat: pozdravljamo novi osnutek našega glasila, usmerjenega k mladim in k splošni ljudski obrambi, čeprav mi je bil morda, poudarjam, meni osebno, kot borcu, prejšnji bližje!«

Sledil je predlog, ki smo ga prisotni člani uredništva toplo pozdravili, posebno še za to, ker gre pravzaprav samo za dopolnitev zamisli, ki smo jo začeli pred kratkim že uresničevati na zadnji strani »TV 15«.

»Gre za pozornost do avtorjev knjig s tematiko našega narodnoosvobodilnega boja, naše revolucije,« je dejal Albert Klun, »ki so v svoja dela vložili deset, petnajst let truda in bilo bi prav, pa tudi koristno, če bi odlomke iz njihovih knjig, vsaj najbolj značilne in najbolj zanimive, objavili v našem glasilu.« Opozoril je tudi na nekaj knjig, ki so izšle v zadnjem času: »Istrski odred«, »Primorsko partizansko

gospodarstvo« in »Istra v boju za svobodo«.

V nadaljevanju pogovora se je prvi oglasil Šime Sučić iz Kopra in uvodoma opozoril, da bi morali za razširjanje »TV 15« mnogo več storiti, predvsem pa za njegovo popularizacijo.

»Čeprav sem v Kopru že dve leti,« je rekel, »sem za vaše borčevsko glasilo zvedel šele pred nekaj meseci.«

Sicer Šime Sučić pozdravlja naša prizadevanja, da bi bil časnik še boljši, in razume naše težave, predvsem denarne. Rešitev slednjih vidi predvsem v sistemskih ukrepih! Za usodo časnika, kakršen je »TV 15«, pa se prav nič ne boji, saj pravi, da so revolucionarne tradicije neizčrpen vir za pišočje ljudi in tudi vedno zanimivo branje.

Da še marsikje ne poznajo »TV 15« in da je to vzrok, da nanj še mnogi niso naročeni, je dejal tudi Viktor Modic. Čeprav star partizan, ga je povsem slučajno ugledal pri bratu. Ko je dobil odgovor na vprašanje, kakšen list je to, ga je tudi takoj naročil.

»To kaže, da borčevske organizacije in tudi sami člani nismo storili vsega, kar bi morali storiti in kar bi lahko storili za svoje glasilo!« je poudaril Viktor Modic.

Na nezainteresiranost posameznih občinskih in krajevnih borčevskih organizacij do svojega glasila se je hudovala tudi Katarina Vehar. In ob tem dala predlog, na katerega bi veljalo opozoriti: pred nami je četrti julij in z njim priložnost, da podjetja borcem namesto daril plačajo celoletno naročnino za »TV 15«.

Vita Klatzer pa se je vprašala: »Zakaj bi ne bili vsi člani borčevske organizacije (okrog 150.000!) naročniki glasila?«

Da število naročnikov »TV 15« v mnogočem zavisi od prizadevnosti ter zavestnosti borčevskih organizacij in borcev samih, je s primerom še enkrat potrdil Vladimir Dujmovič iz Izole.

Pot ga je ondan zanesla v majhno brkinsko vas, v kateri je bil od dvainštridesetih borcev samo eden naročen na »TV 15«. »Zbral sem jih okrog sebe,« je povedal tovariš Dujmovič, »jim predstavil naš časnik, opozoril na tretjo stran, ki piše o pravicah in dolžnostih, pa sem na mah dobil trinajst naročnikov!«

»S pomočjo občinskih organizacij bi morali takoj začeti uresničevati geslo: naše glasilo v vsako hišo, do vsakega borca!« je jasno in kratko dodal Ivan Škerjanc iz Izole.

Jože Znidaršič iz Ilirske Bistrice je dejal, da je z vsebino časnika zadovoljen in da se v njemu vedno najde branje, ki vleče. Ne bi bilo napak, če bi imelo vsako občinsko združenje poseben odbor, katerega člani bi bili zadolženi za pisanje v »TV 15« oziroma za organiziranje le-tega.

Hvaležni smo bili tudi Petru Nikoliću, prav tako iz Ilirske Bistrice, ki nam je vzel besede iz ust in opozoril na nesamokritičnost nekaterih dopisnikov in njihovo neupravičeno nejevoljo, če jim prav vsega in takoj ne objavimo.

»Prvi neobjavljeni prispevek in že vržejo puško v koruzo!« je rekel Peter Nikolić. »Namesto da bi se vprašali, če morda prispevek ni bil dobro napisan, ali pa, če morda uredništvo le ni prenatrpano s tovrstnimi prispevki.« Predlagal je tudi več dogovarjanja med sodelavci in uredništvom, z dopisnicami ali pa prek telefona.

Sicer pa je list res primeren za vsakogar! je poudaril Peter Nikolić.

In tako se je iztekel pogovor, dolg nepolni dve uri... Naj ga sklenemo z obljubo tovariša Kluna, da bodo v tem letu pridneje sodelovali in nam pomagali po svojih najboljših močeh. In tako so nam tudi v Kopru, kljub skromni udeležbi, natočili dobre volje, kot je dejal Silvo Teršek, glavni in odgovorni urednik »TV 15«, in kot so nam jo pravzaprav natočili naši dopisniki in sodelavci v vseh srečanjih, ki smo jih zabeležili doslej.

MILENA STRAJNAR

Hitreje do pravic

V pogovoru, objavljenem v zagrebškem Vjesniku, je tovariš Tito omenil tudi pritožbe, ki jih dobiva:

»V pritožbah, ki jih dobivam, so tudi take, ki se vlečejo že pet ali več let. A jaz vidim, da ima človek prav, da ni skrenil s prave poti, da ga boli, ker se dogajajo krivice, ker se nepošteno postopa do podjetja in skupnosti...«

Dejstvo je, da ima pritožbeni postopek (ne samo v borčevskih organizacijah!) pomankljivosti, ki se le počasi odstranjujejo in ki, v skrajnem primeru, odpirajo vrata nezadovoljstvu in nedejavnosti tudi pri tistih, ki bi imeli moči, da vztrajajo do konca in pri tistih, ki se sicer zapirajo vase in molčijo.

Zato je tudi treba reči, da ni dovolj narejenega pri odpravljanju slabosti v administrativnem reševanju pritožb, prošnji in ugovorov.

Če je človek osnovni dejavnik samoupravne socialistične družbe, kar tudi je, tedaj so tudi ta opozorila na nepravilnosti, ki zavirajo hitrejši razvoj samoupravljanja in ekonomskega napredka, razumljiva in upravičena. Družba ima do takih in takega stanja svojo obveznost.

Praksa pa je bila, medtem, nekoliko drugačna. Kot odgovor na pritožbo so mnogi okusili grenkobo kazni in zapostavljanja. In potem smo bili priča dolgemu procesu: začele so se vrstiti pritožba za pritožbo.

Tudi borcem ni bilo prizanešeno s takšnimi administrativnimi ukrepi. Toda, oni so se, v večini primerov, pritoževali

zoper nepravilnosti, ki so se dogajale nasproti njim samim, ker so bile ogrožene njihove osebne pravice ali pa, kadar je kazalo na pojave, ki zavirajo tok ekonomskega in družbenopolitičnega življenja sredine, v kateri živijo.

Prav zaradi tega je bilo to vprašanje postavljeno na zadnji seji predsedstva zveznega odbora ZZZB NOV Jugoslavije. Mišljenja so se izoblikovala, stališča so znana in zaključek je bil sprejet: pritožbeni postopek od vložitve do rešitve mora biti skrajšan.

V ilustracijo naj povemo, da je na sedmi kongres ZZZB NOV Jugoslavije prišlo 847 predlogov, prošnji in pritožb, zveznemu odboru ZZZB NOV Jugoslavije v letu 1975 2.536, mestnemu odboru ZZZB NOV Beograda v istem letu 1.600 in republiškem odboru ZZZB NOV Srbije 1.530. Od vseh primerov je bilo rešenih oziroma je bilo vzeto v reševanje približno 30 % primerov, med njimi so tudi povsem upravičene zahteve, pa se zanje ne najde prave poti.

Povsem očitno in nujno je torej, da se v postopku nekaj mora spremeniti.

Toda, postavlja se vprašanje: kaj in kako?

Takšno vprašanje vse pogostejše postavljajo posamezniki in borčevske organizacije. Vprašanje, ki je toliko bolj aktualno, ker se tiče človeka, ki je v središču pozornosti družbe, kakršna je naša, in ustvarjanja visoke stopnje socialnih pravic, h katerim stremimo.

Pritožujejo se borci, pritožujejo se delovni ljudje, upravičeno ali neupravičeno in — čakajo. Nesmiselno dolgo. Včasih tudi za vprašanja, ki so lahka in enostav-

na za reševanje. Posebno še, ker pritožba, prošnja ali predlog niso le kosi papirja. To je pot, s katero se človek zoperstavlja nepravilnemu postopku. Čeprav, povedano resnici na voljo, so med njimi tudi nemogoče in neupravičene zahteve.

Vseeno pa se zdi, da v dosedanjem postopku za reševanje pritožb udeležencev narodnoosvobodilne vojne in vojaških invalidov, ni potrebno mnogo spreminjati. Z malo več pravočasnosti, spoštovanja zakonskih predpisov in obravnave vsakega primera posebej, bi učinkovitost v postopku vsekakor narasla. Seveda ob predpostavki, da v komisijah delajo ljudje z določenimi kvalifikacijami in ustreznimi profili — objektivni, ki ločijo upravičeno od neupravičenega ter dobronamerno od zlonamernega.

Za določeno število borcev in vojaških invalidov, ki so, onemogli zaradi posledic vojne in bolezni, včasih tudi osamljeni ter na robu svojih moči, pomeni uresničevanje določenih pravic — življenja. Zaradi vsega tega ne smemo dovoliti, da bi pritožbeni postopek dobil administrativno-birokratski značaj.

Pri tem delu je treba videti žive ljudi, z vsemi njihovimi skrbmi in problemi. K temu nas navajajo tudi besede tovariša Tita in sklepji zadnje seje predsedstva ZZZB NOV Jugoslavije.

ZIVKO PROKIĆ

(»Četvrti julij, 26. III. 1976)

DOPOLNILO UREDNIŠTVA

Republiški odbor ZZZB NOV Slovenije je v mandatnem obdobju od 1965. do 1969. prejel okrog 880 pritožb, v letih 1969 do 1973 700, po letu 1973. pa le 230 pritožb, kar kaže, da iz leta v leto vendarle upada število pritožb. Povedati pa je treba, da v pravkar zapisane številke niso vključene pritožbe, ki jih dobivajo posamezni člani republiškega odbora, pismeno ali pa v pogovorih z borci.

**TUDI VI
DOPISUJTE
V NAŠ ČASNIK**

ZAPISI IZ NASE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

Spomini partizanskega kurirja

V Tolminski bataljon sem stopil 13. septembra 1943. Oktobra 1943 smo šli iz vasi Rut na Primorskem preko stare meje na Gorenjsko, kjer se je naš bataljon priključil Prešernovi brigadi. Od decembra 1943 sem bil kurir v štabu III. bataljona Prešernove brigade. Dobro se spominjam napadov na Gorenjo vas in Hotavljice. Najbolj pa mi je ostal v spominu tragični boj v hotelu na Pokljuki. Bilo je 16. decembra. Po prihodu v hotel smo si skuhalo zajtrk in potem čistili orožje, ko je stražar pritekel mimo hotela in vpil, da prihajajo Nemci. Kmalu so zaregljale nemške brzostrelke.

Jaz sem bil z mitraljezom v kleti hotela. Skozi pritlično okno smo imeli pregled nad zasneženim pobočjem, ki ga je naš mitraljez dolgo obvladal. Nemci so napadli srdito in kmalu je bil smrtno ranjen mitraljez. Za njim je prevzel mitraljez pomočnik, pa tudi on je bil kmalu ranjen. Potem sem mitraljez prevzel jaz. Nad nami je kmalu gorelo: kar nas je bilo v kleti smo vztrajali do zadnjega, grozno pa je bilo v zgornjih prostorih hotela. Ranjenih in mrtvih nismo mogli reševati, temveč smo se odločili za preboj iz goreče stavbe. Z mano sta bili dve borki našega bataljona. Začeli smo se umikati iz kleti v pritličje. K izhodu sem šel prvi. Pred vilo nasproti hotela sem zagledal nemškega vojaka z brzostrelko, ki je imel na muhi prav naš izhod. Ko je nemški vojak polnil orožje, sem takoj skočil, takoj za mano pa obe borki. Ena je bila smrtno zadeta, druga pa ranjena: samo jaz sem jo odnesel brez ran. Skočil sem v sneženi usek, kjer sem našel komandanta bataljona Drena in še enega borca. Nemci so trdno držali svoje položaje: še največ možnosti za umik smo imeli proti severu. Ko je za hip prenehalo streljanje, smo pobrali najbližje ranjence in jih umaknili pred ognjem. Naredili smo zasilna nosila in jih odnesli. Ne spominjam se koliko jih je bilo. Umikali smo se proti Češnjici. Ko so se Nemci umaknili, smo ranjence prenesli mimo Stare Fužine in Bohinjskega jezera pod steno Vogla.

☆

Naslednjo noč smo z ranjenci počivali v pastirskih kočah pod Voglom. Kar smo imeli obvez, smo jih porabili. Drugi dan smo nameravali ranjence prenesti preko bivše meje skozi Rut na Primorsko. Z nami je bil komandant Dren. Toda zvedeli smo, da v Rutu napadajo Nemci in spremeniti smo morali načrt. Z ranjenci smo se vrnili nazaj skozi bohinjske gozdove čez Jelovico v Podlonek, kjer smo jih izročili

v varstvo dr. Poharju. To je bil strašen marš, posebno za ranjence. Bilo nas je kakih 25 nosačev, ki smo od utrujenosti padali po tleh. Bili smo brez zdravnik in ranjenci so bili obvezani le za silo. Tega pohoda ne bom nikoli pozabil.

Ko smo opravili nalogo, smo bili spet priključeni Prešernovi brigadi. Postal sem kurir pri štabu brigade. Februarja 1944, ko je bil naš štab v Novakih pri Cerknem, je prišla dr. Franja in pojasnila potrebo po ljudeh za bolnišnico. Tja smo bili dodeljeni: Jože Kragelj, Nikola Radojčić in še dva tovariša ter jaz. Šele čez tri dni smo smeli iti v Grapo, kjer nam je dr. Franja zaupno pojasnila naloge, ki nas čakajo. Že v brigadi smo bili vajeni upoštevati strogo konspiracijo, toda za zaščito ranjencev je bila le-ta toliko večjega pomena. Najbolj nenavadna se nam je zdela naloga, da moramo vsakemu ranjencu zavezati oči, ko ga prenašamo v bolnišnico in ven, a ko nas je dr. Franja popeljala v sotesko v Pasicah, ko smo se vzpenjali po stopnicah v živi skali in čez poledenele kamne, ko smo zagledali prvi dve baraki, smo razumeli kaj nam je dr. Franja zaupala.

Še isti dan smo prevzeli svoje dolžnosti. Določen sem bil za kurirja postojanke. To je bila težja dolžnost kot biti kurir pri štabu brigade. Vsak dan sem odhajal na pot, kjer se ni smela videti niti stopinja. Vsak dan sem hodil na zvezo s telefonisti 31. divizije v Novakih. Pogosto sem hodil na karavio P 35 v Poljanah, na komando mesta Cerkno in v štab 9. korpusa v Cerknem.

Poleti 1944 so pripeljali na javko v Podnivu Jožeta Klanjščka-Vasjo, ki je bil pozneje namestnik komandanta 9. korpusa. Ranjen je bil v Cerknem, ko so preizkušali prvi »partop«. Ko so prišli nosači, da bi ga prenesli iz javke v bolnišnico in smo mu hoteli zavezati oči, se je temu odločno uprl. Čeprav smo mu pojasnili, da je tako naročila naša zdravnica, ni hotel ubogati. Zdi se mi, da je bil ranjen v roko. Nismo ho-

Na tej fotografiji, ki je bila posneta maja leta 1945 v Trstu, so v prvi vrsti od leve proti desni: Mirko Mauri, dr. Franja Bidovec, bolničar Lojze Plesničar-Gigi, stražar Peter Seritič. V zadnji vrsti stojijo tako: Milojko Roljevič stražar, Danilo Nakarada stražar in Ivan Golja, delovodja.

teli popustiti in smo potrpežljivo čakali. Šele ko so bolečine narasle, in sem mu ponovno pojasnil, da mi ne odstopamo od konspiracije, je dovolil, da smo mu zavezali oči. Po tem primeru sem bil v stiski. Vedel sem, da sem ravnal prav, vendar nisem bil miren. Razumel sem tudi Vasjo. Posebno je to bilo težko za oficirje, ki so vodili naš boj.

Komandant Vasja se je ob skrbni zdravniški negi kmalu pozdravil in nekega lepega jesenskega dne, ko je sonce posijalo med barake, so smeli lažje ranjeni priti na plano. Težko ranjene so bolničarji na nosilih položili pred barako. Tudi komandant Vasja je bil med njimi.

Pravkar sem se vrnil s poti, ko me je poklicala dr. Franja. Dejala mi je, da se je komandant Vasja pritoževal zaradi tega, ker smo mu zavezali oči. Pristopil je še Vasja in me vprašal, kdo mi je dal ta ukaz. Povedal sem. Takrat me je potrepljal po rami: »Tako je treba izpolnjevati navodila nadrejenih!«.

V zadnji nemški ofenzivi na Primorskem, ko se je okupator že umikal, so se nemške enote ustavile tudi pri domačijah, mimo katerih je peljala steza v našo bolnišnico. To je bilo marca 1945. Sneg je skopnel in drevje je že zelenelo, ko sem hitel po svojih poteh.

Steza od ceste smo pokrili z mahom in vanj nasadili smrečice. Toda nemški vojaki, ki so se ustavili ob tej pokriti stezi, so ob potoku zašli do pokopališča, kamor smo pokopavali umrle ranjence. Od tam pa ni bilo daleč do dviznega mostu. Tedaj je zadržal naš mitraljez; eden se je zgredil mrtve, dva pa sta pobegnili po strugi.

Vest o zbiranju nemških enot sem tisti dan zvedel v Novakih. Težje ranjence smo dali v zasilne bunkerje, invalidom in lažjim ranjencem pa smo izročili odvečno orožje. Bunkerje za obrambo smo zasedli vsi stražarji in celo nekateri bolničarji. Sam sem bil v bunkerju na desni strani soteske. Nasproti je bil bunker, kjer so bili Golja,

Brico in Jože. Ko se je na stezi iz Poljan proti Podnivu pojavila nemška patrolja, so streljali nanjo.

Nemci so nas začeli napadati z zažigalnimi naboji, s katerimi so zažgali levo pobočje nad bolnišnico. Bilo je okrog štirih popoldne, ko je ogenj zajel redko drevje. Gorele so že korenine, izpod katerih se je začelo valiti kamenje v globel nad barake. To je bila najtežja noč, kajti pričakovali smo ponoven napad ob zori. Ranjencem v zakloniščih nismo mogli pomagati, kajti vsak premik na pobočju je bil viden. Najbolj so trpeli ranjenci, ki so bili »zazidani« v bunker pod barako. Primanjkovalo jim je zraka, poleg tega pa se je od ran širil smrad po gnoju in krvi.

Toda ob zori je bilo vse tiho. Še ves dan smo prežali na nasprotno stran hriba, od koder smo bili napadeni in šele, ko je padel mrak, smo si upali odprti lino v bunkerju, da so ranjenci lažje dihal. Kuhar jim je prinesel čaja. Šele, ko smo izvedeli, da se je nemška vojska umaknila iz cerkljanskih hribov, smo jih spet prenesli v barake. Zmanjkalo nam je hrane. Šli smo ponjo v Poljane, kjer je intendant našel skladišče 31. divizije.

☆

Prve dni maja sem v Cerknem zvedel, da je Nemčija kapitulirala. Takoj sem ponel veselo novico v bolnišnico, a mi niso verjeli. Dr. Franja me je napotila v Gorico iskat prevoz za ranjence. Res sem dobil pri podjetju Ribi v Gorici avto, s katerim smo odpeljali šefa ruske misije Ribačenka, ki se je pri nas zdravil. Tudi za ranjence smo potem dobili avtomobile in smo jih skozi Dol. Trebušo preko Čepovana prepeljali v centralno bolnišnico v Gorici.

Mirko je danes upokojen, živi na malem posestvu visoko pod vrhovi Rodice v Granu. Ima ženo, hčerko in dva sinova, ki oba študirata na strojni fakulteti, kar nam je s ponosom povedal.

P. L.

ZUNAJ NASIH MEJA

Spet je bil neki narod žrtev po nafti smrdečih interesov, toda zdaj vsi molčijo o neprijetni zadevi. Ta žrtev so Kurdi, ki se porazdeljeni med štiri države že desetletja zama bujujejo za svobodo in enotnost. Največ jih je na severu Iraka, kjer jih je dva milijona in pol. Večkrat so se že uprli in pri tem so jih rade volje podpirale razne tuje države. Po zadnjem uporu so kapitulirali pred letom dni. Zmagovalci zdaj zlivajo še naprej svoj bes nad njimi.

Iz tujega tiska povzemamo, da so se zmagovalci kruto maščevali. V teku je huda arabizacija, ki jo spremljajo izvršitve smrtnih obsodb nad neuklonljivimi pristaši Mustafa Barzanija. Ta je dejal že avgusta 1974: »Rečem vam, da je zelo lahko zamenjati milijone ton pravice za en sam sod nafte.« Imel je popolnoma prav: zmagala je nafta. Veliki krivec je bil Henry Kissinger.

Preiskovalna komisija ameriškega kongresa je v začetku tega leta preučila dokumente iz arhiva CIA, iz katerih je razvidno, da se je kurdska tragedija začela leta 1972. Dve leti prej je Barzani sklenil eno od ponavljajočih se premirij, ko so mu v Bagdadu obljubili avtonomijo. Kmalu pa je spoznal, da iz tega ne bo koristi. Spoznal je na lastni koži, ko se je le slučajno rešil bombnemu atentatu. Njegovega sina Idrisa so z brzostrelko napadli iz zasede. Tedaj je sklenil, da se bo povezal z Iranom. Obrnil se je tudi

na ameriško obveščevalno službo, da bi zvedel, če bi mu bili pripravljeni pomagati v primeru, da bi obnovil boje. Vedel je, da se šah prepira za nadvlado v Perzijskem zalivu in da bi mu pomagal, vendar se ni zanesel nanj. V šahovi domovini namreč niso bili preveč nežni s takojšnjimi Kurdi. Zaupal je Američanom. Pozabil je, da velesile niso dober zaveznik in da ga je drago stalo zavezništvo s Stalinom četrto stoletja prej.

Ko se je Nixon vračal z obiska v Moskvi, se je 30. maja 1972 ustavil v Teheranu. Šah mu je povedal, kaj želijo Kurdi. Ker je Irak prejemal vojaško pomoč iz Sovjetske zveze, je začel razmišljati o tem, da bi uporabili Kurde in tako vezali nanje udarno moč iraške vojske. Brez Iraka — je računal — se najbrž tudi Egipt in Sirija ne bi spravila nad Izrael. Barzani je razumel, d lahko sproži ponoven upor. Večina kurdskih voditeljev pa zamislila ni bila naklonjena, ker so upali, da

se bodo kljub vsemu še vedno lahko pogovorili z Bagdadom.

Čakali so na razvoj dogodkov. Oktobra 1973 je izbruhnila vojna med Izraelom in sosedi. Irak je poslal nekaj enot na sirijsko bojišče in da bi olajšal pritisk na Izrael, je nastopil Kissinger. Kaj je storil, ni treba pojasnjevati. Obenem pa so države z nafto spoznale, da so zanje nastopili zlati časi. Iraku ni bilo niti najmanj do tega, da bi odstopil z naftnimi nahajališči bogato ozemlje Kurdom. Po neuspešnih pogajanjih je iraška vojska udarila po njih marca 1974. Šahu je zadeva bila všeč in začel je pošiljati orožje Kurdom. Tudi CIA se je potrudila in pomagala s pošiljkami materiala. Vendar se Barzani še ni zavedal, da je postal orodje spletke in da je njegovim zaveznikom osvoboditev kurdskega ljudstva deveta briga. V memorandumu CIA z dne 22. maja 1974 je cinično izraženo stališče Teherana in Washingtona: »Iran in Združene države

nameravajo izkoristiti položaj, iz katerega ni videti izhoda... Irak bo notranje oslavljen, ker so se Kurdi odpovedali polovični avtonomiji. Tako Iran kot ZDA pa si ne želita rešitve vprašanja niti v enem niti v drugem smislu.« Na Kurde so torej prevahili samo nalogo, da vežejo nase iraško vojsko.

Vse poletje v letu 1974 se je iraška vojska zama bojevala proti Kurdom in ni ji pomagalo niti najmodernejšo sovjetsko orožje. Iraški predsednik Sadam Hussein je uvidel, da po vojaški poti ne bo dosegel ničesar. Odločil se je za kompromis s Teheranom. Kissinger pa je ravno takrat začel pripravljati dezangaziranje na Sinaju. Pogovoril se je s Sadatom, ki mu je svetoval, naj bi pomagali Iraku, da se reši kurdskega bremena. V zahvalo naj ne bi Irak napadal Egipt zaradi sporazuma z Izraelom. Egiptovski diplomat Ašraf Marvan je šel na pogovore v Bagdad in v Teheran. Iran je bil takoj pripravljen prepustiti usodi Kurde, če bi mu Irak odstopil del spornega ozemlja ob Perzijskem zalivu in če se ne bo pridružil Siriji v gonji zaradi Sinajskega polotoka. Februarja 1975 sta se Sadam Hussein in Reza Pahlavi bratsko objela na konferenci neuvrščenih v Alžiru. Kurdske vprašanje je »rešeno«.

Več deset tisoč Kurdev se je zateklo na iransko ozemlje. Barzani živi pod nadzorstvom v Teheranu. Več kot 40.000 beguncev so oblasti poslale nazaj v Irak, kjer jih lahko likvidirajo, ne da bi se kdo zgrašal nad tem.

P. V.

Mali na šahovnici velikih sil

V vasico Rut, ki je oddaljena 7 km od Koritnice in ima izredno lepo lego pod stenami Rodice in drugih vrhov, je v 13. stoletju, oglejski patriarh naselil nemške koloniste, ki so prišli iz Tirolske, da bi krčili gozdove. Imeli so svojega sodnika — rihtarja, ki je pod več stoletji staro lipo razsojal spore med vaščani. Domačini pravijo, da je ta lipa rešila življenje številnim partizanom, ki so se pred sovražnikom skrili v njevo votlo deblo.

Kolonisti so se kmalu poslovenili. Pred vojno je tu delovala močna antifašistična organizacija TIGER. Od tu je bil doma Simon Kos, antifašistični borec in eden voditeljev protifašistične organizacije primorske mladine, ki so ga fašisti na znanem tržaškem procesu obsodili na smrt in ga 16. decembra 1941 na Opčinah ustrelili. Zato si je Krajevna skupnost ta dan izbrala za svoj krajevni praznik.

Na hiši štev. 40 v Rutu je spominsko obeležje, ki pove, da je to rojstna hiša prvoborcev NOV, bratov Antona Kodra, ki je padel 24. 2. 1944 na Svinem pri Kobaridu (ujet je bil kot partizanski kurir in takoj ustreljen) in Jožeta, ki je padel 20. 2. 1942 na Stolu na Karavankah.

Sredi vasi pa stoji spomenik vsem padlim krajanom.

SPOPAD V MEGLI

Prvič sem bil v Rutu v noči od 5. na 6. december 1943 leta. Tedaj je bil tam visok sneg in gosta megla. Prejšnjo noč smo minerci z brigado napadli močno utrjeno sovražnikovo postojanko na železniški postaji v Hudajužni. V njej je bilo 70 italijanskih bersalijerjev. Minerci smo se v zavetju teme priplazili pod okna in skozi zmetali bombe, ki so povzročile pravo razdejavanje in tudi nekaj mrtvih. Kljub temu postojanka ni padla. Po tem neuspešnem napadu, ki pa je sovražniku poslal strah v kosti, se je brigada umaknila na šentviško planoto, minerski vod pa v tedanji nemški Rut. Pozno zvečer smo se na smrt utrjeni in lačni ustavili pri »Kostnerju«, kjer je živel oče Ortara Miha, njegova žena Francika in dvajsetletna hčerka Betka, ki danes z možem Angelom dela doma na kmetiji. Razen vodje, ki je bil tu blizu doma, smo ostali prvič prišli v to vas. Po legi smo v skednju in hiši ter zaspali.

Zjutraj sem bil na vrsti za stražo. Pod kozolcem, ki je tik ob hiši, sem strmel v gosto meglo. Ko so pri hiši že pomolžli, so se pred menoj nenadoma iz megle pojavile postave in že sem zaslišal italijansko govorico. Bila je močna italijanska patrula. Med njih sem pognal ročno bombo, zaradi katere so se alpinci razbežali, naši fantje pa prebudili iz trdega spanja. Alpinci so pod obzidje pokopališča postavili mitraljez, ki je obvladal položaj v smeri šole, kamor smo se začeli umikati. Borec z Dolenjske je pred menoj padel kot bi podsekali drevo. Kmalu za njim je pod strelo obležal še drugi. Nekateri smo bili lažje ranjeni, vendar nam je uspelo rešiti si življenje. Rešila nas je gosta megla, sicer bi nas na čistini pod šolo postrelili vseh šestnajst.

Kot danes pravijo domačini, bi lahko vsi ostali živi, če bi se potuhnil, ker alpinci niso prišli v vas zaradi nas, temveč so prišli iskati aktivista Miho Brovca, ki so ga isti dan tudi ustrelili na pragu lastne domačije.

★

Drugič sem se znašel z istim vodom dne 21. decembra 1943 v Grantu. Močno natovorjeni z eksplozivom smo se prebijali skozi globok sneg. Od utrujenosti, mraza in lakote se mi je zdaj prikazovala topla peč, pa topel hlev in kosi belega kruha. Hodili smo dolgo, se zaletavali drug v drugega, se spotikali. Čelo kolonice se je stalno menjavalo. Bolj utrjeni so predajali mesta manj utrujenim, ki so kot plug rinili v sveži sneg. Moči so počasi pojemale, ko so se pred nami pojavili obrisi vasi. Hiša ob hiši, stisnjene druga k drugi kot bi se hotele za-

REPORTAŽA ZA »TV 15«

ZDRAVKO VIDRIH

NOBEN VIHAR JIH NI IZRUVAL

Po isti poti, ki sem jo mnogokrat prehodil, sem se nedavno tega odpravil v Rut in Grant, v vasi, ki tičita pod vznožjem Rodice in Črne prsti, med katerima so včasih potekale ilegalne kurirske pa tudi tihotapske poti. Iz Cerknega nas je pot vodila čez Zakriž, Jesenico, Bukovo in čez Baško grapo v Koritnico in naprej v Rut. Natanko po isti poti, po kateri sem šel na zadnji pohod z minerskim vodom in po kateri sem se vračal 22. decembra 1943 na nosilih borcev bazoviške brigade.

varovati pred plazom. Zatekli smo se v velik Rutarjev hlev. Vonj po živini, mleku, po domačnosti je pregnal lakoto in kot en mož smo zadremali. Požirek toplega mleka, kos domačega kruha pa suhi krhlji, to je bilo vse kar so nam lahko nudili gostoljubni ljudje. Za nas je bilo to veliko bogastvo. Nenadoma sem začutil zmrzline na nogah in že so mi odpadli nohti. Tedaj, ko bi se najraje še enkrat obrnil v jaslji, je na robu vasi zaropotalo. Posamezni streli in rafali so bili čedalje bliže. Borci bataljona bazoviške so hiteli v hrib. Komandir, od katerega smo zahtevali, da se pravočasno umaknemo, nas je zmerjal s paničarji in srehal toplo mleko. Streli na robu hiše so ga zdramili. Ukazal je izpad iz hiše in tedaj, ko bi lahko v sovražnega vojaka že zalučal kamen, je zavpil: »Reši se, kdor se more«. In reševali smo se kot smo vedeli in znali; kot divjad, ki jo preganjajo psi. Hiteli smo v hrib, z rokami smo grebli v globok sneg, desno in levo od nas so bila slemena v sovražnikovih rokah. Krogle so žvižgale svojo pesem in dvigale pršič. Nad vasjo je bil hudournik, ki mu domačini pravijo grantarske runže, ki je izdolbel globok jarek, ki nam je nudil naravno zavetje. Toda sredi brega, ko bi ga najbolj potrebovali, ga je bilo konec. In tedaj smo bili pred odločitvijo: pogrnati se čez čistino ali pa spustiti se nazaj v vas. Izbrali smo prvo. Najprej je iz zaklona skočil Danilo in že mu je nemški mitraljezec podsekla nogo. Negibno je obležal nekaj metrov dalje. Za njim je hitel Franc. Vrgel se je v zavetje šipkovega grma. Vrsta

je bila na meni. Pognal sem se za njim in že me je zapelo v desni nogi. V glavi se mi je zavrtelo in oblila me je kri.

PRED SMRTJO JE SLA PO ŽIVLJENJU VEČJA

Plazil sem se in obležal ob Francu. Sla po življenju je bila močnejša od bolečin. Spoznala sva, da od tu ni rešitve. Streljanje se je stopnjevalo in prihajalo čedalje bliže. V vasi je mukala živina, ognjeni zublji so zajeli Brdarjevo in Kavcevo hišo. Med prasketanjem ognja se je slišal otroški jok. Nemci so naganjali ljudi iz hiš in živino iz hlevov. Pri Mavru, kjer je ležala ranjena partizanka, ki je bila doma iz Gorice, je pod strelo padel 17-letni domači sin Milan, ki je poškodbam pozneje podlegel v Koritnici. Ranjena partizanka pa se je hitro preoblekla in tako uknila sovražnika. Toda smrt ji ni bila prizanešana. Zato jo je nekaj dni za tem mati zaman iskala.

S Francem sva na pol zmrznjena ležala drug ob drugem. Zaradi izgubljene krvi so moje moči pojemale. Toda zavesti nisem izgubil. Z roba hudournika se je nenadoma dvignila nemška čelada. Topla kri oteka v sneg. Francu je rafal prejel trebuh, nekaj krogel pa je prebilo mojo roko. In že je za vedno obležal daleč od doma. Ostal sem sam.

Odločen sem bil, da se bom branil do konca. Ob truplu Francu, sem položil ročne bombe in sklenil, da bom slednjo prihranil zase. Nenadoma zaslišim nemško govorico. Obrnem glavo in zagledam močno skupino nemških vojakov. Podoficir je Danilo obrnil

na hrbet in ko je opazil znake življenja, je le-to prekinil s strelom v glavo. Drugi so truplo premetavali in z njega slačili oblčila. Narednik, ki je skupino vodil, je že stopal proti meni. Drugi so mu sledili. Še nekaj trenutkov in vsega bo konec. Tedaj, ko sem že nameraval odvreči prvo bombo, se je nad menoj oglasila težka »Breda«, ki je namenila svoj svinec prav tej skupini. Neznani mitraljezec bazoviške brigade je, ne da bi vedel, da odloča o mojem življenju, sprožil. Vrnil mi je življenje, ki je bilo že skoraj odpisano.

Zato štejem 21. december 1943 za svoj drugi rojstni dan in vasico Grant za drugi rojstni kraj. Vesel sem, da lahko rečem, da sem tu doma, med temi skromnimi in z vsem srcem partizanskimi ljudmi, ki jim je trdo delo, in skopa narava sklesala značaj, da so kot viharniki vztrajali na svoji zemlji in da še danes vztrajajo.

IN KAKšno JE TAM ŽIVLJENJE DANES

Krajevna skupnost Rut-Grant je ena najmanjših v občini Tolmin; Rut ima 46, Grant pa 18 hišnih števk. V obeh je 165 občanov, medtem ko sta jih imeli med vojno več kot 300. Med njimi je samo 6 šoloobveznih otrok. Dvaintrideset občanov je zaposlenih od Bače v Podbrdu do Cementarne Anhovo v Anhovem. Polovica občanov je »polkmetov«. Štirinajst mladih občanov prejema štipendije za študij na srednjih in visokih šolah. Vrata domače šole, ki je bila edini hram učenosti, so se zaprla in šola sameva. Učence vozijo dnevno v dolino. V krajevni skupnosti ni nobene delovne organizacije in vse dosedanje zahteve in želje po primernem obratu, ki bi ohranil mladi rod na domačih tleh, so ostale le pri obljubah. V »farovžu« imajo le skromno trgovino in gostilno, kjer se občani shajajo.

Znano je, da so pred vojno moški odhajali krčiti gozdove v Romunijo in na Koroško, da so

lahko s težakim delom skromno preživljali svoje družine, kajti skopa zemlja ni mogla prehraniti vseh lačnih ust. Šele leta 1932, so Italijani gradili »mulatijero« na planino Kuk, so se prvič zaposlili v bližini doma.

Danes imajo cesto, ki je delo pridnih rok občanov. Ker se zavedajo, da je le-ta pogoj, da bi ljudje ostali, so začeli zbirati denar, da bi cesto od Koritnice do Ruta asfaltirali.

Staro električno omrežje, ki je že zdavnaj odslužilo in ni več zadovoljevalo naraščajočim potrebam, so zamenjali. Potegnili so nov vod iz Tržiča. Sami so opravili vsa fizična dela, prispevali denar in drogeve in ob pomoči družbe je zagorela nova luč, ki je prinesla tudi novo življenje. Stezo, ki je vodila iz Ruta v Grant so s prostovoljnimi delom spremenili v cesto. Uredili so si vodno omrežje in danes urejajo kanalizacijo. Še bi lahko našteval. Rutarji in Grantarji so se obnašali stabilizacijsko že tedaj, ko druge te besede še slišali niso. Doslej so se že trikrat odločili za samoprispevek in od dohodkov prispevajo kar 5%. In danes pripravljajo že četrtega, da bi z njim zbrali denar za asfaltiranje. Sodobna cesta naj bi še bolj povežala dolino, odkoder se bodo po dnevnem delu radi vračali nazaj domov in obdelovali skopo zemljo, ker so se odločili na njej ostati. Kako so povezani s svojim krajem tisti, ki so se že odselili, pove tudi podatek, da je 80 rojakov, ki danes živijo širom Slovenije, na pismo krajevne skupnosti odgovorilo, da so pripravljani denarno podpreti asfaltiranje. Omembe vreden je tudi podatek, da so na zadnjem referendumu, ki je bil v aprilu preteklega leta, bili le trije občani proti.

Zemlja je skromna s humusom zato pridelujejo le ajdo in krompir in gojijo govedo ter mleko odvažajo v Koritnico. Kmetje so oproščeni plačila davkov. Zaskrbljujoč je podatek, da so v vaseh le trije mladi gospodarji in da sta se le dva odločila za preusmeritev kmetije, pa še ta sta si premislila, ker jima nihče ni jamčil cene za živino.

★

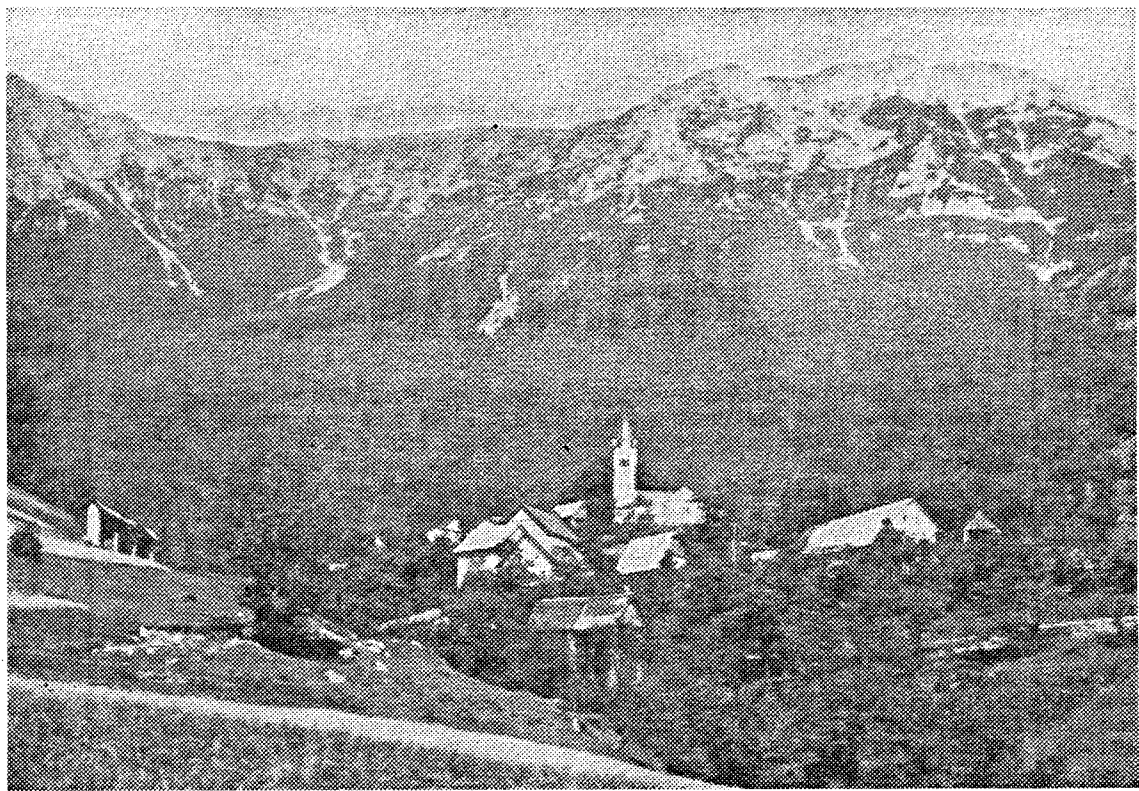
Kot sta mi povedala predsednik in tajnik organizacije ZZB, tov. Franc Bizalj in Angel Ortara, šteje organizacija 70 članov ali več kot 50% občanov. Iz teh krajev je bilo 65 borcev NOV, 17 jih je žrtvovalo svoja življenja za svobodo. Glavni problemi, ki tarejo borce so preizkušnje priznavalnine in preizkušnje pokojnine kmetov. Danes prejemajo le štirje kmetje pokojnino, dočim je drugih borcev v pokoju 11. Družinske pokojnine pa prejema 5 članov. Menijo, da preizkušnje pokojnine ne zagotavljajo človeškega življenja na stara leta. Pohvalili pa so delo dispanzerja za borce v Novi Gorici.

Rut in Grant nista s svetom povezana le po novi cesti, temveč tudi drugače. V vaseh je 19 televizorjev, radio ima vsaka hiša. Tu so doma številni časopisi in med njimi je močno zastopan borčevski list TV 15, ki ga občani preberejo od začetka do konca in gre in rok v roke. Močno je prisotna tudi »Prešernova knjižnica«.

Zelo aktivna je delegacija krajevne skupnosti, ki z delegacijo iz Grahovega tvori konferenco za delegiranje delegatov v zbor krajevnih skupnosti občine Tolmin. Med delegacijo in občani je tesna vez in ni je stvari, ki teži občane, da ne bi bila predmet razprave in sklepanj. Delegati uspešno sodelujejo in vestno prenašajo na seje stališča in predloge občanov in zahtevajo hitrejši razvoj in se zlasti, da bi že končno ena izmed OZD iz doline odprla svoj obrat v Rutu, obrat, v katerem bi mladi dobili vsakodnevni kos kruha in še kaj več. Obrat, zaradi katerega bi ostali doma.

Dobro imajo organiziran splošni ljudski odpor in civilno zaščito. Tu so ljudje preveč žrtvovali in preveč so navezani na svoj dom, da bi komurkoli dovolili, da bi posegal v njihovo svobodo, ki so jo drago plačali.

Prav to je tudi jamstvo, da bo ta puntarski rod tu še dolgo živel in kljuboval vsem viharjem.

Rut

Manjši lahko postane večji od velikega; slaboten močnejši od močnega; reven bogatejši od bogatega. To je nauk, ki ga je življenje velikokrat potrdilo. V naši zgodovini je v tem pogledu posebno poučna NOB.

Ta nauk velja za najraznovrstnejše okoliščine, ki spremljajo življenje posameznikov ali narodov. Žal pa nanj pozabljamo, ko bi ga najbolj rabili. Posledica je, da se pred večjim, močnejšim in bogatejšim preplašeno stisnemo v kot.

Vendar nas je NOB poučila, da ni prav, če človek malodušno obstane pred nasiljem samo zato, ker ga vrši nekdo, ki je številčno, gospodarsko in tehnično močnejši. Kdor je tako storil in se zlu voljno podredil, je zapravil ugled in bodočnost. Tisti pa, ki so vedeli, da je dobro dosegljivo, kljub navidez nepremagljivim zaprekam in trpljenju, so šli k zmagi.

Ne kaže torej nasedati malodušnemu, ki običajno skriva svojo pomanjkljivo vero z govorico o realizmu, objektivnosti, preudarnosti itd. Ko tako govori, v resnici ni niti realen, niti objektivni, niti preudaren. Njegova previdnost je le preobleka strahu.

Te misli naj služijo kot uvod v razpravljanje o stiski našega človeka v zamejstvu. Ta stiska je enaka kot stiska kateregakoli pripadnika »manjšine«, ki mora živeti pod podobnimi okoliščinami, in se soočati z zastrašujočo večino tujega naroda, katerega predstavniki ga vodijo v nečloveški sli, da bi zatrli vse, ki govorijo drugače ali pa imajo drugačno polit.

Del naših rojakov je pod pritiskom klonil. Mnogi so klonili takorekoč zaradi skleda leče. Nekatere je potegnil zgled drugih.

Še več pa jih je bilo, ki so se eno-

MOČ MANJŠINE

stavno podredili novo nastalim zahtevam vsakdanjosti. Tako je pričelo odtujevanje ne le od lastnega naroda, temveč tudi od lastnega srca. Zadnjih nekaj rodov raste v deset in deset tisoče tistih, ki so navidez — k sreči le navidez — že potujčeni.

Tod nauk, ki sem ga omenil, govori tudi za take narodne skupnosti kot so zamejci, se pravi tudi za »manjšine«. Pove nam, da je premoč nasprotnika nična, če mu stopi nasproti ideja, ki je močnejša, pa naj bodo njeni glasniki še tako maloštevilni. Ta nauk zanika malodušje, ki odstopa, ko ni treba odstopati, in se prepušča odmiranju, ko je čas, da znova zaživimo.

Manjšine niso samo del naroda, ki ima podobno kot vsak človek vso pravico do življenja in razvoja. Vrh tega so važen dejavnik sporazumevanja med narodi, a le, če so svobodne in če se nemoteno razvijajo in rastejo. Tedaj zmorejo obogatiti oba naroda, na katerih stočiču živijo. V njih je velika potencialna moč spajanja narodov v skupnosti, ki presegajo omejitve kateregakoli izmed njih. Zato je vloga manjšin izredna. Veličina te naloge ni v nobenem razmerju z njihovo številčnostjo.

Vloga, ki jo omenjam, žal ni uresničena še skoraj nikjer. To je šele vizija prihodnosti. Toda nič manjša ni vloga, ki jo ima manjšina v času, ko se bori za svoje priznanje in ko se sooča z ne-

človeškim pritiskom. Tedaj postane preizkusni kamen za ugotavljanje ali so resnične velike besede, ki jih govorijo predstavniki večjega naroda. Obenem je podobna vesti, ki opozarja. Bolj ko se večina zaganja vanjo, bolj je manjšina zrcalo, ki kaže nasprotnikove slabosti in bolj bi se moral nasprotnik z njimi soočiti, če bi hotel svojo podobo popraviti. Zatirana manjšina je zadnji opomin večini, da se spremeni, če si hoče povrniti resnično človeškost in dostojanstvo. To pa bi bilo očitno v dobro tako manjšini, kot še bolj večini, saj je vredno življenje le tisto, ki je v skladu z dostojanstvom. Vse drugo vodi v nesrečo. Agresivni nacionalizem, ki ni hotel videti svoje resnične podobe, je vedno končal v ruševinah.

Tako je nekoč pokopal staro Avstro-ogrsko monarhijo, komaj četrto stoletja kasneje pa privedel do delitve Nemčije.

Zaveznik manjšine torej ni le matični narod, ampak še vsi tisti pošteni ljudje tujega naroda, ki so spoznali, kako zelo jih ponižuje tlačenje manjšine njihovih rojakov, ki jih je zaslepil nacionalizem. Zaradi vsega tega ni razloga ne za strah, niti ni več nobenega opravičila za modrovanje, da je asimilacija zgodovinska in moralna nujnost. Ko odpade strah, odpade vse tisto, kar narekuje oportunizem, kompromise in nečastno vdinjanje, ki se končuje z zanikanjem lastnega jezika in narodnosti.

Vera v vlogo in možnosti manjšine ob-

vezuje tudi matični narod, da stoji prebujenju ob strani. To sledi med drugim iz spoznanja, da je obstoj in razvoj manjšin hkrati porok njegove varnosti, saj bi njihova smrt pomenila zmago nasprotnega nacionalizma, ki bi ga ena zmaga podžgala k nadaljnjemu osvajanju. Zato lahko z zadovoljstvom opazujemo vedno večje zanimanje, ki ga kažejo naši ljudje za rojake v zamejstvu. O tem pričajo tudi vedno pogostejša in obširnejša poročila v tisku in televiziji. Vse to zanikuje miselnost, ki je nekoč zdvomila in govorila o odmiranju zamejstva, o nekakšni evtanaziji. Enako zanika brezbriznost, ki se rodi iz sebičnih ozirov in ji ni mar skrb za sočloveka, še zlasti ne skrb za sočloveka, ki je »nekje daleč« v zamejstvu.

V našo zavest se povrača miselnost, ki je stala ob strani našemu človeku ob vseh njegovih usodnih trenutkih. Narekuje jo resnični realizem, ki ga ne bremeni kratkovidnost vsakdanjosti. Ne govori več o odmiranju, pač pa o novem rojstvu naših skupnosti v zamejstvu. Čeprav so naši ljudje zlasti na Koroškem soočeni z najostrejšim neonacističnim in šovinističnim pritiskom, jih prav to še bolj kali v odločnosti, da vztrajajo, nas pa še bolj zavezuje, da jim pomagamo.

Dokaze nove rasti že opazujemo tako na Koroškem kot v slovenskih predelih Italije, posebno še v slovenski Benečiji. Slednji so še toliko bolj pomembni, saj smo še nedavno zrl v Benečijo kot na deželo, ki je ostala brez narodne zavesti in brez bodočnosti, obsojena na počasen propad, sedaj pa v njej na vseh koncih vstajajo pomembni posamezniki in nastajajo kulturna in gospodarska društva kot nosilci narodnega in socialnega preporoda.

Primarij dr. JURIJ ZALOKAR

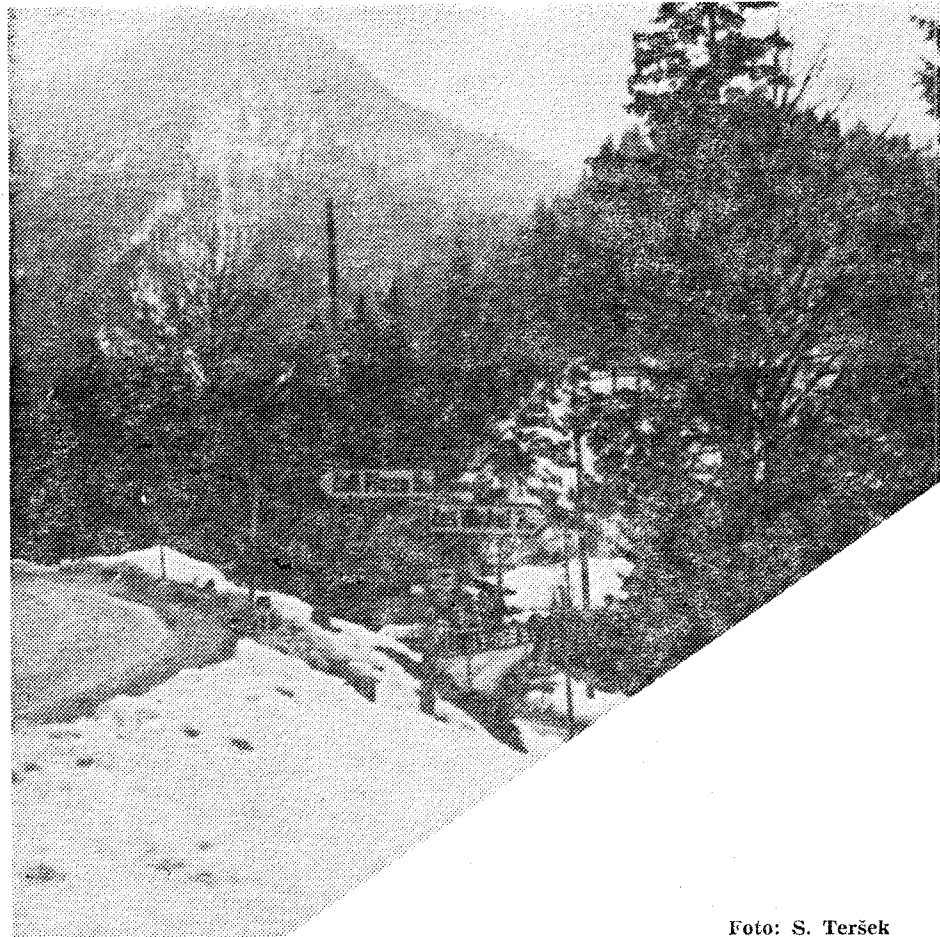

Foto: S. Teršek

Verjetno pri nas še vedno nekateri razumejo zakaj imajo koroški Nemci »prastrah«.

Kdor pozna zgodovino dežele, kjer prebivajo Slovenci že 1400 let in v katero so postopoma prodirali Germani preko 1000 let, ve da je dežela, ki zavzema ozemlje južno od Beljaka, nad Vrbskim jezerom in nad Celovcem, bila slovenska v prvi polovici 19. stoletja. Tri četrtine prebivalstva je bilo takrat slovenskega in še v času prve svetovne vojne ga je bilo dve tretjini.

Pri plebiscitu leta 1920 je bilo 15.300 glasov za Jugoslavijo in 22.000 za Avstrijo. Vemo, da je plebiscitna cona (brez Ziljske doline) obsegala štiri okraje. V dveh (Rožek in Pliberk) je glasov za Jugoslavijo bilo 52 odstotkov, v borovelskem okraju 45, v velikovškem pa 30. Vse te glasove so oddali Slovenci.

V prvih dveh kot tudi v drugih dveh okrajih pa glasovi za Avstrijo niso bili samo nemški; okrog 9000 (po mnenju Avstrijcev) jih je bilo slovenskih.

Tu bi omenil, zakaj je toliko slovenskih glasov bilo za Avstrijo:

a) Mnogi Slovenci po tisočletnem suženstvu niso poznali narodne zavesti.

b) Mnogi so bili pod nemškim ekonomskim pritiskom.

KOROŠKA POSEBNOST — PRASTRAH

c) Slovenski socialdemokrati, včlanjeni v avstrijsko socialno demokratsko stranko, so zaradi discipline in propagande glasovali za Avstrijo.

d) Koroški Nemci so jih strašili, da bodo v Jugoslaviji morali sprejeti pravoslavno vero, da bodo služili vojsko v malaricnih predelih Jugoslavije, da bodo izgubili svoj jezik itd.

e) Nemci so obljubljali vsem, ki bodo ostali v Avstriji vse pravice: enakopravnost jezika, nič pritiska v gospodarstvu, slovenske šole itd.

In kaj so Slovenci po plebiscitu dobili? Mnogo zavednih je moralo zapustiti Koroško. Slovenci so bili povsod zapostavljeni. Predplebiscitne obljube niso bile

izpolnjene. Postali so manjvredni državljani. Imeli niso več nobene slovenske gimnazije, čeprav je v takratni Jugoslaviji uživala nemška manjšina pravo kulturno avtonomijo (Vojvodina, Slavonija in Slovenija).

Prastrah se polasti lahko samo onega, ki je napravil svojemu sosedu veliko krivice. Boji se lahko: ker se mu je posrečilo obdržati po prvi svetovni vojni slovensko Koroško; ker si je po plebiscitu zadržal tudi tiste dele plebiscitnega ozemlja, kjer smo dobili večino; ker je po germanizaciji v prvi avstrijski republiki in nacističnem divjanju med drugo svetovno vojno še vedno germaniziral ozemlje slovenske Koroške.

Ni čudno, da obstoji prastrah po trikratni posvojitvi slovenske zemlje. Kako naj bi mirno spali, če južno od Karavank še vedno živi slovenski narod!

Kdo je priredil Hitlerju bolj triumfalne sprejeme kot avstrijski Nemci leta 1938 na Dunaju ali 1941 v Mariboru. Seveda, ko se je leta 1942 v jeseni začela krhati nemška moč na zahodu in vzhodu, so se začeli Avstrijci umikati nazaj in večina jih je čakala, kaj bo. Avstrijski nacisti pa so še vedno divjali po Sloveniji. Vse do kraja ni bilo v Avstriji odpora proti nacizmu s strani Nemcev; upirali so se samo koroški Slovenci.

Avstrijski Nemci, posebno na Koroškem in Stajerskem, še vedno ne razumejo, da so prešli časi K. u. K. monarhije, ko so bile vse ugodnosti samo za Nemce tudi v slovenskih krajih.

Ker smo se v mirovni pogodbi vdali in sprejeli sedanje meje, moramo zahtevati, da Avstrijci uresničijo vse obveznosti iz mirovne pogodbe, če želijo obdržati to ozemlje. Revizija enega člena mirovne pogodbe velja za nas toliko kot razveljavitev celotne pogodbe. Ali po Helsinkih neki »nadljudje« tega še vedno ne razumejo?

Dr. MILAN ZUMER

Ob 100-letnici Cankarjevega rojstva

TUDI V ZAMEJSTVU

Kot smo že okvirno poročali so priprave za res intenzivno, celotno in predvsem množično praznovanje 100-letnice Cankarjevega rojstva v polnem teku. To praznovanje naj bi bilo tisti dogodek, ki bi dal družbeno-političnemu in kulturnemu življenju v letu 1976 posebno obeležje. Prav je, da to poudarimo, saj gre za umetniško besedo in misel velikana slovenske kulture, pisatelja in človeka, čigar delo je postalo neločljivo povezano s slovenskim delavskim gibanjem. Prav je, da njegov lik in delo vtikemo v naša najširša družbena prizadevanja in prikažemo Cankarja v vsej njegovi aktualnosti, naš čas pa kot nadaljevanje tistega novega obdobja v naši zgodovini, katerega pomemben sotočec je bil tudi on.

Pri snovanju praznovanja je potrebno na prvem mestu poudariti množičnost in zagotoviti pestrost oblik s katerimi bomo obeležili ta pomemben datum. Pomembno je, da se v najrazličnejše oblike praznovanja vključijo najširši krog delavcev, delovnih ljudi in še posebno mladine. V organiziranje se tako vključujejo SZDL, ZSMS, ZSS in ZZB NOV ter seveda samoupravne skupnosti za kulturo, vzgojo in izobraževanje ter vrsta drugih družbenih organizacij in institucij, naj omenimo ZKPO, Delavske univerze, šole vseh stopenj z Zavodom za šolstvo, pa SAZU, Društvo slovenskih pisateljev, Slavistično društvo, OZD s področja kulture, gledališča, muzeji, v šolah bo tekmovanje za Cankarjevo bralno značko itd.

Centralna republiška proslava bo 8. maja ob 18. uri v Hali Tivoli. Čez dva dni bo kulturna akademija na Vrhniki, proslava v Zasavju 11. decembra, na dan Cankarjeve

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

NA POLICIJI

*V rumeni vili policije —
brlog zveri in blata —
kjer je današnja Galerija
me v klet dva pripeljeta.*

*Mrcvari dni deset in bije,
deset noči me tepe, vpije
atlet in radio, a oficir
z zaslišani ne da mi mtr.*

*Da sem na Vrhniki grozil
armadi italijanski s puško,
sem laži čudil se, tajil —
udarec je naredil buško.*

*Edino to mu moram reči,
da je očala mi pobral
zasliševalec gologlav,
sicer bi skoraj slep ostal.*

*S trobento vodil si napad,
me drugi tolče z bičem,
ubil vojakov sto takrat,
me zmerja in grozi s hudičem.*

*Mi butajo ob zid telo —
ko bi vsaj proste roke imel,
da bi glavo pokriti smel,
kot žogo bijejo mi v zid glavo.*

*Ce ne odgovorim, me suje
karabinjerjev silnih dvoje,
preizkušajo moči zdaj svoje
na meni, moj duh jim pa kljubuje.*

*Ce nisem bil pri mostu zraven,
nikdar ne bom nasprotno trdil:
s tem smrtno obsodbo bi potrdil,
čeprav ta ples ni bil zabaven.*

FILIP RIHAR
(se nadaljuje)

smrti, pa naj bi zaključila celoletno obeležje. Izrednega pomena je tudi praznovanje v drugih republikah in pokrajinah, o čemer je že sprejet načelni dogovor. Predvsem gre tu omeniti recital na Sterijenem pozorju v okviru vsakoletnega jugoslovanskega srečanja gledališč in potujočo razstavo o Cankarju v gledališču, ki jo pripravlja Mestni gledališki muzej. Posebna pozornost velja nadalje spomeniku Ivana Cankarja, ne glede na to, da ga verjetno v letu 1976 še ne bo mogoče postaviti.

Med idejami, ki so se do sedaj izoblikovale v zvezi s praznovanjem, gre opozoriti na predloge predsedstva SRS, ki se je med drugim zavzelo, da bi v letošnjem letu pričeli tudi z nekaterimi novimi investicijami na področju kulturnih dejavnosti in sploh z vsestransko akcijo za usposabljanje prostorov za kulturne dejavnosti. Posebne podpore je bila deležna ideja o začetku gradnje sklopa dvoran na Trgu revolucije, ki naj bi nosile ime Ivana Cankarja, pa Jankovičeva galerija itd. Tudi po drugih krajih republike bodo poskrbeli za primerno adaptacijo dvoran ali novogradenj, posebna skrb pa bo namenjena tudi knjigi, pisateljem, knjižnicam, reševanju prostorskih, materialnih in kadrovskih problemov.

Ena osrednjih pozornosti gre v tem okviru praznovanju Cankarjeve obletnice v zamejstvu, predvsem Trstu in na Dunaju. Glede tega zadnjega so oblikovana že izhodišča dela in predlogi sodelovanja. Slavnostno akademijo naj bi tako priredilo slovensko združenje Ivan Cankar. Nadalje naj bi se z dunajskim centrom PEN dogovorili za organizacijo »Večera Cankarjeve besede«, na katerem bi eden naših najvidnejših cankarjeslovcev imel referat o Cankarju kot povezovalcu dveh kultur, nato pa bi znani dunajski igralci brali v nemščino prevedene odlomke iz Cankarjevih del. Ta večer naj bi obiskali najimenitnejši predstavniki avstrijskega kulturnega in političnega življenja. Pri tem gre poudariti, da je Cankar skoraj deset let živel v Ottakringu in da je bil leta 1907 kandidat socialdemokratske stranke na prvih splošnih volitvah v Avstriji. Morda bi tudi ulico v kateri je živel ali katero od stranskih imenovali po njem. Proslavam naj bi se priključila tudi oba vidnejša dunajska dnevnika »Die Presse« in »Arbeiter Zeitung« in v sobotnih številkah pred Cankarjevo stoletnico objavila obsežnejše informativne članke o osebnosti Ivana Cankarja. Za vse te napore medsebojnega sodelovanja in razumevanja bi bilo primerno zainteresirati tudi avstrijsko televizijo, da bo morda 10. maja prikazala filmski zapis o Cankarju. Ugotoviti bi bilo tudi dobro, kakšne so možnosti, da bi izdali Cankarjeve ottakringške črte v posebni knjigi v nemškem jeziku. S pripravi na vse pogovore in praznovanje samo bi bilo potrebno pričeti takoj, nekaj dogovorov pa že teče. Za celovit uspeh praznovanja je seveda zelo pomembno medsebojno dogovarjanje, usklajevanje, efikasnost pri delu, predvsem pa nesebična pomoč.

NEVA MUŽIČ

BELEŽKE

KAJUJ—NOVI ČASOPIS

Izdajateljski svet grafičnega podjetja »Milić Rakić« v Valjevu se je odločil, da bo izdal časopis za kulturo, književnost in umetnost, ki je nastajala med NOB. Imenoval se bo Kajuh, po mladem slovenskem pesniku Karlu Destovniku Kajuhu, ki je v vojni padel. Izhajal bo dvakrat na leto, objavljati bo dela vseh jugoslovanskih avtorjev med NOB in tudi po vojni. V izdajateljskem svetu so Rodoljub Čolaković, generalpolkovnik Veljko Kovačević, dr. Tode Čolak in drugi. Pojavlja se tudi možnost, da bi časopis izhajal štirikrat na leto.

Srečanje v Brkinih

Kdo ne pozna Kosovega Toneta iz Javorjev v Brkinih. Petinsedemdeset let ima ta kmet in kadar le utegne tudi pesniku. Med narodnoosvobodilno borbo je bil namestnik politkomisarja Brkinske brigade, zraven pa še partizanski učitelj. Včasih se je nabralo pri njem tudi do šestdeset učenec. Srečali smo se z njim tam na »koncu« slovenske zemlje in prijetno pokramljali.

Tone pred domom pri svojem priljubljenem opravilu. Foto: Edi Selhaus

Najraje je pred hišo, kjer drvari. Na prjetni klopici pred njo nam je pripovedoval tale resnični dogodek iz zadnje vojne. V spomin nanj je napisal tudi pesmico.

»Leta 1943 sem bil v Tomšičevi brigadi, nekje zapadno od Sneznika. Bil sem v tretjem bataljonu, ki je šel takrat komaj deset borcev. Bili smo v zaščiti. Sijalo je toplo sonce. Vsedel sem se in pogledal puško. Z grozo sem opazil, da je bila vsa rjava, prazna, igla pa je bila zlomljena. Takoj sem se javil komandantu Janku, kajti kazalo je, da mi je nekdo zamenjal puško.

Bila je že noč, ko smo zaslišali v bližini lajež psov. Ne, to niso bili naši. Lajanje je prihajalo vedno bliže. Kakšnih dvajset metrov pred nami smo zagledali kolo Nemcev. Hitro sem poiskal položaj in zaklon, ko mi je Janko rekel: kaj pa boš ti tam s tvojo polomljeno puško? Soborec Markežič je skočil tja, kamor sem še pred trenutkom želel sam. Bil je doma nekje iz Portole v Istri. Vžgali smo po Nemcih. Markežič pa je dobil strel v glavo in umrl. Še danes me preganja spomin nanj in mi je hudo. Spesnil sem mu zatorej pesmico.«

POD SNEZNIKOM

*Vseh mrtvih dan
zdaj na grobove svojih vsi hitijo
v naročju vseh je cvetje in
žalostni molčijo.*

*Le k meni nikogar ni
samo burja tuji svojo večno pesem
in gozd šumi.*

*Imel sem staro mater
bog ve, če še živi.
Do ona zna, kje jaz ležim
kje moje so kosti,*

*bi prišla peš sem pod Snežnik
čez Kras in gozd temen
in k meni pokleknila bi
»moj sinko partizana«.*

EDI SELHAUS

Matere herojev pripovedujejo

Kurirčkova knjižnica pri založbi Borec nas je spet presenetila z zanimivo in pomembno brošuro. To je delo izpod peresa Aleksandra Tadića z naslovom Matere herojev pripovedujejo. V slovenščino ga je prevedel Stanko Janež.

Zakaj je to delo še posebej zanimivo in mikavno, nam lepo pove v uvodu književnik Branko Čopić: o junakih revolucije govori knjiga tako, da o njih pravzaprav govorijo njihove matere same, ki nam obujajo svoje spomine nanje... Matere, ki so bile junakom najbližje, ki so jim dale življenje in jim naravnnavale prve korake. Tu gledamo junaka v vsej njegovi človeški podobi... kot dečka, mladca in odraslega človeka, kakršne srečujemo vsak dan... kot nekoga, kakršnih je nas brez števila.

Ko knjigo prebereš, si prepričan, da je Čopićeva ocena pravilna in da bodo sestavki o herojih, nastali po pripovedovanju njih mater, s pridom rabili naši mladi generaciji, saj ji živahno in neposredno podajajo dolgo vrsto primerov velikih junakov in žrtvovanja v boju za osvoboditev in lepši jutrišnji dan. Marsikdo izmed najmlajših, ki bo te sestavke bral, se bo znebil iluzije o nekakšni pravljici veličini herojev, saj bo videl, da so bili to ljudje s čisto človeškimi lastnostmi, ki so jih spremljale od zibelke do groba; predvsem pa bo dobil spoznal resnico, da človek lahko postane heroj šele v boju, zlasti če se bojuje za pravično stvar, za življenjski obstoj in svobodo svojega ljudstva in za svoje lastno življenje.

Knjiga nam predstavlja enaindvajset herojev. Enaindvajset mater z vseh strani Jugoslavije pripoveduje o svojih sinovih in hčerah, ki so skoraj vsi padli ali bili ubiti,

da bi mi živeli. Prva je na vrsti mati Žikice Jovanovića-Spanca, ki je 7. julija 1941 sprožil prvi uporniški strel, s čimer se je začela vstaja v Srbiji. Priznajmo, da o tem heroju doslej nismo dosti vedeli, tudi odrasli ne. Zdaj je pred nami njegova celovita podoba: vidimo ga v njegovem otroštvu, kot dijaka in študenta, v vrstah naprednega delavskega gibanja, v španski državljanski vojni in potem spet na domačih tleh, v ognju vstaje pod vodstvom KPJ. Kako ganljivo pripoveduje mati Olga o svojem Žikici! In kakšen ponos zveni iz njenih besed, ko pripoveduje, zakaj in kako je padel! — Potem nas avtor popelje na jug, k materama herojev Bore Vukmirovića in Ramiza Sadika, ki sta v strašnih mukah v ječi umrla objeta ter nam njuna smrt vstaja pred očmi kot simbol nezlomljivega bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti... Nadalje spoznamo Veljko Lukića — volka z Majevice, za njim pa je na vrsti Anton Okrogar-Nestil iz Zagorja, ki ga sicer kot Slovenca poznamo bolje od drugih, a pripoved njegove matere Franciške nas vseeno tako privlači, da spremljamo njegovo življenje do prezgodnje smrti l. 1955. — Nepozabna je pripoved o mladi junakinji Mariji Bursac, prvi ženski, ki je bila razglašena za narodnega heroja Jugoslavije in ki jo ljudstvo slavi v pesmih. — Nato nas avtor popelje k materama Slobodana Jovića in Branka Djonovića, dveh junakov iz ilegalne tiskarne, pa spet v Slovenijo, k materi mariborske študentke Slave Klavore... Prek »mamice« Angele Miklavc iz Ljubljane se seznamimo z njenimi štirimi sinovi — samo eden je ostal živ — zlasti z Vladom-Henrikom, ki je padel pri obrambi štaba maršala Tita v Drvarju, in se čudimo njenemu neokrnjenemu spominu ter pristni pripovedi.

Nadalje so v knjigi opisani: Stevan Naimov-Stiv, Budimir Tomović-Budo, Ivan Bizjak-Janko, Josip Tomažič-Pino, Karel Destovnik-Kajuh, Drinka Pavlović, Danko Mitrov-Slobodan, Zarko Zrenjanin-Uča, Rade Končar, Franjo Kluz in Jelena Četković. Prek njih oziroma prek pripovedi njihovih mater spoznava bralec celotno vstajo jugoslovanskih narodov, vse njeno bistvo, ki je že med vojno postalo privlačen zgled za mnoge zaslužnih narodov na svetu.

Naj omenim še zadnji stavek v uvodu Branka Čopića: »Ti zapiski govore enako o materah in junakih. Težavno je povedati, kdo je pred obličjem domovine večji junak, večja žrtev.«

Res je, naslov narodnega heroja pritiče tudi materam teh naših najslavnejših borcev in revolucionarjev. Njihove besede, njihovi spomini so neprecenljiv zaklad. Toda mnoge izmed njih so že odšle za svojimi sinovi in hčerami tja, od koder ni vrnitve. Zato pozorneje prisluhnimo vsaj tistim — in partizanskim materam sploh — ki so še žive.

FRANCE SUSTERŠIČ

Zažigalne steklenice so odlično bojno sredstvo — tudi za pripadnike teritorialne obrambe.

Preprosto, vendar učinkovito protitankovsko bojno sredstvo — zažigalna steklenica.

LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBA

OSNOVNA ORGANIZACIJA ZRVS
JE OCENILA SVOJE DELO V PRETEKLIH

Polovica komun

Na skupščini osnovne organizacije ZRVS Sergeja Mašera v Novi Gorici — bila je v ponedeljek — so sprejeli poročilo predsednika Maksa Prezlja o delu v preteklih dveh letih, sklep o reorganizaciji in razrešitvi dosedanjega odbora.

Organizacija ZRVS Sergeja Mašera je ena izmed najbolj aktivnih v novogoriški občini, saj je izvedla celoten delovni program in se izkazala v razvijanju revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja, v strokovni vzgoji na področju obrambnih priprav, razvijanju in poglobljanju načel splošne ljudske obrambe in družbene samozasčite.

Do konca junija 1974 in lani so izvedli orientacijsko-taktični pohod, v katerega so vključili tudi vprašanja v zvezi z bojem na začasno zasedenem ozemlju, o družbeni samozasčiti in delovanju v sovražnikovem zaledju. Leta 1974 so streljali s tromblonom in tromblonsko mino, lani pa z vojaško puško.

Poleg obveznega dela splošnega vojaškega usposabljanja so si omislili še dodaten program. Sodelovali so na občinskem orientacijsko-taktičnem tekmovanju ter predlanskim dosegli prvo, lani pa tretje mesto. Člani te organizacije so zastopali občinsko organizacijo ZRVS na republiškem tekmovanju v predlanskem in lanskem letu. Sodelovali so na proslavah 1. maja, dneva borca, dneva vstaje ter po poteh svobode, srečanja rezervnih vojaških starešin Jugoslavije, ki je bilo lani za dan borca v Kumrovcu, so se udeležili tudi trije delegati iz organizacije Sergeja Mašera, organizirali so seminarje kot pripravo na izpite, se udeleževali vojaških vaj skupaj s teritorialnimi enotami. Izredno dejavni pa so bili tudi v športnem in kulturnem življenju v krajinski skupnosti in delovnih organizacijah, kjer so zapostavljeni.

Pri izvajanju idejnopolitičnega programa so v glavnem delovali skupaj z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami in društvi. Rezervni vojaški starešine so se aktivno vključevali v razgibano družbenopolitično in idejno življenje v krajinski skupnosti in delovnih organizacijah, kjer so zapostavljeni.

Ta organizacija ZRVS ima okoli 445 članov, med katerimi je 240 ali 53,9 odstotka članov Zveze komunistov. Lani so se komunisti pogovarjali z mladimi rezervnimi starešinami, ki niso člani ZK, a se družbenopolitično udeležujejo, in jih 35 evidentirali kot kandidate za sprejem v Zvezo komunistov.

Za dosežene uspehe v tem mandatnem obdobju je bilo odlikovanih in nagrajenih deset rezervnih vojaških starešin, sedem-

OROŽJE V BOJU PROTI TANKOM (6)

Nevarnost iz tal

Protitankovski boj še vedno ostaja ena najpomembnejših zvrsti oboroženega boja, ker tudi tanki po drugi svetovni vojni niso izgubili svoje vloge — nasprotno, kažejo se celo težnje naraščanja njihove vloge. V konvencionalni vojni tank še vedno ostaja tisto orožje kopenske vojske, ki je zelo močno in hkrati zelo premično in bi ga po pomenu in učinkovitosti lahko postavili takoj za rakete. Ustrezno pomenu tankov je pomemben tudi protitankovski boj, za katerega se v naših oboroženih silah pripravljajo prav vsi — od strelcev, ki imajo na svojih puškah tromblone, do raznih specialistov, tako v JLA kot v enotah teritorialne obrambe.

V prejšnjem nadaljevanju smo pokramljali o treh vrstah protitankovskega orožja, ki ga imajo v svoji oborožitvi pehotne enote JLA in enote teritorialne obrambe — o puškah s trombloni, ročnih minometih in netrajnih topovih. Ta tri orožja predstavljajo resnično najbolj množično obliko boja proti tankom, vsem drugim oklepnim vozilom in bunkerjem, poudariti pa je treba, da niso ravno edini. Med drugo svetovno vojno, ko so tanki doživeli svoje »zlate čase«, se je pojavila sila preprosto in poceni sredstvo, s katerim se je lahko prav vsak civilist, če je bilo treba, dokaj uspešno spravil nad tank — to so bile zažigalne steklenice. Seveda ni nikakršne evidence, koliko tankov so na svetovnih bojevališčih in bojščišnih uničili z njimi, eno pa je gotovo — ni jih bilo malo. Prav tako tudi Vietnamci niso uničili z njimi malo francoskih in ameriških tankov v svojem dolgem boju za svobodo.

Kaj pa danes?

Zažigalna steklenica je v vseh naših načrtih za izvajanje oboroženega boja v okviru splošne ljudske obrambe vojne ohranila svoj pomen; to predvsem zategadelj, ker je poceni, preprosta, z majhno pazljivostjo in domišljijo si jo lahko pripravi vsak — in zato je kot nalašč primerna za nas, ki se bomo v morebitni novi vojni prav vsi vključili v odpor agresorju, seveda tudi v oborožene oblike.

Odluka zažigalne steklenice je, da elemente za njeno pripravo najdemo v vsakem gospodinjstvu, v vsaki garaži, povsod, kjer je v bližini kakšno tekoče gorivo. Samo za tole gre: v kakršnokoli steklenico nalijemo bencin, petrolej ali nafto; pripravimo si kakšnega pol metra dolg trak suhe tkanine (v boju na terenu lahko žrtvujemo tudi spodnji rob srajce) in en konec traku ovijemo okrog zamaška, nato pa z zamaškom zamašimo pripravljeno steklenico. Ko čakamo v zasedi na tank, nam pred tankom ostane samo še to, da trak, ki visi iz steklenice, vžgemo, da dobro zagori, potem pa steklenico že lahko zaženemo v tank. Najbolj pripravno bo, če bomo zadeli rezervoarje za gorivo, ki jih ima tank na bokih. Steklenica se razbije, bencin se različe po rezervoarju in se v dotiku z gorečim trakom vžge. Ohišje rezervoarja se pod gorečim bencinom močno segreje, pogonsko gorivo v njem začne močneje izhlapevati, dokler rezervoar ne eksplodira in se vžge ves tank.

Hudo preprosta in učinkovita zadeva, za borca nevarna samo v primeru, če ni poskrbel, da bi bila steklenica od zunaj čista, brez polnatega bencina; če to zanemari, se

mu bo steklenica najverjetneje vžgala v roki in eksplodirala, še preden jo bo odvrget.

Zažigalne steklenice so priznane kot dobro sredstvo za boj proti tankom po vsem svetu, vendar jih v svoji farmacijski oborožitvi nima nobena armada, vsaj znano ni kaj takega, čeprav so vojaki seznanjeni z njeno uporabo in bi jo po potrebi znali pripraviti in uporabiti. Tako je tudi pri nas. Vsak vojak med služenjem vojaškega roka izve, kaj je to in kako bi jo mogel pripraviti in uporabiti. Po svoje pa je prava škoda, da tako preprostega in poceni sredstva ne propagiramo bolj...

V zadnjem času prav o tem prihajajo zelo zanimive vesti iz tovarne Krušik v Valjevu. Konstruktorji v tej tovarni so pripravili poseben kovinski vžigalnik, ki ga je moč priviti na vsako steklenico z navoji na grlu; v takih steklenicah prodajajo likerje, sadne sirupe ipd. Z vžigalnikom bi zažigalna steklenica postala popolnoma varno orožje in se zaradi neimproviziranosti skoraj izenačila z vsemi drugimi, bolj zapletenimi orožji. Prišlo je celo do predloga, da bi tako zažigalno steklenico uvedli v redno oborožitev armade, vendar bodo o tem morale odločiti komisije, ki bodo poleg kakovosti vžigalnika predvsem ocenile, ali bo vžigalnik zadostil poceni, da bi se steklenice splašalo uvesti v armado.

Steklenice pa niso edino improvizirano bojno sredstvo za protitankovski boj, ki se je rodilo v drugi svetovni vojni. V obupnih prizadevanjih, da bi se narodi obranili pred srva nezadržnimi nemškimi armadami, katerih hrbtenica na kopnem so bili tanki, se je porodila marsikaka zamisel. Ena najbolj zanimivih se je pojavila v Sovjetski zvezi, zasnovana pa je bila tudi na presečenju. Sovjeti so se sklenili tankov lotiti s psi. Cela krda psov so v ta namen tudi posebej izurili. Naučili so jih, da so hrano našli samo pod tanki. Lačnim živalim so daljše obdobje polagali hrano pod tanke in pse navadili, da so podobno tanka takoj pozvali s hrano. Lačen pes iz tovrstne šole hrane ni več iskal okrog svoje utice ali kje drugje. Samogibno je stekel k tanku, zlezal podenj in jo našel tam. Kasneje, tik pred boji s prodirajočimi nemškimi tankovskimi enotami, so prestrašeni psi privedli k telesu eksplozivne naboje, v bistvu mine, ki so se aktivirali prek tipalke, ki je psu štrlela nad hrbet. Tako opremljeni psi so nezadržno zdrveli proti nemškimi tankom, ko pa so lezli podnje, so se mine prek tipalk aktivirale... Žrtvovali so pse, da so zmanjšali človeške žrtve.

Danes ima skoraj vsak vojak med služenjem vojaškega roka tudi pouk iz temeljev inženirstva, pri katerem je bistvo v tem, da se nauči čimveč o protitankovskih in proti pehotnih minah in da te mine — še sploh protitankovske — zna postaviti. Tudi ta vrsta protitankovskega boja torej ni prepuščena posebej izurjenim minerskim enotam, marveč v okviru JLA postaja dokaj množična oblika boja.

Naše oborožene sile uporabljajo v glavnem tri vrste protitankovskih min, vse izdelane seveda doma. To so lesena, kovinska in antimagnetna mina.

Najpreprostejša je lesena mina TMD-1. Videti je kot navaden lesen zabojček, ki pa še zdaleč ni »medolžen« — v njem se skriva 5,5 kg trotila. Mino vkopljemo tik pod površino zemlje in zadostuje že, da na pokrov pritiskne teža 200 kg, da se ta zlomi, aktivira premično kapico vžigalnika, ki potem pritiska na udarno iglo; ta vžge 20-gramski eksplozivni nabojček, ta pa trotil.

Druga mina, ki pa jo je z minskimi iskal-

ci precej lahko najti, je protitankovska kovinska mina TMM-1, ki je videti kot nekakšna okrogla, zaprta posoda iz pločevine, v njej pa je 6 kg eksploziva. Glavni vžigalnik ima na vrhu, sredi pokrova, ob strani in spodaj na dnu pa ima še dve odprtini za dodatna vžigalnika, namenjena, da pripravita neljubo presenečenje sovražnikovemu vojaku, ki bi mino našel in jo hotel razminirati. Tudi za to mino zadostuje že teža 200 kg, da eksplodira, potek vžiga od pritiska na pokrov do eksplozije pa je približno enak onemu pri leseni mini. Poudariti pa moramo, da ta mina ni več prirejena samo za aktiviranje na pritisk — vžigalnike lahko pripravimo tudi tako, da so z vrvice privezani na količke in se aktivirajo, bodisi ko vrvice potegne za vžigalnik, bodisi ko vrvice popusti — odvisno pač od tega, kako smo vžigalnik pripravili. Prav v tem pa se za sovražnika skriva presenečenje, tudi če bi mino našel in jo hotel odstraniti. Nikoli ne bo vedel, kako mora z njo ravnati, da ne bo eksplodirala. Zato ponavadi tudi eksplodira... zato, ker se je lotijo le povprečno izurjeni vojaki, saj strokovnjakov za razminiranje ni pri vsaki enoti.

Tretja protitankovska mina iz naših tovarn je antimagnetna mina TAM-1, ki je z minskimi iskalci ni moč najti, saj razen drobnega detonatorja nima kovinskih delov — njeno okroglo, posodasto telo je iz plastike, skriva pa 5,5 kg eksploziva. Tudi telesce njenega vžigalnika je iz plastike.

Na mino mora pritisniti teža 200 do 500 kg; spojnice na oboju mine se stro, pritisk se prek pokrova prenese na vžigalnik in stre njegovo kapico. Pride do trenja kemične zmesi, nastali ognjeni udarni impulz vžge detonator, ta pa eksploziv v mini.

Za konec še to: omenjene mine niso edine mine, ki bi jih v splošni ljudski obrambi vojni lahko uporabili v boju proti tankom. Na predvidenih smereh, kjer bi tanke pričakovali, bi lahko postavili tudi improvizirane mine in jih tudi aktivirali na različne načine, seveda pa bi si obilno pomagali tudi z minami, ki bi jih zaplenili agresorjevimi enotami. Prav zato vse naše vojake poučujejo tudi o tem, kakšne so najpomembnejše mine sodobnih tujih armad.

Prihodnjí:
RAKETE, RAKETE, RAKETE...
Piše: MIROSLAV ULČAR

Za nastavev protitankovske mine je treba že kar nekaj znanja in izurjenosti; za to so usposobljeni tudi vsi pripadniki teritorialne obrambe, med drugimi tile dve mladinki — prostovoljki. (Vse slike: SLAVKO KRSEVAN)

Težnja po še večji aktivnosti

V zadnjih dveh letih je ZRVS na območju Maribora dosegla viden napredek. Tako ocena je bila izrečena na nedavni občinski skupščini te organizacije. Posebej pa so jo še utemeljevali in celo dopolnjevali predstavniki družbenopolitičnih organizacij, JLA in drugih obrambnih struktur.

Viden napredek se kaže pri izvajanju splošne vojaške in družbenopolitične vzgoje, ko se rezervni starešine vse bolj in bolj vključujejo v uresničevanje samoupravnega družbenega sistema po krajevnih skupnostih, v organizacijah združenega dela, zlasti ob vprašanjih, ki zadevajo obrambne priprave, nadalje pri ideološkopolitičnem izobraževanju, individualnem usposabljanju in izobraževanju, pri čemer bolj in bolj uporabljajo revijo NAŠA OBRAMBA, pri propagandno dopisniški dejavnosti, v večji samostojnosti osnovnih organizacij ZRVS v krajevnih skupnostih. In ne nazadnje ob večjem rednem napredovanju rezervnih starešin v višje čine.

Pri vsakodnevnem delu so v ZRVS vse bolj opazne tiste težnje, ki govorijo, da si je treba prizadevati in tudi doseči med rezervnimi starešinami na eni strani in družbenopolitičnimi organizacijami ter vsemi obrambnimi strukturami na drugi strani kar najbolj učinkovito sodelovanje.

Tovrstna prizadevanja so seveda bolj in bolj usmerjena tudi v to, da ZRVS z drugimi odgovornimi dejavniki pomaga pri obrambni vzgoji prebivalstva in pri drugih oblikah obrambnih aktivnosti po krajevnih skupnostih in v organizacijah združenega dela. Takšna pomoč enim in drugim naj bi se tudi v prihodnje odvijala prek organiziranih predavanj, predvajanj obrabnovzgojnih in poljudnostrokovnih filmov, slikovnih razstav o obrambnih pripravah, razstav orožja in vojaške opreme ter drugih aktivnosti.

ZRVS v občini Maribor prek svojih članov seveda sodeluje z društvi in organizacijami: strelskimi, taborniškimi, planinskimi, Ljudsko tehniko, telesnovzgojnimi in drugimi. To sodelovanje se kaže tako, da so rezervni starešine člani teh organizacij in društev ali pa celo njihovi mentorji, ki na podlagi usklajenega programa ZRVS in teh specializiranih organizacij ter društev urenjujejo, pravzaprav usposabljujejo njihove člane v smislu obrambnih priprav.

Poleg tega se velika večina rezervnih starešin že nekaj let načrtno ukvarja z obrambnim osveščanjem in usposabljanjem mladih za aktivno udeležbo v splošni ljudski obrambi in družbeno samozaščito. Seveda to še ni vse. Pri občinskem odboru ZRVS namreč ugotavljajo, da ob tem k temu pritegniti še več rezervnih starešin. Zaradi

tega si bo ZRVS kot organizacija tudi prizadevala in angažirala svoje člane v sredinah, kjer mladi živijo, delajo in se učijo. Pri tem se bo ZRVS povezovala zlasti z mladinskimi organizacijami, združenji borcev, prosvetnimi in drugimi zavodi, organizacijami združenega dela ter krajevnimi skupnostmi.

To pa tudi predstavlja nadaljnjo dolžnost osnovnih organizacij ZRVS, da so namreč dolžne vsestransko pomagati vsem dejavnikom, ki se ukvarjajo z vzgojo in izobraževanjem v Splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti, po šolah vseh stopenj, z mladino v krajevnih skupnostih in v organizacijah združenega dela ter po mladinskih učnih centrih.

Vsa ta dejstva, ki smo jih navedli, torej kažejo, kako vsestransko in sistemsko je ZRVS v občini Maribor zastavila svoje delo, zlasti v zadnjih dveh letih. Seveda bo pri tem treba še marsikaj odpraviti, izpopolniti in izboljšati. Gre za to, da ob doseženih uspehih pač ne moremo govoriti samo o pozitivnih dejanjih, ampak tudi o tistem,

kjer so slabosti. Le s samokritičnostjo je mogoče napredovati.

Ob tem je treba reči, da razni kazalci kažejo, da so še vedno določene slabosti. To je moč trditi na podlagi statistične evidence osnovnih organizacij ZRVS, po izpolnjenih nalogah, opravljenih izpitih in izvedenih skupščinah osnovnih organizacij ZRVS. V bistvu gre za to, da na raznih področjih delovanja vsi vraga še vedno ne storijo, določene obveznosti slonijo le na nekaterih, kdaj pa je tudi premalo doslednosti itd.

O teh problemih so že večkrat razpravljali. Vedno bolj se zavzemajo, da bi jih odpravili. Vsekakor si bodo prizadevali, da bi čimprej dosegli tak sistem dela v ZRVS, kjer bi imeli evidenco o delu slehernega rezervnega starešine in zaradi preračunljivosti dela na vsakega posameznika. Torej tako, da bi bili vsaj približno enakomerno zadolženi vsi rezervni vojaški starešine z določenimi dolžnostmi.

DRAGO MIKLAVC

Pod geslom »Vse Slovenke dobre strelke« je bilo v nedeljo, dne 7. marca, na novem polavtomatskem strelišču za zračno puško v Panovcu novogoriško občinsko tekmovanje žensk v počastitev njihovega praznika — 8. marca. Priredila ga je novogoriška občinska strelska zveza pod pokroviteljstvom novogoriške enote Zavarovalnice Sava, izvedla pa Strelska družina Panovec. Tekmovanja se je udeležilo 20 tričlanskih ekip, v katerih so bile tudi pionirske iz raznih druženj in delovnih organizacij ter nekaj posameznic; skupaj se je kar 66 tekmovalk potegovalo za čim boljše uspehe.

Med ekipami je bila najboljša ekipa SD Maksa Perca iz Nove Gorice, ki je nastreljala 461 krogov od 600 možnih. Druga je bila ekipa pionirk SD Panovec s 450 krogi, tretja pa je tudi ekipa SP Panovec s 447 krogi.

Med posameznicami je bila najboljša Tatjana Turk (na sliki), ki je nastreljala 171 krogov od možnih 200. Tako je izboljšala svoj lanski rekord za 10 krogov.

MILE GOJKOVIC

ALBERT KLUN: PREKOMORCI V BOJII NA KORČULI

1. nadaljevanje

Borci so takrat zasedali položaje pri vseh Račišče in Kneži ter ob zalivu Banja, zahodno od mesta Korčule. Kmalu nato se je približala obala desantna flota kakih dvajsetih oboženih ladij različne velikosti. Pri vasi Kneži so borci NOVJ z močnim strojničnim ognjem preprečili Nemcem izkrcavanje. Pri Banji so se tudi odločno upirali do enajstih. Medtem pa se je sovražnik, ki so ga odbili pri Kneži, izkrcal ob podpori minometov in topov s Pelješca v zalivu Samograd in nato zavzel Račišče. Ko so Nemci pripravili mostobran, so brez večjega odpora izkrcali nove enote, obožene z artilerijo in tanki.

Topov borcev NOVJ razmeščenih po raznih točkah na otoku, pa ni bilo mogoče uporabiti koncentrično, in

ker je primanjkovalo streliva, ni bilo moč paralizirati sovražnikove flote. Topovi kalibra 105 mm so streljali do poslednje granate. Ker ni bilo mul in konj ter opreme za vleko topov, jih niso mogli odvléci in zato so jih uničili.

Naslednji dan so Nemci presekali med seboj slabo povezane obrambne položaje na črti Samograd prek Klupca h Kljubku. V megli so dospeli mimo naših prednjih straž pod Klupac štirje tanki pred Čaro, a so jih naši protitankovci s svojim ognjem prisilili k umiku v Pupnat. Ko se je sovražnik pojavil tudi za Klupcem, borem za hrbtom, so se ti umaknili pred Smokvico. Dve sovražni ladji sta poskušali izkrcati desantne čete v Prigradici, toda artilerija ju je odbila.

Dne 24. decembra 1943 so

boji pred Čaro trajali ves dan. Tam se je sovražnik tudi utrdil in s topništvom obstreljeval borce 1. dalmatinske brigade, ki so prihiti na pomoč. Pred samo nočjo pa je od vzhoda, kakor dve milj od južne obale otoka, priplulo sedem sovražnikovih ladij, ki so hoteli v zaliv Brno, toda tam so jih pričakali s strojničnim in topniškim ognjem. Ker se tu niso mogli izkrcati, so nadaljevali pot proti zahodu in zapluli v zaliv Karbuni, kjer pa je bil samo en vod 1. prekomorske brigade, ki jim ni mogel preprečiti izkrcanja. Tu so Nemci začeli ogrožati vse naše enote na otoku, saj bi lahko prodrli v Velo Luko.

Zato je ranjeni komandant 26. divizije odločil, naj enote zapuste otok. Za zaščito umika je ukazal, naj se ena četa usmeri proti kraju Kar-

buni (komandant 26. divizije, ki je kmalu nato ranam podlegel, in več članov topovske baterije so bili ranjeni na opazovalnici severozahodno od Smokvice pri eksploziji dveh lastnih granat, med katere je udarila nemška granata).

Za naše enote je bil izid bojev porazen. Trinajsta dalmatinska brigada je bila presekana in je izgubila približno petsto borcev, 1. prekomorska brigada pa okrog tristo. Nekaj borcev, ki so bili všteti v te izgube, se je poskrilo na otoku in jih je kasneje rešila partizanska mornarica. Ker pa je sovražnikovo letalstvo prizadejalo tudi našemu ladjevju občutne izgube in da se kaj podobnega ne bi več ponovilo še na Braču in Hvaru, je bilo odločeno, naj se 1. prekomorska brigada, preostali borci 13. dalmatinske brigade, 2. prekomorska brigada, ki se ni uspela prebiti proti Drvarju, 1., 11. in 12. dalmatinska brigada, hkrati s štabom 26. divizije ter posamezne posadke obalnih baterij in druge manjše enote odpe-

ljejo na Vis. Ta otok je bilo namreč treba s skromnimi sredstvi, ki jih je bilo treba prepeljati tja, čim hitreje utrditi. Borci 1. in 2. prekomorske brigade pa so odpotovali v vrhovni štab v Drvarju in so jih nato razporedili v najbolj proslavljene enote NOVJ, v 1. proletarski korpus.

Že 21. aprila 1944 je 1. baterija pod vodstvom Karla Miklavčiča, sicer brez mul in konj, zato pa okrepljena s topovskimi posadkami 2. baterije, odplula v akcijo na otok Korčulo.

Odločeno je bilo, da je treba napasti in likvidirati sovražnikov garnizon v Blatu, demonstrativno pa tudi Mljet in s tem sovražnika zmeti. Desante so opravili 1. in 11. dalmatinska brigada, dva bataljona 12. dalmatinske brigade in ena četa 3. prekomorske brigade na Visu pa so ostali 3. prekomorska brigada in dva bataljona 12. dalmatinske brigade, da bi okrepili obrambo. 1. baterija 1. brdskega divizion, okrepljena z dvema 8 mm mitraljezoma in borci

2. baterije je bila določena, da z artilerijskim ognjem pripravi napad 1. dalmatinske brigade na Blato.

Brž ko je baterija prispela na položaj, je izstrelila 40 granat na koto 141, in sicer po karti, ker je Blato in Polje prikrivala megla. Pozneje se je zvedelo, da je ena prvih granat zadela sovražnikovo zaklonišče in ubila kar 30 Nemcev.

Ves dan je baterija obstreljevala sovražnikovo oporišče v Blatu, pod Sv. Vidom in Gospo od zdravlja, koto 181 in tamkajšnjo baterijo. Izstrelila je 315 granat. Čez noč je pehota NOVJ zavzela koto 181, kamor se je takoj premestila opazovalnica baterije in skupaj s štabom 26. divizije ostala tam do konca boja.

Naslednjega dne je baterija od enajstih dopoldne do dveh popoldne obstreljevala sovražnikovo oporišče Sv. Vid, kjer pa so se Nemci utrdili po hišah ter v cerkvi Gospe od zdravlja in okrog nje in streljali s protitankovskimi topovi.

(Se nadaljuje)

DOPISNIKI NAM POROČAJO

ČRNO MELJ

KORISTNA POBUDA

Z obiskom delegacij vojaške gimnazije »Franc Rozman-Stane« in KS »Komandant Stane« iz občine Ljubljana-Siška v pobrateni KS Petrova vas—Lokve pri Črnomlju so se začele uresničevati koristne pobude, ki presegajo sodelovanje teh dveh krajevnih skupnosti. Gre namreč za to, da bi v bližini spominskega obeležja, ki je posvečeno komandantu Stanetu, razvili center za taborjenje ljubljanske vojaške gimnazije. Pobuda se je porodila lani 7. novembra. O tem je dejal vodja delegacije, sekretar sveta ZK v KS »Komandant Stane« tovariš Srečko Terselič: »Ko smo pripravljali pobratenje, smo že razmišljali o vsebini sodelovanja. Ko smo se zbrali pri otvoritvi vojaške gimnazije »Franc Rozman-Stane«, smo se sprejeli skupni predlog, da bi se gojenci naše slovenske vojaške gimnazije praktično usposabljali pri taborjenju, hkrati pa se na kraju samem seznanjali z izročili naše revolucije.«

Po ogledu terena v Lokvah je predsednik ZB NOV Petrova vas—Lokve Stane Grahek dejal: »Krajani smo ponosni, da se je začela uresničevati ta pobuda. Tako kot smo pomagali med NOB in smo sodelovali z glavnim štabom, bomo tudi zdaj po svojih močeh pomagali vojaški gimnaziji.«

Idejni projekt za ureditev spominskega obeležja na Lokvah pri Črnomlju je že v delu. Inicijativni odbor bo o tem najprej seznanil poveljnika ljubljanskega armadnega območja.

Po ogledu kraja je tovariš Srečko Terselič dejal:

»Po skupnem ogledu terena v Lokvah smo ugotovili, da obstojajo idealne možnosti za taborjenje gojencev vojaške gimnazije. Prepričan sem, da bo naša pobuda uresničena z razumevanjem in pomočjo vseh tistih, ki skrbijo za obrambne priprave, za razvijanje tradicij NOB in revolucije, pa tudi za vključevanje mladih v vojaški poklic.«

O tej pobudi bomo še pisali.

STANE SKRABAR

LJUBLJANA — BEŽIGRAD

DELOVNA KONFERENCA BORCEV V POSAVJU

ZB NOV Posavje iz ljubljanske občine Bežigrad se na letni konferenci z zadovoljstvom ugotovili, da se je njihovo delo lani odvijalo po zahtevnem programu. Med najbolj delavnimi pa je bila sekcija vojaških invalidov, ki ima registriranih 149 članov. Sestindvajsetim članom je bilo omogočeno zdravljenje v raznih krajih. Vsi zelo aktivno sodelujejo v družbenopolitičnih organizacijah na terenu. Zaradi doseljevanja novih članov bodo verjetno morali ustanoviti novo sekcijo.

Socialna komisija ima vedno mnogo dela zaradi odobravanja priznavalnin in družbene pomoči borcem. Mesečno pomoč prejema le 24 članov. Za šolanje otrok prejema pomoč samo trije člani. Komisija za negovanje revolucionarnih tradicij deluje med odraslimi in mladino. Razvija žive stike s Kumrovcem, Kozjanskim, Solčavo, Reko in predstavniki hercegovaške divizije iz Trebinja. Kumrovec je obiskal lani tudi učiteljski kolektiv osnovne šole Danile Ku-

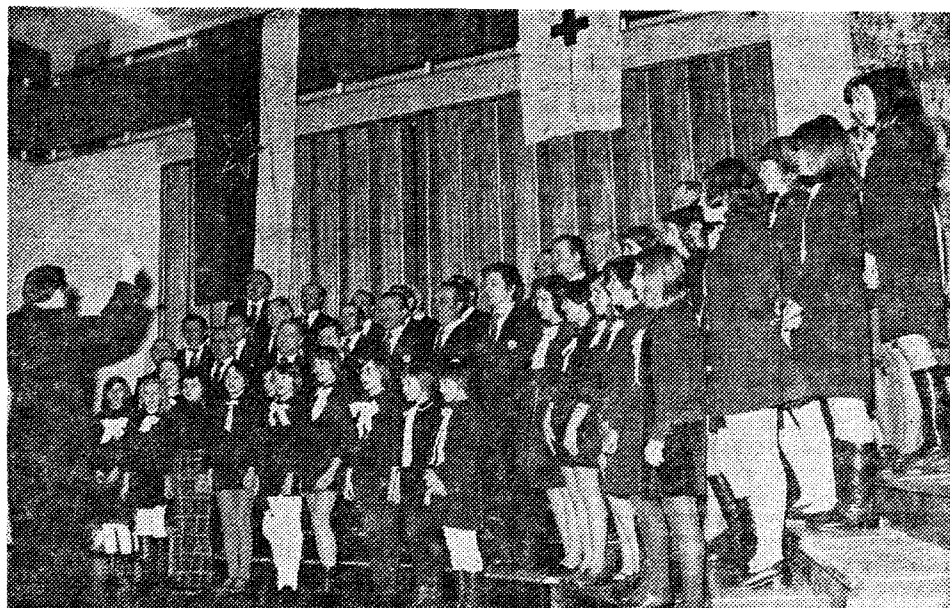
mar. Ob krajevnem prazniku Posavja so člani sodelovali pri množičnem pohodu. Od plošče do plošče NOB pa tudi pri drugih prireditvah. Ob 30-letnici osvoboditve so izdali knjigo Ljubljansko Posavje v ljudski revoluciji. Udeležili so se pohoda na Rašico, žalne slovesnosti pri partizanski grobnici v Stožicah, v Gramozni jami in na Zalah. Z mladino so imeli tesne stike tudi ob sprejemu Kurirčkove pošte, ob pohodu Ob žici okupirane Ljubljane in ob sprejemu pionirjev ter mladincev v njihove organizacije. Udeleževali so se izletov solarjev v partizanske kraje. Poskrbeli so, da mladina redno vzdržuje spomenike in obeležja NOB. Posebne pohvale je vreden taborniški odred Bičkova skala, ki vključuje nad 250 članov. Manj zadovoljni so bili z delom komisije za interniranje.

S. V. JAVOR

RADOVLJICA

PRED LETNIMI SKUPŠČINAMI

Na razširjeni seji ZZB NOV Radovljica, 26. februarja so v pripravah na redne letne skupščine ZB NOV obravnavali poročila o delu v minulem letu. Borčevska organizacija je dosledno podpirala vse družbenopolitične akcije v občini. O aktivnosti borcev priča podatek, da je iz vrst ZZB NOV vključeno v razne delegacije in druge samoupravne organe 257 članov, v odbore SLO in družbene samozasčite 170, še več pa v družbenopolitične organizacije v okvi-

V krajevni skupnosti komandanta Staneta v občini Ljubljana-Siška je Rdeči križ priredil tradicionalno srečanje občanov, ki so starejši od 65 let. Zbralo se jih je skoraj 400. To so v večini ljudje, ki so najlepša leta svojega življenja posvetili narodnoosvobodilnemu boju in ki jih je najbolj prizadela vojna. V počastitev so jim pripravili pester kulturni spored. S pesmijo sta jih počastila pevski zbor osemletke Valentina Vodnika in partizanski zbor Karla Pahorja. Najstarejše so obdarili. Ob slovesu so si zaželeli, da bi se spet srečali v prihodnjem letu. LJUBA GARBAJS

ru KS. Raznih predavanj o ljudski obrambi in zaščiti se je lani udeležilo nad 1800 borcev. Na seji so spregovorili o najpomembnejših zunanje-političnih in gospodarskih vprašanjih. Izrazili so ogorčenje zaradi zadnjih postopkov avstrijskih in italijanskih oblasti zoper našo narodno skupnost, proti terorističnim protijugoslovanskim izpadom v ZR Nemčiji zlasti pa proti uboju našega konzula Edvina Zdovca.

Na seji so izrazili upravičeno kritiko na račun neučinkovitosti ukrepov proti kršilcem zakonitosti v stanovanjski politiki, urbanizaciji, turizmu in gostinstvu. Posebne nezadovoljstva je bila deležna dejavnost občinske komisije za ugotavljanje neupravičenega bogatenja.

Lani je veliko delo opravila tudi komisija za zgodovinsko spomeniško dejavnost. Izdana je bila monografija Begunje 1941—1945, ki je opremljena z izvirnimi fotografijami in tekstom v treh jezikih. Delno je opravljeno delo na monografijah Cankarjevega bataljona in Gorenjskega odreda, področje Kroke in Bohinja. Organizirali so zelo kvalitetno razstavo Spomeniki in obeležja NOB v radovljiški občini, ki jo je pripravil foto-kino klub Radovljica. Obnovili so napise na domala vseh spomenikih, osvetlili grobišča v Dragi v Begunjah. Veliko opravka je imela tudi komisija za urejanje dvojne dobe, ki je obravnavala kar 51 vlog. Pohvale vredno je bilo prizadeva-

nje komisije za interniranje, zapornike, vojne ujetnike in izseljence, ki je zelo vestno organizirala številne proslave in obiske raznih taborišč. Navzlic pomanjkanju denarja je komisija za invalide skušala reševati najnujnejše primere rehabilitacije in zdravljenja. Na brezplačnem oddihu je bilo lani 15 občanov.

Močno poudarjena je bila zlasti razprava o informativno propagandni dejavnosti s posebnim ozirom na razširjenost TV-15, ki so ga navzoči zelo dobro ocenili, vendar niso bili zadovoljni z informatorji in dopisniki iz nekaterih ZB NOV, zlasti iz Bohinja, Lesc in Ljubnega. Zavzeli so se za to, da bi na letnih skupščinah spregovorili o pomenu tega glasila in povečanja števila naročnikov. Močno so grajali zlasti člane ZB NOV, ki zaradi pohlepa po zaslužku v turizmu dovoljujejo na svojih hišah in okoličju tuje napise.

JR

RAVNE PRI ŠOŠTANJU

KRAJEVNI PRAZNIK V SPOMIN 14. DIVIZIJE

Krajani šoštanskih Raven so že devetnajstič slavili svoj praznik, ki spominja na pohod 14. divizije. Združili so ga s kulturnim programom. Prvič je nastopil domači pevski zbor. V šolske prostore niso mogli vstopiti vsi, ki so želeli biti navzoči. Že to kaže, da bodo krajani potrebovali dvorano, v kateri bi se lahko shajali. Ti ljudje so doslej mnogo prispevali s samopriskipi in udarniškim delom za izvedbo raznih akcij in družbeno skupnost bi jim zdaj lahko pri- skočila na pomoč, da bi lahko uresnili svojo zamisel. Posebne pohvale so vredni borci in mladinci, ki so za praznik uredili del ceste skozi gozd do šole.

Slavnostni govor je imel predsednik ZZB NOV Velenje Slavko Vrtačnik. Na tovariškem srečanju so se tovariši pogovarjali o minulih bojih in o načrtih za prihodnost.

J. V.

IZ NASIH KRAJEV

GRIZE — Na osnovni šoli Nade Cilensek v Grižah so uvedli planinsko šolo. Za pobudo imata zaslužno Planinsko društvo Zabukovica in ZRVS Zalec, katere predstavnik tovariš Delak je imel prvo predavanje o orientaciji. Preizkus znanja bodo opravili v naravi.

FRANC JEZERNIK

☆

LJUBLJANA — ŠISKA — Borci NOB v Dravljah so imeli letno konferenco. O delu je prebral poročilo predsednik tovariš Babnik. Priznanje za uspešno delo je izrazil tudi krajevni organizaciji SZDL. V razpravi so med drugim razpravljali o vzdrževanju spominskih obeležij. Borci so izrazili ogorčenje zaradi umora našega konzula Zdovca v Frankfurtu. Pogovorili so se tudi o družbeni samozasčiti. V program dela za letošnje leto so vnesli sklep, da bodo skupaj z mladino priredili izlete, med katerimi naj bi se mladi poglobljevali s prizorišči narodnoosvobodilnega boja.

STANKO SKOČIR

☆

RADOVLJICA — V Radovljici je bila 3. t. m. seja občinskega odbora ZRVS. Dogovorili so se, da bodo v aprilu priredili skupščine vseh osnovnih organizacij ZRVS. Do takrat bodo pripravili tudi osnutke pravilnikov. Kadrovske komisije so zadovoljne, da organizira v teku tega polletja seminar za predsednike aktivov. Program izobraževanja poteka zadovoljivo in bo v celoti zaključen do jeseni.

CIRIL ROZMAN

☆

ILIRSKA BISTRICA — Občinska Strelska zveza je 7. t. m. priredila tekmovanje za zlato puščico. Udeležilo se ga je 15 najboljših strelcev. Od 600 možnih krogov so jih dosegli do 541. Najboljši so bili: Izidor Kovarčič (541 krogov), Boja Vodopivec (532), Ivan Česnik (519) itd. Dne 23. t. m. bodo nastopili na tekmovanju v Murski Soboti.

VINKO RAVNIKAR

☆

PODNART — Na seji 4. t. m. so se borci v Podnartu dogovorili, da bodo imeli letno konferenco 3. aprila. Pogovorili so se o programu za letošnje leto. Za konferenco bodo pripravili gradivo o izvajanju sklepov pete seje CK ZKS, sedmega kongresa ZZB NOVJ in statuta ter o sodelovanju v družbenopolitičnih organizacijah. Pogovorili se bodo tudi o pomoči članov ZB NOV pri organizaciji SLO in družbeni samozasčiti, zbiranju materiala za kroniko NOB in o sodelovanju na proslavah 35-letnice vstaje slovenskega ljudstva.

CIRIL ROZMAN

☆

BOHINJSKA BELA — Krajevna konferenca SZDL je pripravila uspešno proslavo dneva žena. V kulturnem programu sta sodelovali ZSMS in učenci osnovne šole. Predsednik krajevnih konferenc SZDL Maks Belšak je podelil pismena priznanja zaslužnim udeleženkam NOB: Alojziji Bevc in Ančki Klavora s Slamnikov, Ivani Razinger in Jeri Zupan s Kupljenka, Ljudmili Kalan, Tili Kelbl, Franci in Ivanki Kunčič, Anici Manfreda, Minki Ropret, Frančiški Tonejc, Minki Vidic ter Betki in Marjeti Zupančič iz Bohinjske Bele.

☆

LJUBLJANA — ČRNUČE

LETNA DELOVNA KONFERENCA ZB NOV

Na letni konferenci ZB NOV Črnuče dne 27. februarja se je razprava udeležilo precejšnje število članov.

Starejšega borca je zanimalo, kako to, da se Dopisna delavska univerza za Bežigradom ne imenuje več po narodnem heroju »Cenetu Štuparju«, temveč se je preimenovala v »Univerzum«. Nihče od navzočih članov ni vedel zakaj je bilo potrebno spremeniti dosednji naziv, ki nas je spominjal na narodnega heroja Ceneta Štuparja.

Razprava je potekala tudi o tem, da je v organizaciji precej ostarelih borcev in aktivistov, ki nimajo niti enega odlikovanja oziroma priznanja za požrtvovalno delo v času NOB. Vsa leta po vojni so bili tihi in skromni, zato so nanje pozabili. Že več let je aktualna prestavitve spomenika in grobnice borcev NOV na primernejše mesto. Sedaj namreč stoji spomenik z grobnico pred stavbo Mercatorjeve samopostrežne trgovine. V teku so priprave za razširitev pokopališča v Črnučah in je komisija za prestavitve grobnice izbrala najlepši prostor.

EMA BIZJAK

Prejšnji teden so na Hribu svobode nad Ilirsko Bistrico opravili slovesno zaoblubo vojaki, ki so prišli na odslužitev roka. Mladim vojakom so spregovorili komandant Mile Krpan, ter predstavniki družbenopolitičnih organizacij in pionirjev.

Tekst in foto: P. NIKOLIČ

OBCINSKI IN KRAJEVNI PRAZNIKI

- **SENTJUR**
Dne 18. marca 1945 se je na Re-sevnem vnel hud boj med partizani in Nemci, katerim je bil uničen cel bataljon.
- **ADLEŠIČI**
Dne 22. marca 1942 je italijanska okupacijska vojska požgala to vas.
- **POLSKAVA**
Dne 23. marca 1945 so Nemci ustrelili 30 talcev.

Spet je umrl revolucionar

Franc Zabukovec je bil doma iz Loža, kjer se je rodil leta 1891. Zelo mlad je še bil, ko se je opredelil za socializem. Pred prvo svetovno vojno je sodeloval v socialistični stranki v Gradcu, kamor ga je zanesla zaposlitev. Bil je krojač.

Ze takrat je bil razočaran nad stranko, ki je predstavljala socialistično usmerjene ljudi. Poslance socialistične stranke v avstrijskem parlamentu, ki so glasovali za vojno, je obsojal. Ko so ga leta 1914 mobilizirali, je hote prešel na rusko stran v Karpatih. Kmalu se je naučil njihovega jezika. Potem so ruske oblasti — še carske — nagovarjale pripadnike južnoslovanskih narodov, naj vstopijo v divizijo prostovoljcev. Storil je tudi ta korak, vendar mu je bilo kmalu žal, ker je uvidel, da to ni vojska, ki bi se bojevala za napredne ideje. S tovarišema Francem Batageljem iz Ajdovščine in Nacetom Podobnikom iz Idrije je iz Kijeve pobegnil v Voronež; tam so se vključili v partijo boljševikov. Zabukovec je obiskoval ujetniška taborišča in mnogo Jugoslovancev je pregovoril, da so vstopili v Rdečo armado. Postal je tudi član vojaškega sodišča.

Konec decembra leta 1918 se je kljub veljavi, ki jo je tam užival, vrnil v rodno domovino. V Loški dolini so ob razpadu stare monarhije prebivalci ustanovili »boljševiško republiko«. Toda kmalu jo je zadušila vojska. Potem je Zabukovec odšel brant severno mejo. Ko se je ponovno vrnil v Lož, sta z Žanom Bravcem, ki se je tudi vrnil iz Rdeče armade, in z drugimi napredno mislečimi občani, ustanovila sekcijo Komunistične stranke v Ložu. Leta 1920 je Zabukovec kandidiral za poslanca v ustavodajno skupščino na komunistični listi. Istega leta so na občinskih volitvah v Ložu zmagali komunisti in za župana je bil izvoljen Žan Bravec. Mnogo zaslug je imel pri tem ravno Zabukovec.

Pod staro Jugoslavijo je Zabukovec bil odločen nasprotnik klerikalcev, socialdemokratov in orjunašev. Leta 1931 se je preselil v Beograd. Tam je odprl majhno krojaško delavnico, ki je kmalu postala zbirališče komunistov. Do izbruha druge svetovne vojne je bila tam važna postojanka zanje.

Zvezni izvršni svet mu je kot zaslužnemu državljanu odobril izredno pokojnino, republiški izvršni svet pa najvišjo priznavalnino. Bil je tudi odlikovan in prejel je posebno plaketo kot udeleženec oktobrske revolucije. Z ženo sta vzgojila in brez štipendij pomagala izšolati dva sinova, ki sta ugledna arhitekta.

Bilje zelo razgledan mož izrednega spomina, zelo skromen in požrtvovalen. Vse do smrti se je živo zanimal za vsa politična vprašanja. Čeprav po obnovitvi KPJ ni bil več njen član, je od njene ustanovitve do konca stal trdno na njeni strani in z vsemi močmi podpiral njen program. Širši javnosti ni znan, vendar so veteranu revolucije vsi napredni ljudje naše domovine dolžni izraziti posebno priznanje za dolgoletno družbeno dejavnost.

Pokopali so ga v Kopru 2. marca letos.

FRANC STRLE-NINO

OBVESTILO

Odbora 19. SNOUB »Srečka Koso-vela« in »Gorenjskega vojnega področja« ter ZB Cerkljo vabijo na spominsko slovesnost ob enaintrideseti obletnici poboja sedemindesetih ujetih partizanov v boju na Poreznu, KI BO V CETRTEK, 25. MARCA 1976, OB 16. URI PRED SPOMENI-KOM V JESENICI PRI CERKNEM. Vabljeni!

Kovinoplastika

Izdelovanje kovinske galanterije, izdelkov iz plastičnih mas, liti in električnih predmetov

Pošta: 61386 Stari trg pri Ložu

IMELI SMO LJUDI

Martin Brodarič

Na pokopališču v Šmihelu pri Novem mestu so se 15. februarja za vedno poslovili od Martina Brodariča. Rodil se je leta 1920 v Rosalnicah pri Metliki. V NOV je vstopil aprila 1942. Bojeval se je v Gorjanskem bataljonu, Belokranjskem odredu in nato v diviziji KNOJ. Prejel je več odlikovanj. Tudi po predčasni upokojitvi zaradi bolezni je ostal marljiv sodelavec družbenopolitičnih organizacij.

Anton Kregar

V Podčetrniku so se 4. februarja za vedno poslovili od Antona Kregarja. V NOV je sodeloval od oktobra 1944 do osvoboditve. Ostal je aktiven tudi po vojni, saj je sodeloval v družbenopolitičnih organizacijah.

Franc Ješelnik

V Dragi na Kočevskem so 14. februarja pokopali Franca Ješelnika. Rodil se je v Novem kotu leta 1900. Zaslužka si je moral iskati tudi v Franciji. Po vrnitvi je postal že leta 1941 član vaškega odbora OF in soorganizator vstaje v cerkniškem okrožju. V roški ofenzivi je bil zajet, nato pa so ga odpeljali na Rab in v Renčci. Po italijanski kapitulaciji je postal borec 9. brigade.

Alojz Baloh

Na vrhniškem pokopališču so sredi januarja pospremili na zadnji poti borca Alojza Baloha. Rodil se je leta 1907 v Breginju. Bil je borec Briško-beneškega odreda in operativnega štaba za zapadno Primorsko.

Alojz Kacijan

V Majšperku so januarja pokopali Alojza Kacijana. Rodil se je leta 1907 v Vabci vasi pri Ptujski gori. Z osvobodilnim gibanjem se je aktivno povezal leta 1943 v Zagrebu in v Žumberku. Kot borec se je bojeval do osvoboditve. Tudi po vojni je aktivno sodeloval v raznih družbenopolitičnih organizacijah. Bil je tudi član ZKS. Prejel je dvojne odlikovanj.

Štefan Kolar

V Majšperku so se 1. februarja za vedno poslovili od Štefana Kolarja. Rodil se je v Stanečki vasi leta 1897. Bil je udeleženec bojev za severno mejo. Aktivno je sodeloval z narodnoosvobodilnim gibanjem in v njegovi hiši so bili sestanki odbora OF.

Marija Janež

Na tolimskem pokopališču so se zadnjega januarja poslovili od To-mazeve mame, Marije Janež, iz Prapetna. Dosegla je starost 87 let. Po edinem sinu Janezu, ki je padel kot partizan leta 1944 v bližini Karlovca, je prejela družinsko invalidnino.

Franc Bandelj

V Tomačevici pri Komnu so se 13. februarja za vedno poslovili od Franca Bandlja. Dopolnil je 82 let. Med prvo svetovno vojno je bil ujet v Galiciji. Z NOB je začel aktivno sodelovati že leta 1942. Zato so ga fašistični oblastniki zaprli v Coroneo. Vrnili se je po kapitulaciji in nadaljeval delo kot član gospodarske komisije. Dne 15. februarja 1944 so Nemci požgali vas, on pa je bil skrit v kleti domače hiše. V taborišče so odgnali njegovo ženo in mater. Dva sinova sta bila partizana, hči pa aktivistka.

Franc De Lorenzi

V Novi Gorici je 5. februarja preminul Franc De Lorenzi. Rodil se je leta 1925 v Palmanovi kot sin furlanskih staršev. Leta 1938 so se preselili v Ilirsko Bistrico. Na Reki je končal gimnazijo. Ob kapitulaciji Italije je postal partizan v Brkinih. Najprej je bil mitraljezec, potem pa politdelegat v vođu 5. bataljona I. brigade VDV. Spomladi leta 1945 je bil teže ranjen in je postal 40-odstotni invalid. Opravljal je pomembne funkcije v gospodarstvu in je bil zelo priljubljen.

Franc Žgavec

Dne 7. februarja je preminul Franc Žgavec — Dušan Smrekar. Rodil se je leta 1913 v Budanjah pri Vipavi. Z OF je začel aktivno sodelovati leta 1942, januarja 1943 pa je vstopil kot borec v Vipavsko četo. Zatem je bil poslan na Dolensko, kjer se je bojeval v vrstah Tom-sičeve brigade. Zaradi rane v glavo je postal 80-odstotni invalid. Kljub temu se je po osvoboditvi zaposlil na železnici. Pokopali so ga v Vrtojbi.

Franc Rehar

Na ljubljanskih Žalah so pred nedavnim pospremili na zadnji poti Franca Reharja — Leona Tržana. Pokojni se je rodil leta 1924 v Vipavi. Z osvobodilnim gibanjem je začel sodelovati decembra 1941. Do januarja 1943, ko so ga Italijani odvedli v posebni bataljon, je bil kurir in obveščevalec. Takoj ob kapitu-

laciji Italije je postal borec Prešernove brigade. Leta 1944 je postal član KPS in četni komisar. Kot delegat 31. divizije se je udeležil drugega kongresa USAOJ v Drvarju. Končal je podoficirsko šolo pri štabu 9. korpusa, nato pa je postal komandir čete. Bil je trikrat ranjen.

Alojz Nastran

V Mariboru so 26. januarja pokopali 49-letnega Alojza Nastrana, borca in majerja JLA. Rodil se je v Bukovščici pri Škofji Loki. Bil je še zelo mlad, ko je odšel v partizane v letu 1943. Naslednje leto je bil poslan s skupino soborcev v vojaško šolo v Beograd. Očeta so mu leta 1944 ubili belogardisti, trije bratje so bili partizani ena sestra pa aktivistka.

Valentin Zupan

V Zagorju ob Savi so se 12. februarja za vedno poslovili od Valentina Zupana. Rodil se je leta 1923 v vasi Loke. Med okupacijo je začel aktivno sodelovati na terenu, marca 1944 pa se je uvrstil med partizane. Pozneje je bil premeščen v KNOJ. Bil je odlikovan.

Maks Štumfl

V Trzinu so 3. februarja pokopali Maksa Štumfla. Rodil se je leta 1921 v Črni na Koroškem. Kot član SKOJ je začel aktivno sodelovati v NOB takoj po okupaciji. Kmalu so ga Nemci zaprli, nato pa so ga izgnali v Makedonijo, kjer je najprej aktivno delal na terenu, potem pa je v jeseni leta 1944 vstopil v NOV. Za svoje delo je bil odlikovan.

Franc Stržinar

Pred nedavnim so na Vrhniki pokopali Franca Stržinarja. Dosegel je starost 67 let. Je leta 1942 je začel aktivno sodelovati v OF kot gospodarski referent na domačem terenu. Kljub nevarnostim je bila njegova hiša na razpolago za sestanke. Po osvoboditvi je bil tudi večletni predsednik ZB NOV, Društva upokojencev in zadržnega sveta.

Jože Kunstelj

Na pokopališču v Vodicah pri Ljubljani so se 24. januarja zadnjič poslovili od Jožeta Kunstelja iz Bukovice. Umrl je v starosti 72 let. V revolucionarnih vrstah je sodeloval že pred vojno. Vsa leta okupacije je aktivno sodeloval na terenu, po osvoboditvi pa je bil aktiven družbenopolitični delavec.

Mihael Drolc

V Zgornjem Tuhinju so pokopali 9. februarja Mihaela Drolca, Pakelčevega ata. Rodil se je leta 1895 v Spitaliču. Okusil je grozote prve svetovne vojne, potem pa se je pridružil Maistrovim borcem za severno mejo. Po okupaciji leta 1941 je bil v njegovem mlinu prvi sestanek domačega odbora OF.

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE LJUBLJANA

Tiska časopise, revije, knjige, publika-
cije, razglednice, prospekte in reklam-
ne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in večbarvne kli-
seje v najmodernejši tehniki.

V sklopu podjetja je specializirani
obrat za večbarvni tisk, lakirnica in
plastificirnica.

Izdaja osrednji slovenski dnevnik
»DELO«.

Tednik ITD, štirinajstdnevnik NAŠI
RAZGLEDI, revijo AVTO, revijo STOP,
revijo JANA, ZABAVNIK

SLOVENIJALES

LESNO KEMIČNA INDUSTRIJA

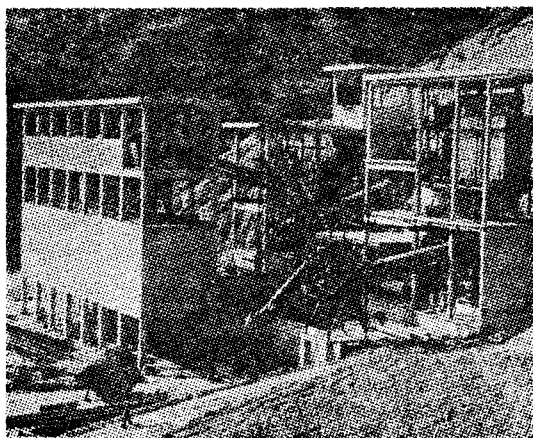
lesonit
ILIRSKA BISTRICA

CESTNO PODJETJE V KRANJU

P. O.
KRANJ, JEZERSKA C. 20

P. P. 8, tel. 26-861
ŽIRO RACUN
51500-601-10285

V svojem novem kamnolomu nudi eruptivne agregate vseh frakcij
za:

- asfaltbetone
- vezne sloje asfaltov
- betone

lesna
gozdarstvo in lesna
industrija o. sol. o.
slovenj gradec

Vam nudi iz svojega dopolnjenega in tradicionalno kvalitetnega programa naslednje izdelke
in storitve:

- Žagan les: iglavcev, ladijski pod, masivne obloge, razni tehnični les ter drogove za vode.
- SUMO-suhomontažna furnirana vrata, primerna za vgraditev v vse notranje prostore: stanovanja, poslovne prostore, hotela, šole itd.
- Vgraditev je enostavna. Površina vrat je trajna, estetska in primerna kombinacija z ostalo opremo.
- Krilo in podboj sta furnirana s plemenitimi furnirji: hrast, anigre in mahagoni.
- INTRO okna s podbojem iz mahagonijevega lesa ter s plastičnim krilom, ki je zastekleno s termoizolacijsko šipo. Okno je izdelano po licenci zahodnonemške firme ROTO in ga posebej priporočamo zaradi odlične toplotne in zvočne izolacije.
- IZOLIR okna so v celoti izdelana iz žaganega lesa: smreke, jelke (krilo in podboj), ter prav tako zasteklena s izolacijsko šipo. Izdelujemo jih v beli izvedbi (pleskana) ter v naravni izvedbi (sandolins).
- Furnirane zidne in stropne obloge so izdelane iz iverne plošče, furnirane s plemenitimi furnirji: hrast, jesen, brest, macesen, anigre, sapeli in koto. So robno ali nerobno furnirane s furniranim ali nefurniranim peresom, ter površinsko obdelane s trajnim nitro lakom. V dopolnjenem programu imamo strukturirane — lužene obloge, izdelane iz furnirane iverne plošče. Lužene prostore, ki jim dajejo prijetno domačnost. Montaža je enostavna.
- Oplemenitene iverne plošče so površinsko obdelane z melaminsko dekor: litojlo različnih barv in lesnih desnov. Primerne so za izdelavo kuhinjske in ostale stanovanjske opreme: posebno v šolah, vzgojno varstvenih ustanovah, bolnicah, poslovnih prostorih in v drugih javnih zgradbah.
- Zimske in letne turistične storitve na zapadnem Pohorju, Slovenj Gradcu, Mislini, Črni, Dravogradu, Ravnah in Vuhredu. Smučišča so urejena za začetnike in zahtevne tekmovalce.

Naše kvalitetne izdelke lahko kupite po konkurenčnih cenah v prodajalnah Slovenijalesa, Lesnine in v vseh večjih trgovinah z gradbenim materialom.

ZVEZNI SEKRETARIAT ZA LJUDSKO OBRAMBO PERSONALNA UPRAVA

RAZPISUJE NATEČAJ

za sprejem civilnih oseb za gojence
vojaških akademij

V letu 1976 bodo sprejeli nove gojence v naslednje vojaške akademije:

1. Vojško akademijo rodov kopenske vojske in intendantske službe — smeri: pehota, artilerija, artilerijsko-raketne enote protizračne obrambe, oklepne enote, inženirstvo, zveze, RKB obramba, intendantska in geodetska služba;
2. Tehniško vojaško akademijo kopenske vojske — smeri: strojništvo, elektrostrojništvo, elektronika, kemijska tehnologija in promet;
3. Letalsko vojaško akademijo (za pilote);
4. Letalsko tehniško vojaško akademijo;
5. Mornariško vojaško akademijo — smeri: pomorska in tehniško-strojniška specialnost.

POGOJI NATEČAJA

Natečaja se lahko udeleži vsak moški kandidat, državljani SFRJ, ki izpolnjuje naslednje pogoje:

a) splošni pogoji

- da je najmanj z dobrim uspehom končal tretji razred srednje šole ali drugi razred poklicne šole (učenec, ki še hodi v šolo), oziroma da je zaključni razred izdelal z najmanj dobrim uspehom (učenec, ki je šolo že končal);
- da je zdrav in sposoben za aktivno službo, kar potrdi pristojna vojaška zdravniška komisija;
- da je rojen leta 1955 ali kasneje;
- da ni bil sodno kaznovan, oziroma proti njemu ni uveden kazenski postopek;
- da ni poročen;
- da ima priporočilo občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo o moralno-političnih kvalitetah za šolanje in službovanje v oboroženih silah.

b) posebni pogoji

Če je kandidat učenec poklicne šole, mora poleg izpolnjenih splošnih pogojev tega razpisa še v letošnjem šolskem letu končati šolo ustrezne smeri, in sicer:

- strojniško ali elektrotehniško — za vse vojaške akademije;
- gradbeniško ali grafično — za vojaško akademijo rodov kopenske vojske in intendantske službe in za letalsko vojaško akademijo;
- kemijsko ali kemijsko-tehnoško — za Tehniško vojaško akademijo kopenske vojske in za Letalsko vojaško akademijo;
- PTT, kmetijsko, tekstilno, živilsko, trgovsko ali gostinsko — za Vojško akademijo rodov kopenske vojske in intendantske službe.

Učenec srednje šole, ki se bo prijavil za sprejem v Tehniško vojaško akademijo kopenske vojske, bo moral opraviti kvalifikacijski izpit iz matematike, razen če bo četrti razred in zaključni izpit opravil z najmanj prav dobrim uspehom in bo imel prav dobro oceno tudi iz matematike. Uspeh v srednji šoli mora dokazati z ustreznimi šolskimi spričevali.

Učenci poklicnih šol bodo opravili sprejemni izpit iz matematike, fizike ali kemije. Programe za kvalifikacijski in sprejemni izpit dobe kandidati pri občinskem upravnem organu za ljudsko obrambo.

Če bo organizirano pripravljeno šolanje, bo učenec poklicne šole, ki ga ne bodo sprejeli na Vojško akademijo, sprejet na to pripravljeno šolanje, če bo izpolnil določene pogoje in če bo to želel. Kdor bo to šolanje uspešno končal, ga bodo poslali na nadaljnje šolanje na vojaško akademijo.

Prijavijo se lahko tudi aktivni nižji oficirji, ki so zaključni razred vojaške srednjošolske, če seveda izpolnjujejo pogoje, predpisane v tem razpisu.

Poleg teh se lahko prijavijo tudi aktivni nižji oficirji, rojeni leta 1953 ali kasneje, ki izpolnjujejo splošne pogoje tega natečaja, če so z najmanj prav dobrim uspehom končali zaključni razred srednje vojaške šole, vendar pa so najmanj dve leti že službovali v armadi in so jih ocenili kot zelo prizadevne, poleg tega pa imajo priporočilo starešine, ki je najmanj na položaju komandanta polka. Za kandidate z oceno »izredno prizadeven« je pogoj, da so v armadi službovali najmanj leto dni.

Prijavijo se lahko tudi aktivni nižji oficirji, ki so zaključni razred vojaške srednje šole končali z dobrim uspehom in če so v armadi službovali najmanj dve leti, imajo oceno »izredno prizadeven« in priporočilo starešine, ki je najmanj na položaju komandanta polka.

Gojenci vojaških srednjih šol, ki šolanje zaključujejo letos, se lahko prijavijo, če bodo dosegli odličen uspeh in če dobijo oceno »prizadeven« ter priporočilo načelnika šole.

ŠOLANJE, PRAVICE IN DOLZNOSTI GOJENCEV

Šolanje na vojaški akademiji se bo začelo septembra 1976 in traja:

- na Vojški akademiji rodov kopenske vojske in intendantske službe in na Letalski vojaški akademiji — štiri leta,
- na Tehniški vojaški akademiji kopenske vojske (odvisno od smeri) — štiri in pol do pet let,
- na Letalski tehniški vojaški akademiji — tri leta,
- na Mornariški vojaški akademiji — pomorska smer — štiri leta, tehniška smer — pet let.

Za kandidate, ki bodo sprejeti na šolanje, bo na stroške finančnega načrta Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo poskrbljeno stanovanje v domu, prehrana, obleka, obutev, učbeniki in šolski pribor, zdravstveno varstvo, denarno nadomestilo za stroške prevoza v poletnih in letnih počitnicah in mesečni denarni prejemki.

Po končanem šolanju bodo gojenci dobili čin aktivnega podporočnika ustreznega rodu ali službe in bodo morali službovati v Jugoslovanski ljudski armadi toliko časa, kot to določa Zakon o službovanju v oboroženih silah.

Medsebojne obveznosti oseb, sprejetih na šolanje, in Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, bodo določene s pogodbo. S to pogodbo bo poleg drugega določeno tudi nadomestilo stroškov za šolanje (stroški za prehrano in stanovanje v domu in mesečni denarni prejemki) za primer, če gojenec med šolanjem po svoji krivdi ne bi izvrševal obveznosti.

NAČIN PRIJAVLJANJA IN IZBIRA GOJENCEV

Prošnjo, kolkovano z 2 dinarjema, naj kandidat vloži pri občinskem upravnem organu za ljudsko obrambo in sicer na tiskovini, ki jo dobi pri tem organu.

Vojaki, ki služijo vojaški rok, in gojenci šol za rezervne oficirje, oddajo prošnje poveljstvu svoje enote, ki jih nato s svojim mnenjem pošlje občinskemu upravnemu organu za ljudsko obrambo, ki je vlagatelja prošnje poslal službi vojaški rok.

K prošnji je treba priložiti:

- izpisek iz matične knjige,
 - prepis spričevala tretjega in potrdilo o uspehu v prvem polletju četrtega razreda (učenci srednjih šol), prepis spričevala drugega razreda in potrdilo o uspehu v prvem polletju tretjega razreda (učenci poklicnih šol), ali prepis spričevala zadnjih dveh razredov (učenci, ki so šolanje že povsem končali).
- Aktivne nižje oficirje in gojence srednjih vojaških šol, ki bodo šolanje zaključili letos, bodo o načinu, kako naj vložijo prošnje, obvestili na poveljstvih enot oziroma na upravah ustanov.

RAZPIS VELJA DO 30. JUNIJA 1976.

Gojence bodo izmed prijavljenih kandidatov izbrale komisije na vojaških akademijah, ki bodo o svojih sklepih kandidate obvestile do konca avgusta 1976.

Vsa druga pojasnila v zvezi z razpisom lahko kandidati dobe pri občinskem upravnem organu za ljudsko obrambo, poveljstvu vojaškega okrožja in na vojaških akademijah.

Cilka-Tatjana Odar

Ni lahko umreti s soncem v očeh

Po njej se imenuje ena kranjskih cest in otroški vrtec v Kranju; po TATJANI ODAR.

Ne vem, če kaj vedo o njej ljudje, ki naslavljajo pisma v ulico z njenim imenom. Ali otroci v vrtcu. Le-ti tako in tako še ne znajo šteti do trideset in več — nazaj tja v čas, ko je živela. Zanje bo zmeraj legenda, tudi ko bodo odrasli, zakaj v času njenega življenja se večidel še njihovi starši niso rodili. Tako daleč je že to.

Zame je seveda drugače. Zakaj jaz sem jo poznala mlado. Zame je tudi ostala mlada. Njene rjave oči še zmeraj žive in bleščeče se, drobni dež sončnih peg ni izgini z njenega obraza, v razkošne kostanjeve lase se ni zapredla nobena bela nit.

Takšno, mlado jo gledam pred seboj. Na kranjski železniški postaji, kjer smo se po peronu zbirali v gručo »vozačic«, vsi tisti, ki nam starši niso mogli privoščiti dragega internatskega udobja. Od Jesenic do Kranja se nas je »nakapljalo« v železniške vozove za sprevod, ki se je, zdrobljen v gručo, vesel in glasen, pomikal po kostanjevem drevoredu vzdolž Jelenovega klanca proti gimnaziji. Dopolnjevali smo podobo mesta, mestnih klancev in trga in posebno je bilo našo navzočnost čutiti na postaji. Zlahka smo se seznanjali med seboj; oguljene šolske torbe in klotaste dekliške halje so bile kot razpoznavno znamenje.

Nisva bili v istem razredu, čeprav skoraj iste starosti, toda skupna vožnja z vlakom naju je zbližala. A samo to bi bilo bržda premalo za prijateljstvo. Sva bili že tudi sicer uglaseni na iste strune.

Govorila je v narečju blejske okolice. Doma je bila na Brdih pod Jelovico. Včasih je prišla ona na moj dom v Podbrezjah, še večkrat jaz na njenega na Brdih. Vidim jo, Cilko, iz tistih časov; bili sva šele odrasčajoči, sloki dekleti in svet je bil čudovito nov. Vse novo, nikoli še videno in doživeto; to je čas prebujanja, prvih sanj, prvih sanjanih ljubezni, to je prag pokrajine prihodnosti. Oblakov nisva gledali. — Bil je čas preprostega veselja, nekega poletja, ko smo v rovtu visoko v Jelovici spravljali seno, ko smo zvečer peli. In vožnja s čolnom po jezeru in prvega nerodnega pleša. In naše prve poti na Triglav; vso noč smo hodili v mesečini. Naslednjo noč smo se vračali, spet v mesečini; Cilka je omahovala, meni je bil z mehurjastimi podplati vsak korak živa muka. Zariši smo se v seno pri njenih sorodni-

kih na Rečici in prespali ves dan in vso naslednjo noč. Ko smo se zbudili, nismo mogli verjeti, da je en dan prečrtan iz našega koledarja, ne da bi bili vedeli zanj.

Take idile so sreča zgodnjih let — pozneje si življenju hvaležen, če te je vsaj nekaj časa pustilo v čarni pokrajini lepih sanj. Kmalu sva si govorili: »Se se spominjaš tega in tega? Oh, spominjaš se, saj to je nepozabno!«

Takrat ni več živela na Brdih; njena družina se je medtem preselila v Zapoje in od tam v Kranj.

☆

Mene je leto enainštirideseto našlo v Sentvidu; ta ljubljanski prag so takrat stražili s strojnimi in psi. Mimo hiše so šli avtobusi z izgnanci. Videla sem transporte izgnancev. Bila sem mlada žena z majhnim otrokom in drugim, ki se je imel roditi, z belo državljansko izkaznico, ki me je postavljala zunaj vseh pravic, s pripravljenim kovčkom in eno samo prestrašeno željo, da bi se otrok rodil prej, preden pridem v transport — če so mi to namenili. In moji literarni prvenci — kot da je že vse zamorila slana.

Na jesen — moj otrok se je medtem že rodil — sem spet ujela tisto zaupanje v prihodnost, ki je takrat živelo samo iz vere, da krivica ne more zmagati. O tem sva govorila z očetom; o tem sva se pogovarjali s Cilko Odarjevo. Govorili sva o tem v temni veži gostilne Mayr v Kranju, kjer je takrat delala, in včasih v stanovanju njene sestre in sva-ka v tovarni Intex pod mestom. — Bil je to čas prvih korakov na poti, za katero nismo vedeli, kako dolga in težavna je pred nami. In koliko jih bo, ki je ne bodo prehodili do konca.

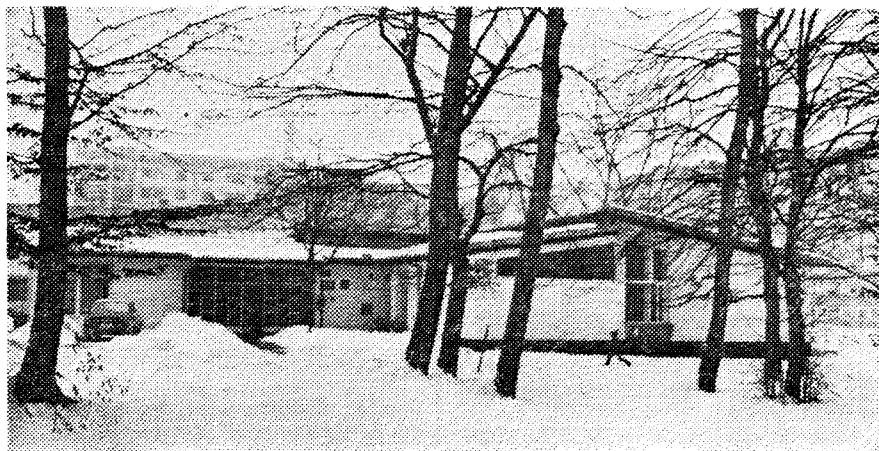
Ne vem, kje smo takrat pustili naš strah. Neizrekljiva osuplost in strah prvih mesecev sta ostala nekje za nami. Vse tisto majhno, kar smo mogli skrajšati, se mi danes zdi kot boj termotov — in vendar smo izpodjedali temelje. Čutili smo se močnejše od moči.

Stanovanje Debelakovih v Kranju je bilo zmeraj kot skladišče prepovedane literature, prepovedanih zavojev s hrano za taboriščnike. Ni bilo veliko dni, ko bi Nemci, če bi bili prišli, ne bili našli nič takega, kar je bilo nevarno skrivati. — Nemci so bili zmeraj v bližini. Bilo je kot v levjem brlogu. Morebiti tudi varnost v srcu nevarnosti. Spominjam se, da me je Cilka večkrat prosila, naj zapojem katero tistih pesmi, ki smo jih peli še na Brdih. Ja, tudi peli smo kot na sodu smodnika.

Cilka je od Mayrja kmalu prišla v tovarno gumijastih izdelkov Semperit. Tam je delala v pisarni in v resnici živela samo za Osvobodilno fronto. Bila je članica partije, bila je okrožna sekretarka AFŽ. Nihče ne bo izmeril vsega njenega dela, tveganja in poguma. Predvsem poguma, ki je bil vedno na meji smrtnih nevarnosti. Včasih mi je sporočala svoje želje in naročila na navadnih dopisnicah, v tistem jeziku, ki je bil iznajdba vojnega časa, nekakšne preproste šifre. Dopisnice so varnejše kot pisma. Pismo je lahko sumljivo, je rekla. Tudi v tem je imela prav.

Ostala je na svojem izpostavljenem mestu, dokler ni — kmalu po znani tragediji v Sorlijevem mlinu — prišel čas, da odide med partizane. Takrat se je del na področju okrog Kroke, Jesenika vrnila nazaj v svojo Jelovico, bila več in raztresenih vasi po pobočjih. Tudi takrat ni dovolila, da bi se bile pretrgale vezi z nami »v dolini«.

In potlej je bila pomlad petinštiridesetega in ceste so bile od daleč kot reke, ki tečejo proti goram, proti severu, tudi vlaki so vozili samo še na sever. Takrat so »v dolini« ropotali šivalni stroji in šivali smo zastave iz kdo ve

Fotografija vrtca iz Kranja, ki nosi ime po Tatjani Odar

Foto: Silvo Teršek

kakšnega vse blaga. Danes bi bilo ganljivo videti tiste prve zastave, na katerih se zvezda nikoli ni posrečila. Vedno je bil kateri krakov predolg ali prekrtek ali preširok. Takrat, ko smo govorili, da je »samo še vprašanje nekaj dni ali tudi le ur«, in bo konec vojske, zasedbe, in bo svoboda — sta se Cilka-Tatjana Odarjeva in Janina Šinkovčeva, partizanka iz Kranja, odpravljali na Primorsko. Zanesljivo si nista želeli ničesar boljšega, kot to, zakaj Primorska je bila najbolj živa rana za nas, ki smo odrasčali v času med obema vojnama. Tam ju je čakalo novo delo. — Cilka-Tatjana se je takrat videla tudi na pragu uredničenja svoje velike želje: učiteljica je hotela postati. O tem mi je že prej včasih govorila. — Ne več pisarna, je rekla. Pri otrocih! Ali niso pristrčni?

In tisto je bila pot čez usodni breg. Kurir, ki je dekleti spremljal, je pozneje pravil o tej poti. Ni bilo veliko to, kar je vedel. Poročila o takih trenutkih, kvečjemu minutah, so vedno skopa. Dekleti so zajeli belogardiisti, nekakšna izvidnica.

Drugo so povedali domačini na pobočju Jelovice; kmetica, ki je videla dekleti partizanki, ki so ju že strašansko pretepeni prignali v njeno hišo. In tam so nadaljevali s svojo bestialno igro.

— Za koga se bojuješ ti? — In tisti, ki je tako vprašal Cilko-Tatjano, je bruhnil iz sebe vso odplako slepega sovraštva, stopnjevanega v zavesti, da je sam nepreklicno na strani premagancev, še njim, bežečim iz poraza, zoprn privesek, ki bi se ga najraje otesli.

— Jaz za svobodo, za kaj pa ti? Nič se ni bala, je rekla kmetica; nič, čeprav je vedela, kaj je za njo in kaj pred njo. Junaška je bila.

Vem, taka je bila. Vedno. Zdi se mi, da slišim njen glas, ko je to odgovorila. Bil je glas resnice. Zanj je bil to trenutek, ko je bilo vse njeno življenje na preskušnji. In to ni dovoljevalo ne obupa ne izmotavanja. V eno samo besedo je bilo treba strniti vso vsebino minulih štirih let. In ta štiri leta so bila spet samo nujno nadaljevanje prejšnjega časa. Vsega življenja, od tam dalje, do kamor sega zavest.

Volja po svobodi; zakaj svobode ni brez pravičnosti in pravičnosti ni brez resnice.

Tolikokrat sva govorili o tem. Dekleti so izmučili do smrti in ju ubili. — Janine nisem poznala, žal. O njej bo moral spregovoriti kdo drug.

Imam majhno fotografijo; Tatjana na njej mi jo je dala kak mesec pozneje, ko sem zvedela, da ne bo veselega snidenja s Cilko-Tatjano. Pod jamniško cerkvijo so zagrebli svoji žrtvi. Samo nekaj dni pozneje je bila svoboda in izkopal so ju; trohnoba ju še ni načela. A to iznakaženo truplo — te znane in tako zmaličene poteze...

Nisem tako pogumna kot je bila njena mati. Ni se dala premagati žalosti, ko je v maju, ki bi ji moral vrniti hčer in sina, zvedela, da je tudi sin Franc, Cilkin brat, umrl v Mauthausnu — že po osvoboditvi taborišča.

Bilo je sonce tisti dan, ko sta dekleti v mukah umrli. Tako so povedali.

Veliko mislim na to. Vse pogostejše in vedno boljše vem, kako težko mora biti, če umiraš s soncem v očeh.

MIMI MALENSEK

Francoski partizan — sekretar SKOJ v NOV

Meseca maja 1943. leta, so ga italijanske oblasti internirale v taborišču na otoku Rab. Osmega septembra 1943, ko je Italija kapitulirala, je prišel med partizane, ki so osvobodili internirance. Proti koncu meseca septembra je že bil na Primorskem. V okolici Idrije se je pridružil skupini partizanov, s katero je šel skozi Ljubinj, Sočo, Čezsočo do Breginja, kjer se je vključil v 2. četo 3. bataljona brigade Simona Gregorčiča, decembra pa v Briškobeneški odred v Goriških brdih.

V BBO je zelo hitro napredoval. Januarja 1944 je dobil čin deseterja, meseca marca pa čin vodnika v I. četi istega bataljona. Septembra 1944 je postal podporočnik, izvoljen pa je bil tudi za sekretarja SKOJ. V isti funkciji je v mesecu oktobru bil premeščen v Rezijski bataljon. Maja 1945 je v osvobojenem Trstu bil imenovan za sekretarja SKOJ v odredu 4. armade. Junija 1944 je bil odlikovan z medaljo za hrabrost, marca 1945 pa je na mladinski konferenci prejel za delo med mladino iz Beneške Slovenije in Rezijske aktivistično značko.

To je v strnjjenih besedah življenjepis

Luciena De Bellisa, ki se je hrabro in požrtvovalno boril v partizanskih vrstah proti nacifašistom na ozemlju, iz katerega izvirajo njegovi predniki, to je iz Benečije.

Sodeloval je v številnih bojih na Tolminskem, Goriških Brdih, Benečiji in Rezijski. Sodeloval je v pripravah in sami akciji na videmskem letališču marca 1944, kjer je skupina 54 partizanov onesposobila 9 sovražnikovih letal, en tank, dva kamiona in veliko število sovražnikovih vojakov in oficirjev.

V sabotažnih akcijah in napadih je bil večkrat ranjen. Dne 5. 2. 1944 je bil v vasi Podbenesec (Benečija) ranjen v levo nogo, marca 1944 je bil spet ranjen ob napadu na videmsko letališče, maja 1944 si je v vasi Krn več kot mesec dni zdravil ozeblino na rokah in nogah, marca 1945 pa je bil ranjen v glavo v okolici Gorice. Zaradi te rane, je bil kasneje v Franciji operiran.

Najbolj krvava je bila zanj bitka na Livku novembra 1943, v kateri so juršali na sovražnika. Najbolj drzno pa je bilo zanj zbiranje obveščevalnih podatkov in

napad na letališče pri Vidmu. Dne 28. 3. 1944 je s tremi skojevci uničil sovražnikov tank na cesti v bližini St. Petra Slovenov. Dne 28. aprila je s petimi skojevci miniral železniško progo pri Gemoni na progi Videm—Trbiž. Novembra 1944 so razstrelili telefonsko napeljavo pri Trbižu. V Učejji je četa skojevcev napadla nemško patroljo. Padlo je pet sovražnikovih vojakov. Dne 24. marca 1945 je skupina 35 skojevcev, ki so bili na mladinski konferenci, odšla na pomoč 17. brigadi v boju s premočnim sovražnikom.

Veliko borbeno zavest in prednost je dokazal v času decembrske ofenzive v Rezijski, ko je ob nenadnem sovražnikovem napadu rešil zastavo bataljona in jo izročil komandantu bataljona Silvu Gianfrateju-Srečku.

V BBO je sodeloval pri izdaji mladinskega lista, ki je izhajal od maja do meseca oktobra 1944. Pri delu mu je pomagal skojevec Šuster, ki je potem padel v okolici Kobarida. List »Sonce sije mladini« je pisal o akcijah skojevcev v enotah in o njihovem delu na terenu.

Še in še bi lahko naštevali akcije, v katerih je sodeloval tovariš Lucien. Kot sekretar je bil za vzgled mladincem in borcem. Lucien De Bellis živi zdaj v bližini Pariza in je ostal velik prijatelj Jugoslavije.

»Rad bi prejemal časopis slovenskih

partizanov, da bi lahko bral v slovenskem jeziku. Tu sem sam in pozabljam ta lepi slovenski jezik, ki me ga je naučila vaša mladina. Jaz, podporočnik Lucien De Bellis, zaključujem borbo proti fašistom kot vojak, toda ostajam z mladimi na začetku poti«. S temi besedami je zaključil zadnje pismo, v katerem je izrazil vedno žive simpatije do nove Jugoslavije, za katero se je tudi on boril.

DANILO SULIGOJ

Lucien De Bellis

V svetu, polnem najrazličnejših pohlepov, želja po nadvladi in reševanju nasprotij z orožjem ter s pritiski vseh vrst, lahko svojo veljavo do svobode, do enakopravnosti in mirnega sožitja z drugimi, zagotavlja le močna in vsestranska dejavna pripravljenost, da kakršnemukoli nasprotniku in njegovim ukrepom odgovorimo z istimi metodami in z istimi sredstvi.

Se več: Gre za odgovor, v katerega je vključen sleherni izmed nas, od najmlajših pa do najstarejših — vseh, ki jim je le domovina lahko svoboda.

Takšen odpor zagotavlja zamisel splošnega ljudskega odpora in v tej zamisli imamo mladi posebno mesto in v tej zamisli nas prevzemajo posebne vrednote. Starejši so revolucijo priporočili, mi jo gradimo in hkrati zagotavljamo, da jo bomo tudi ohranili. Ohranjamo pa jo na mnogo načinov in tudi tako, da se na območju svoje občine kot prostovoljci vključujemo v enote teritorialne obrambe.

Vemo, da smo po ustavi dolžni braniti to domovino in tudi hočemo jo braniti; zagotovljena nam mora biti torej naša pravica, tako fantom kot dekletom.

Naše zahteve in ta spoznanja pa vodijo k načrtnemu vključevanju mladih v enote teritorialne obrambe. V bistvu smo mladi prostovoljci prav tu dosegli čudovito povezavo preteklosti s sedanjostjo, ko si dejanja iz zgodovine podajajo roko z današnjim časom in ko nam okvir naših dejanj in naših aktivnosti predstavlja narodnoosvobodilni boj.

S tem, kako so revolucionarne vrednote med vsemi nami mladimi osvojene, seveda nismo vedno zadovoljni. Kljub temu pa svetli vzori narodnoosvobodilnega boja so in ostanejo osvojena vrednota mladih ljudi. To smo s pripravljenostjo sodelovati v manifestacijah velikokrat dokazali, tudi v tistih, ki so od nas zahtevale izjemne napore.

Prizadevanja, ki jih v to delo vlagajo štabi teritorialne obrambe in organizacije zveze socialistične mladine, so bogato poplačana: To področje dela je hkrati oblikovanje mlade osebnosti, ki je lahko predana naprednim ide-

RAZVIJANJE IN NEGOVANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

DOMOVINA — TI SI MOJA SVOBODA

Uresničujemo program revolucije, ki je in ostaja tako nujen, kakor ostajajo nujne vrednote, izoblikovane med narodnoosvobodilnim bojem

Mariborski mladinci — prostovoljci na dvodnevni preizkušnji svojih sposobnosti

jam in celovito vzgojena edino takrat, če je lahko tudi obrambno vzgojena.

Gre torej za to, da slehernemu, ki se želi vključiti v teritorialne enote kot prostovoljec, to tudi omogočimo.

Mladim ljudem je v teritorialni enoti položaj zagotovljen tako, da smo enakovredni pripadnikom, to je vojaškim obveznikom. Imamo enake uniforme, nosimo enako orožje, imamo svoje vojaške dokumente in podobno. Kadarkoli se torej naša enota zbere

k vojaški vaji, smo prisotni tudi prostovoljci.

Ta prisotnost ni samo fizična, pomembno je, da je zlasti delovna.

V starejših tovariših najdemo tovariše po orožju in prijatelje v osebnem življenju. Skupaj ustvarjamo celoto vojaškega kolektiva, trdnega in sposobnega opravljanja vojaških nalog. Tu ne gre za navadne dolžnosti, ampak za vse, tudi tiste, ki jih zaupajo

najodgovornejšim. Biti pomočnik merilca na strojnici ni kar tako. Če si odgovoren za ogledovanje terena in poročanje o opaženem, je naloga, ki lahko pomeni razliko med življenjem in smrtjo, med uspešno nalogo ali pa ne.

Zaupanje, ki ga čutimo, je zaupanje v mlade ljudi. (Sicer pa, ali veste, da je bila poprečna starost borcev — partizanov daleč pod dvajset let?)

A ni dovolj, če se le odločimo pristopiti. Tudi vsi ne morejo! Razgovor in karakteristika o posamezniku v osnovni organizaciji zveze socialistične mladine je tisto, kar daje osnovno napotilo. Le delovni in tudi sicer po osebnih značilnostih dober mladinec je predlagan. Vsi kandidati moramo dobro spoznati zamisel splošnega ljudskega odpora, kakšne so njegove organizacijske oblike, kje vse smo mladi koristni in drugo. Najpomembnejše pa je, da ugotovimo svoje siceršnje obveznosti. Ko smo že razporejeni, si ne moremo izmišljati izgovorov o preobremenjenosti v šoli in drugod, ker sicer s tem rušimo pripravljenost svojega vojaškega kolektiva.

Se tole bi rad povedal, da brez številnih predanih ljudi, ki so mladim ob tem pripravljeni pomagati, ne bi šlo. To so tovariši-svetovalci, ki nas pripravljajo, nam pojasnjujejo skrivnosti bojevanja in značilnosti orožja, so z nami takrat, ko smo na zahtevnih nočnih aktivnostih ali pa na pohodu, ki traja več dni. Hvaležni smo jim za njihovo nesebično delo. Vemo, da niso plačani, verjemite pa, da sta njihov trud in nesebičnost poplačana takrat, kadar mi skozi napore in težave osvojimo posamezno večino partizanskega vojskovanja.

In kar je najpomembnejše: Ne delajo samo z nami, ampak med nami.

Stiki, ki jih torej imamo, so pristni in odkriti. Izpovedujejo našo skupno pripravljenost in vero v pravilnost tega, kar počenjamo, zlasti pa v odločnost, da v okvir svojih obveznosti in nalog le-te tudi najresneje uresničujemo. Dosegamo tisto, kar smo želeli! Uresničujemo program revolucije, ki je in ostaja tako nujen, kakor ostajajo nujne vrednote, izoblikovane med narodnoosvobodilnim bojem.

Prevzemamo jih morda danes bolj kot včeraj. ROBERT BOBANEČ

Aktivistka Anica

»Kri smo dali, svobode ne damo!« smo takrat govorili in tako tudi mislili.

Nekega dne sva se odpravili k znani aktivistki narodnoosvobodilnega boja Anici Pižent. Tovarišica Anica živi v Podnanosu in je žena nekdanjega partizana Teodorja Piženta-Jana. Zaprošili sva jo za pogovor o njenem delovanju med vojno in naši prošnji je takoj ustregla.

»Kdaj ste začeli pomagati partizanom?«

Bilo je avgusta 1942. leta.

»Kdo vas je za to navdušil?«

— Za to me je navdušila Zalka Panjtar-Bratož, doma iz Orehovice.

»Kaj ste delali?«

— Bila sem kurirka, zbirala sem hrano, pletla nogavice, prala in delala vse, kar je bilo koristno za našo vojsko.

»Katerega dogodka iz narodnoosvobodilnega boja se najbolj spominjate?«

— Teh dogodkov je bilo veliko, a vendarle bi rada enega izmed njih izdvojila. Decembra 1941. leta je dezertiral iz italijanske vojske Aleš Sorta-Prešeren. Mnogokrat se je oglašil pri nas. Večkrat se je grel pri našem ognjišču. Vedno nam je govoril »Kmalu bo napočil čas, ko ne bomo več pod Italijani in bomo svobodno zadihali!«

Aleš Sorta-Prešeren je padel septembra 1943. leta, na goriški fronti...

»Kje ste dočakali svobodo?«

— Prvi dan svobode sem dočakala v rojstni vasi.

»Ali ste tudi po vojni pomagali pri graditvi naše domovine?«

— Seveda! Pa tudi ves čas sem delovala v družbenopolitičnih organizacijah.

»Bi nam še kaj povedali?«

— »Kri smo dali, svobode ne damo!« smo takrat govorili in tako tudi mislili.

KARMEN KOMPARA
JANJA TORKAR

Kruh

Kadar vidim, da leži na cesti kos kruha, se spomnim na milijone ljudi, ki umirajo od lakote. Med njimi so tudi otroci... Pri nas pa je vsega dovolj in nikdar nismo lačni. Ubogi otroci, ki nimajo kruha! Zelo se mi smilijo in če bi bila bliže, bi jim dala polovico našega kruha.

Zelim, da bi bilo za vse ljudi na svetu dovolj kruha.

JANKA GLIHA
(Iz »Z bregov Krke«, glasila OŠ Žužemberk)

Za osmi marec

NA NAŠO PROSLAVO V PETEK SO PRIŠLE UPOKOJENE TOVARIŠICE UČITELJICE IN NAŠE MAMICE. PODARILI SMO JIM ŠOPKE. MAMICE SO BILE ZELO VESELE. KO SVA Z MAMICO ŠLA DOMOV, SVA SE POGOVARJALA O PROSLAVI.

Tekst: ROBI RUDMAN
Foto: SMILJAN PAVIŠIČ

Klub »Budokai« in SLO

Naloga: v mirnem času treniranje borilnih veščin in vzpodbujanje družbenopolitičnega udejstvovanja, v nemirnih časih pa obramba domovine

V klubu za borilne veščine »Budokai«, ki deluje že dve leti, so pričeli trenirati po skupinah. Novost omogoča sprejem novih članov ob vsakem trenutku, ne glede na znanje skupine. Borilne veščine, posebno še s priročnimi sredstvi in hladnimi orožji odigravajo veliko vlogo pri družbeni samozasčiti, splošni ljudski obrambi, pa tudi pri partizanski taktiki bojevanja, kot so sabotaže, desanti in podobno.

Trener in ustanovitelj kluba Janez Kotar pravi:

»Borilne veščine z orožji in priročnimi sredstvi so se izoblikovale že v kamni dobi, ko je ded pobral kamen in ga vrgel v medveda. Kamen je bil takrat priročno sredstvo. Ko pa ga je obrusil v konico ter ga privezal na palico, je nastalo kopje, z njim pa borilne veščine z orožji.«

In še nekaj je poudaril trener tega ljubljanskega kluba za borilne veščine:

»Tu se pripravljamo, kot da bo že jutri potrebno stopiti v akcijo in gradimo, kot da bo vedno mir, kar je znani izrek našega revolucionarja. Seveda se usposabljam fizično le v smeri borilnih veščin in te tudi obvladamo. Drugi se pripravljajo drugače. Balinar bo, na primer, ali pa košarkar vsekakor boljši bombaš kot kuhar ali administrator.«

Pa nikar ne mislite, da so borilne veščine le kup lepih, elegantnih gibov, to je tudi družbenopolitično usposabljanje.

Naloga: v mirnem času treniranje borilnih veščin in vzpodbujanje družbenopolitičnega udejstvovanja, v nemirnih časih pa obramba domovine.

Foto in tekst:
ANDREJ SELAN

KRAMLJANJE

Tako lepih fotografij, kot jih znajo delati v novomeški osnovni šoli, ki nosi ime Katje Rupena, ne zna delati vsakdo, še približno ne tako! Fotografije z veseljem objavimo in do tu je nekako vse v najlepšem redu. Toda: dan ali dva dni kasneje vidimo prav isto v »Komunistu«, »Dolenjskem listu« in še kje. Tu se veselje, saj nas boste razumeli, pač neha.

In še nekaj: se vam ne zdi, dragi mladi prijatelji, da to tudi ni pošteno in prav?

Le malo več domiselnosti je treba in že je tu drugačen posnetek in povsem drugačen spremlni tekst. Pa bi bili prav vsi zadovoljni, mi in vi. Danes smo si pač pomagali tako, da smo naredili rez in namesto dvajset glavic in dvajset šopkov, objavili le del tega prazničnega veselja.

Ne, da bi vaša fotografija romala v koš, to nam pa nikakor ne gre izpod rok!

Da naše kramljanje skrbno prebirate, dokazuje tudi pisemce Irene Šifrar iz Črete pri Orehovi vasi.

»Zelo sem se razveselila vašega pisma, čeprav ste mi v njem zaželi nalogo, da se pogovorim z Ivanom Murnom-Vidom.« pravi naša sodelavka. »Obiskala sem ga takoj naslednji dan in kaj več o partizanski bolnišnici Jesen ne ve. Tudi fotografije tamkajšnjega obeležja nima in iz vojnih dni mu je ostalo bore malo spominov in tako vas žal z njimi nisem mogla razveseliti.«

Nekaj si pa le zapisala in hvala ti za to.

Povedala bi ti rada še to, da se bodo sestavka razveselili tudi v sekciji za partizansko zdravstvo pri slovenskem zdravniškem društvu, kjer pridno zbirajo podatke in fotografije o tej, v javnosti razmeroma malo znani partizanski dejavnosti. In če te bo, draga Irena, še kdaj pot vodila v pohorske gozdove, naredi fotografski posnetek tega obeležja kar ti, pa nam ga takoj pošlji.

Ob osmem marcu ste se me mnogi spomnili in tudi za to: hvala vam!

Milena

Prijatelj s Kosmeta

Aslen je vzel iz torbice barvne svinčnike, ki sem mu jih poklonil in jih takoj razdelil med svoje sošolce

Dobil sem pismo. Naslov je bil napisan z neznano pisavo. Poštna štampiljka: Vučitrn.

Vučitrn? Seveda, to je Aslen! Aslen, moj prijatelj s Kosmeta!

Seznanila sva se lani junija, ko je bil en dan moj gost. Brž, ko sem ga zagledal v skupini pionirjev na šolskem dvorišču, se mi je prikupil. Tudi mami in bratu je takoj ugajal in hudo nam je bilo, ko smo se morali posloviti.

Nismo se lahko sporazumevali z besedami, ker ni znal slovenski in tudi srbohrvaščina mu je delala težave. Njegov materni jezik je albanščina. Aslen je namreč Albanec.

Spomini so oživali...

Popoldne sem ga peljal na igrišče, saj sva se v igri najlaže sprostila. Zelo dobro igra nogomet, še raje pa gleda televizijski program.

In kako je bilo ob slovesu?

Aslen je vzel iz torbice barvne svinčnike, ki sem mu jih poklonil in jih takoj razdelil med svoje sošolce. Zase je obdržal le enega — črnega. Tako so naredili tudi drugi. Vse, kar so dobili od goriških gostiteljev, so si razdelili.

Takoj sem se vsedel za mizo in mu napisal pismo, pismo od prijatelja.

SIMON KOVAČ
(Iz »Črička«, glasila OS Milojke Štrukelj iz Nove Gorice)

Aktivist in borec

Bil je že mrak, ko smo se poslovili od tovariša Franceta Jarca in se mu zahvalili za pogovor, ki nas je obogatil z mnogimi spomini

V toplem januarskem popoldnevu smo se odpravili na Cvibelj, da bi obiskali tovariša Franceta Jarca, aktivista in borca narodnoosvobodilnega boja. Med potjo smo se pogovarjali o vprašanjih, ki mu jih bomo zastavili.

Pogovor, v katerem so sodelovali člani zgodovinskega in novinarskega krožka žužemberske osnovne šole, je stekel v učilnici šestega razreda.

»Kako ste živeli v stari Jugoslaviji?«

— Do leta 1929 sem bil v državni službi, tedaj pa sem moral službo pustiti. Začel sem delati na kmetiji. Najprej sem živel na Laščah, potem pa sem se preselil na Zafaro. Življenje ni bilo lahko. Leta 1931 se je začela velika gospodarska kriza. Kmečki pridelki niso imeli nobene cene, zelo težavno je bilo kaj prodati. Da sem si prislužil kakšen dinar, sem delal pri zidarjih. Zaslужek je bil skromen: deset dinarjev na dan. Za primerjavo naj povem, da je stal en liter vina osem dinarjev. Ker se je delo težko dobilo, sem moral biti tudi s tem zadovoljen, če sem hotel skromno preživljati svojo družinico. Sicer pa smo ves čas živeli v negotovosti, posebno še potem, ko se je z nemškimi napadom na Poljsko leta 1939 začela druga svetovna vojna.

»Kje ste bili ob nemškem napadu na Jugoslavijo?«

— Drugega marca 1941. leta so me poklicali na orožne vaje v Sodražico. Nekaj časa smo vojaki stanovali v šoli. Ker sem imel stopnjo podnarednika, so mi dodelili skupino vojakov in odšli smo v gozd, da bi zgradili skladišče. Ko smo zvedeli za nemški napad, smo pričakovali, da se bomo

postavili v bran sovražnikovi vojski, toda iz komande ni bilo nobenega povelja. Nasprotno: komandant je odšel neznano kam. Bili smo zelo razočarani. Ostali smo brez vodstva in prav žalostno je bilo gledati razpad stare jugoslovanske vojske. Vojaki so začeli odhajati domov. Tako, kakor mnogi drugi, sem odšel domov tudi jaz. S seboj sem vzel nekaj orožja, ki nam je kasneje prišlo zelo prav.

»Kdaj ste začeli delati za narodnoosvobodilno gibanje?«

— Ze pred vojno sem pripadal naprednemu gibanju, saj je bilo življenje v Žužemberku zelo burno. Klerikalci in liberalci so se kar naprej spopadali med seboj. Ze v letu 1941 sem bil povezan z mladinci, ki so za partizane zbirali orožje. Edi Valant in Dare Verce, organizatorja osvobodilnega gibanja, sta se večkrat oglasila na mojem domu na Zafari. Pogosto je prihajal k meni tudi Milan Mrvar, pogumen fant, ki je padel že maja 1942. leta.

Spomladi, misli, da je bilo maja 1942. leta, je tovariš Karol Plot iz Žužemberka pripeljal na Zafaro tovariša Bogdana Osolnika in na Gregčevem tnalu smo imeli sestanek. Vaščani, ki so bili na sestanku, so mene in tovariša Antona Blatnika predlagali v odbor OF. Tako sem postal »terencec«.

»Kakšno je bilo delo političnih delavcev?«

— To je bilo pestro, težavno in nevarno delo. K nam so prihajali partizani, pogosto so se oglasili intendantu. Skrbeli smo za hrano, orožje in obveščali partizane o premikih sovražnika. Politični delavci na terenu smo izdaja-

li tudi propustnice — dovolilnice za tiste, ki so hodili na »partizansko ozemlje«. Po odhodu Kočvarjev na Krško polje smo pod pretvezo, da gremo kositi v opuščene kočevske vasi, hodili tudi proti Svetemu Petru, Komolcu in Rdečemu kamnu, kjer je spomladi 1942. leta nastal iz Dolenjske čete bataljon, nato pa Dolenjski odred. Naše kraje je hudo prizadela roška ofenziva, ki se je začela 12. avgusta 1942. leta. Takoj po ofenzivi so se začele pojavljati tudi postojanke bele garde, pa je delo terenskega odbora skoraj prenehalo.

»Kako je bilo v rajonskem odboru OF, ki je bil ustanovljen v Žužemberku takoj po italijanski okupaciji?«

— V rajonskem odboru OF sem delal od ustanovitve do decembra 1944. leta. Najprej sem bil referent za gospodarstvo, od aprila 1944 do decembra 1944 pa sem bil načelnik narodne zaščite. Žužemberk je bil v letu 1944 skoraj ves čas svoboden. Delo rajonskega odbora je bilo zelo široko. Gospodarski odsek je moral skrbeti za hrano partizanskih bolnišnic, pripravljati je hrano za etapne kuhinje. V poljani. V prvih časih partizanstva smo se, če smo kam potovali v manjši skupini, preživljali tako, da smo dejali kmetom, naj nam skuhaajo hrano ali pa smo »žicali«. Kasneje je bilo potujočih toliko, da kmetje, posebno ob cestah, ne bi več zmogli vse prehraniti. Tako so nastale tako imenovane etapne kuhinje, oddaljene druga od druge štiri do pet ur hoda in to ob cestah, kjer je bil promet najbolj gost. In kako smo zbirali hrano? Pobirali smo žito in mast. Zaradi domobranskih vdorov smo nabrane pridelke skrivali. Žito smo poskrili v kadi, večkrat smo nekatere stvari tudi zakopali. Zaradi varnosti je sedež rajonskega odbora večkrat menjal svoje mesto. Bili smo na Zafari pa v Stavči vasi, na Jami, pu spet v Žužemberku in na Laščah. V letu 1943/44 je bila v Žužemberku tudi partizanska šola, tu

so delale partizanske delavnice. Najpomembnejša je bila usnjarna, stara papirnica pod gradom.

»Kdaj ste odšli k partizanom?«

— Decembra 1944. leta sem odšel v dopolnilni bataljon 7. korpusa. Najprej sem bil v Predgradu, potem pa v Delnicah in tam sem dočkal tudi osvoboditev.

»Kateri trenutek je bil v narodnoosvobodilnem boju za vas najtežji?«

— Težavnih trenutkov je bilo veliko. Prav gotovo pa mi je bilo najbolj hudo takrat, ko so 3. avgusta 1944. leta ob nenadnem domobranskem napadu izgubile življenje članice našega rajonskega odbora: Marija Čampelj, dijakinja višje trgovske šole in sekretarka ZKM in še ena tovarišica, takrat je padlo veliko borcev. Ko sem kot vojaški referent naslednjega dne popisoval padle, so bili to zame najtežji trenutki.

»Kateri trenutek vam je ostal najbolj v spominu?«

— Prav gotovo se najraje spominjam dneva osvoboditve. Takrat sem vodil predhodnico naše enote. Bilo je v bližini Delnic. Previdno smo se približevali vasi. Takrat pa so nam prišli naproti trije pionirčki... Povedali so, da je njihova vas svobodna in da nas z veseljem pričakujejo.

»Kaj je vam in vašim soborcem dajalo moč, da ste prestali vse te gobe med vojno?«

— V stari Jugoslaviji nismo živeli lahko. Napredni ljudje so bili preganjani in zatirani. Zato smo bili med narodnoosvobodilnim bojem pogumni in vztrajni tudi zato, ker smo upali, da bo po vojni lepše in pravičnejše življenje za vse.

ROMAN SUHADOLNIK
JANA GLIHA
ROMANA SPILETIČ
DARJA LONGAR
NEVA KOSMINA

Življenje, ki traja devetdeset let, se zdi skoraj celi vek. Malo ljudi jih doživi. Med njimi je Vincenc Muhič. V Zeljnah živi, pri svoji hčeri. Njegov vek je doživljal rast in razvoj delavskega razreda, od začetnih pravic do naše samoupravne družbe. Vsega se ata Muhič še živo spominja. Takole je pripovedoval.

»Rodil sem se 13. januarja leta 1886 na Frati. To je zaselek vasi Dolnji Ajdovec in spada k občini Novo mesto. Ima partizanski planinski dom, kakšnih 5 km od Dvora. Bili smo kočarska družina. Najprej sem služboval v pivovarni v Novem mestu, kjer sem tudi spoznal Marijo Dragman, doma iz Stranske vasi pri Šmihelu in je delala pri urarju. Leta 1908 sem odšel za delom v Trst. Dobil sem ga v železnici. Prijelo me je veliko domotožje in sem Marijo povabil k sebi. Poročila sva se v Trstu leta 1912. Rodili so se nama otroci Stanko, ki je umrl, Marija, pri kateri živim, Veronika, ki je v Grosuplju, Vinko, Lali in Anica. Vinko je v Kočevju, Lali se je poročila na Mlaki, Anica živi v Ljubljani.«

Ste bili v prvi svetovni vojni? »Da. Bil sem pet tednov, tam pri Ovčjaku. Na graščini v Ruperčevrhu, kjer sem bil v službi, so mi naročili, da jim pišem, kjer se bom ustavil. Pisal sem. Bil sem še pet dni pri vojaki, nato so me odpustili. Vrnili sem se za kočijaža. Ko je bilo vojne konec, sem odšel v Črmošnjice na žago. Odpremljal sem deske na železnici za Belo krajino.«

Kdaj pa ste prišli na Kočevsko? »Leta 1920, ko je bil tu generalni štrajk. Hodil sem tedaj po Črmošnjicah, pa so prišli tja kočevski rudarji. Vprašal sem jih, kaj delajo, pa so rekli, da je v Kočevju štrajk in so zbežali pred žandarji. Čez nekaj dni sem odšel v Kočevje. Tedaj so bili tam Ivan Erkar in Jože Seško, oče, in še neki Petakoviči. Eden od rudarjev me je priporočil in so me vzeli na delo kot člana organizacije, čeprav v resnici nisem bil. V rudniku sem delal 19 let, 9 mesecev in 3 dni, vse do upokojitve.

Na Kočevskem je bilo v letih gospodarske krize zelo hudo. Napredno delav-

PODOBE NASIH LJUDI

DEVETDESET LET ŽIVLJENJA

sko gibanje so vodili Jože Seško, oče in sin, Ivan Erkar, Petakoviči, Dvojmoč, brata Blažuti in drugi komunisti, ki so bili res pravi borci za delavske pravice. Tako kot je danes delavcu, ni bilo nikoli. V družinah je bila lakota in trpljenje, enakosti ni bilo nobene. Izkoriščali so delavca Nemci, Slovenci in Čehi — kapitalisti.

Za menoj je prišla tudi družina in dali so nam stanovanje v Gorenju. Kasneje smo se selili še v Šalko vas in Klinjo vas. — Oglasi se hčerka: Potem smo šli na Mlako, kjer je mama rekla, samo da imamo kajžico, streho nad glavo, da nas ne bodo brcali... Kamor je šla vprašat za stanovanje, je dobila isti odgovor: stanovanja ni. Bilo nas je šest otrok. Tisto hišico na Mlaki pa sta oče in mama kupila od neke Kočevčarce, ki je odšla v Ameriko, leta 1926.«

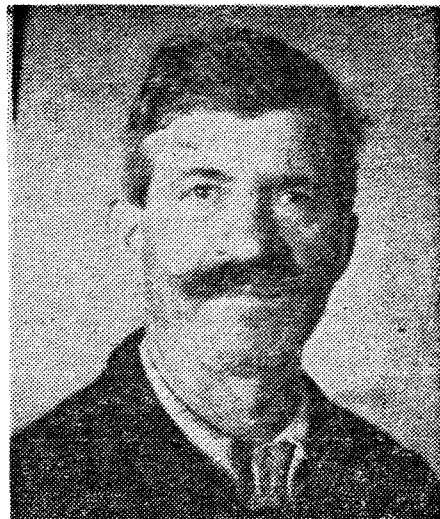
Oče Muhič je še pravil, kako je bilo hudo, da so rudarji delali le kakšnih deset dni na mesec, sicer pa so imeli brezplačni dopust. V tekstilni tovarni so delale žene dve uri za kilogram kruha, možki pa eno, pri istem delu. Nič bolje se ni godilo lesnim delavcem. Trgovci, prekupčevalci in knez Auersperg so jih grobo izkoriščali. Režim kralja Aleksandra pa je uvedel še takomenovani »kuluk«, prisilno delo za komunalno dejavnost. Kdor na delo ni prišel, je bil denarno kaznovan. Vsak je moral s seboj prinesiti lopato, kramp ali pripeljati prikolico, da je lahko opravil določeno delo. Kdor je

imel denar, se je lahko za majhne vsote odkupil. Delavci niso imeli izbire. Nekaj delavcev so plačevali na tem delovnem mestu s koruzo, ker so menili, da delavec ves denar zapije.

Leta 1935 je odšel oče Muhič s člani »Svobode« iz Kočevja v Celje na zbor te organizacije. Domov je prinesel literari pločevinasti lonček z napisom »Zlet Svobode v Celju 1935«. Žal se je lonček med narodnoosvobodilno borbo izgubil.

V življenju očeta Muhiča je bilo veliko dogodkov povezanih z delovnimi ljudmi na Kočevskem. Hčerka Marija se je takrat poročila z Ludvikom Tomšičem. Leta 1934 je postal član KKP in je tesno sodeloval z Jožetom Seškom, Tonetom Marincem, Poldetom Knapičem, Dragom Gorjanom, Petrom Jenkom, Tonetom Bradacem ter drugimi komunisti, ki so bili tedaj na Kočevskem. Tudi hčerka Marija je leta 1939 postala članica KPS. Tudi o njej bi bilo vredno enkrat pisati.

Oče Muhič je koncem aprila leta 1942, ko so Italijani po izdaji v Konca vasi prijeli Jožeta Seška, Ludvika Tomšiča, Toneta Marinka, Draga Gorjana, Karla Ahca in druge, odšel z vsemi člani družine v partizane. Deloval je na območju Male gore in Grintovca. V roški ofenzivi so Italijani družino zajeli in poslali v internacijo. Oče je bil štiri mesece v sodnih zaporih v Ljubljani, potem pa v zaporu Emonika-Derbino pri Trevisi. Vrnili se je domov, ko je Italija kapitulirala. Takole je nadaljeval.

Vincenc Muhič

»V času nemške okupacije Kočevja sem moral kopati grabne okoli slovenski domobranci. Eden me gleda, ko delam, pa pride neki Nemec in pravi: Marsch, schnell, weiter — dummkopfe! (Marš, hitro naprej, bedaki!) No, domobranci so res hitro odšli naprej prav bedasto, Nemec pa se je vrnil v mesto.

Kasneje sem na železniški postaji v Kočevju spoznal nekega domobrancia. Po delu sem prišel do njega, sedaj je tam SO Kočevje, in ga vprašal, če ima kaj cigaret. Prinesel mi je pet škatel, v vsaki 100 cigaret. Hitro sem jih spravil pod obleko. Nato pride domobranci oficir pa pravi: Kaj delaš tukaj? Odgovoril sem, da kadim, pa nimam cigaret. Aha, ti bi hotel cigarete za partizane, je dejal.

Hitro sem odšel in izročil nekemu dekletu tiste cigarete. Takoj jih je odnesla, da je niso dobili. Partizani so pa le kadili.«

Še veliko takšnih dogodkov in dogodivščin je preživel oče Muhič. Delal je za ljudi pred vojno, med njo in krepko poprijel za delo tudi v letih po vojni. Čeprav malo pozno, mu čestitamo za devetdeseti rojstni dan in želimo še veliko srečnih in zdravih let!

PETER SOBAR

Tragedija 4. bataljona v Javorovici (4)

Nekateri so prišli okoli 4. ure, drugi pa z njimi. Četa z rekvizicije je bila težko otovorjena. Borci so se hitro odpravili v hiše in legli k počitku. Prvi strel na Ržišču so komandanta bataljona navdali s skrbjo, saj ni bil dobro poučen o razmerah na odsekih za zavarovanje bataljona. Kmalu po strelah na Ržišču se je oglasilo pokanje tudi s severozahodne strani. Tam so domobranci streljali na osamljeni kmetiji, kak kilometer od Javorovice, na partizana Viktorja Sturma, ki se je tam zamudil zaradi nabave krme za tovarno živino. Tedaj je postalo jasno, da se sovražnik približuje tudi iz smeri Vrhpolja. Lahko je bilo domniti, da je napad popolnoma drugačen, kot je bilo tu v navadi. Komandant bataljona je hitro zbral četo in z njo odhitel na vzhodno stran vasi, da bi zasedel bunkerje, ki si jih je bil bataljon že prej napravil. Komaj pa so prišli iz vasi, se je nanje usul silovit sovražni ogenj z vzhoda in prizadel četi 8 mrtvih in nekaj ranjenih. Komandant bataljona se je zato vrnil v vas in iskal drugo rešitev. Medtem je nastal v vasi preplah. Nekateri borci so se obnašali paničarsko. Iz streljanja sovražnika je bilo razvidno, da je napad izredno pripravljen, in vsi so se bali, da so popolnoma obkolje-

ni. In res je tedaj 31. četa slovenskih domobrancev že zasedla predvidene položaje. Poleg tega je prišlo v bataljonu še do ene nezgode. Borci namreč niso imeli pri sebi orožja in opreme, spali so večinoma slečeni in v vsesplošni zmešnjavi prvega preplaha niso našli obleke, orožja, obutve. Nekateri so pustili orožje v hišah, ko je komandant bataljona okoli 9. ure ukazal, naj se razvrste in nemudoma krenejo za njim. Tako je bataljon krenil kar po sredi polja, da bi čimprej dosegel Špilerjevo špico in s tem rešitev. Napaka take odločitve je bila v tem, da je komandant bataljona krenil čez snežno poljano s celim bataljonom, ne da bi se prej prepričal, če je pot prosta. Ko je bila cela kolona zunaj vasi, je bila dobra tarča sovražnim strelcem: po bataljonu se je z zahodne strani in od Špilerjeve špice usul tako gost ogenj, da je na mah padlo 50 partizanov in partizank. Udarci je bil strahoten in je pogubno vplival na moralno stanje preostalega bataljona. Padalo je veliko hrabrih borcev, ki so se sicer znali znajti tudi v najtežjih situacijah. Pred ognjenim udarcem so se partizani pogladi nazaj proti vasi, da bi poiskali zaklone za zgradbami in se kako rešili. Toda v vasi so bili že Nemci, ki so vdrli s severo-

vzhodne strani in kosili bežeče partizane. Skupina partizanov s 4 puškomitraljezi se je zatekla v precej razpadlo kapelico Sv. Ožbolta sredi polja. To je bila edina možnost, da se trenutno skrijejo pred smrtonosnim ognjem in se upro. Partizani so se borili, dokler niso popadali do poslednjega ali pa so se sami postrelili. Janez Lužar, ki se je rešil, je v Dolenjskem listu leta 1974 dobro opisal strahotne trenutke. Ko se je prikopal do razvaline kapelice, je opazil komandanta Miho Tkaliča, ki je tam ležal ves v krvi in nekaj dopovedoval komisarji bataljona Tončki Sobarjevi. Verjetno jo je komandant prosil, naj ga ustrelji, saj je bil ves prerezan od krogel. Sobarjeva je to odklonila. Namestnik komandanta bataljona Ivan Lekše — Job je vrgel od sebe brzostrelko, ker mu je zmanjkalo municije pograbil puško in nadaljeval boj. Okoli kapelice so ležali mrtvi. Nesreča je bila v tem, da je bilo zaradi razkropljenosti partizanov emotno poveljevanje nemogoče.

Ko je padel komandant bataljona, je prevzel poveljstvo namestnik komandanta brigade Jovo Vukša. Med borci je vladal nered — nikakor se ni bilo mogoče uvrstiti v strelce in odgovoriti na sovražni ogenj. Tedaj je že padla več kot polovica bataljona. Strahovito klanje je omajalo borbena duha nekaterih borcev. Hoteli so se vdati. Jovan Vukša pa jih je pozival, naj vztrajajo in se skušajo prebiti. Toda za ta poskus je lahko zbral le okoli 15 partizanov, med katerimi je bil tudi načelnik štaba Cankarjeve brigade Franc Kolar — Franček. Skupina se je pogladi po bregu proti zahodu. Preboj je bil silno tvegan: od 15 se jih je prebilo 7 z Jovanom Vukšo na čelu, drugi so padli. Pa tudi tisti, ki so se prebili, so bili ranjeni. Preostali, ki so še bili na bojišču, so se predali. Bilo jih je 33. Tedaj so nastopili domobranci, razvrstili ujetnike in jih postrelili.

Od 133 borcev in bork, kolikor jih je tedaj bilo v bataljonu na Javorovici, je padlo 107 partizanov in partizank, 8 pa je bilo ranjenih. Poleg Vukšove skupine so se rešili še nekateri, bodisi da so bili v patroljah ali pa so se skrili. Bataljon je izgubil težki minomet s 60 minami, 2 lahka minometa s 70 minami, 3 težke mitraljeze in 6 puškomitraljezov, 64 italijanskih pušk, 15 mavzeric, 9 mul in mnogo opreme, ki so jo sovražni vojaki razrezali in požgali.

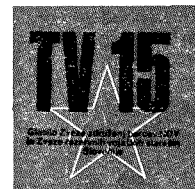
Ko je bil boj na Javorovici končan in ko so domobranci postrelili ujetnike, so uprizorili maščevalno divjaški obred, ki je bilo eno najbolj umazanih dejanj belogardizma med vojno. Domobranci so razsajali po bojišču in se najokrutneje znašali nad partizanskimi trupli: popolnoma so jih iznakazili. O tem je vojni reporter Cankarjeve brigade napisal reportažo pod naslovom Epilog k 16. marcu, ki so jo sprva namerali objaviti — kakor navaja v svojih spominih Janez Vipotnik, tedanji politični komisar XV. divizije, v divizijskem glasilu. Ker pa je bila preveč pretresljiva, je niso objavili. Pač pa jo sedaj objavljamo skoraj v celoti pod črto.*

Med padlimi so bili tudi tile člani poveljstev in štabov: načelnik štaba Cankarjeve brigade Franc Kolar — Franček, komandant 4. bataljona, politična komisarka bataljona in namestnik političnega komisarja. Le namestnik komandanta bataljona, namestnik četnega komandirja in namestnik četnega političnega komisarja so se rešili. Vsa partizanska poročila govore, da je bilo na sovražnikovi strani 12 mrtvih.

* Vojni reporter Cankarjeve brigade je spremljal dve četi 1. bataljona, ki sta imeli najhogo pokopati žrtve na Javorovici. Napisal je tole reportažo o svojem doživetju

Padli borci 4. bataljona na Javorovici 16. marca 1944. Fotografijo so posneli domobranci.

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Založba Borec, Ljubljana. Miklošičeva cesta 28 kot glasilo Zveze združenih borcev NOV in Zveze rezervnih vojskih starešin SR Slovenije

Glavni in odgovorni urednik
SILVO TERSEK

Novinarji: MILENA STRAJNAR, NEVA MUŽIČ,
POLDE VRBOVSEK

Tajnica uredništva: MARA OKORN

Telefon uredništva 327-780

Uprava in naročniški oddelk »TV 15« Miklošičeva cesta 28, pp 598/XI 61000 Ljubljana. Tekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana, Telefon 320-486

Letna naročnina 100 dinarjev, za inozemstvo 130 dinarjev — posamezna številka v kolportuži 2 dinarja.

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo »TV 15«, Miklošičeva cesta 28, pp 598, 61001 Ljubljana — Rokopisov in fotografij ne vračamo. Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV 15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov.

Tisk in klišei ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35.